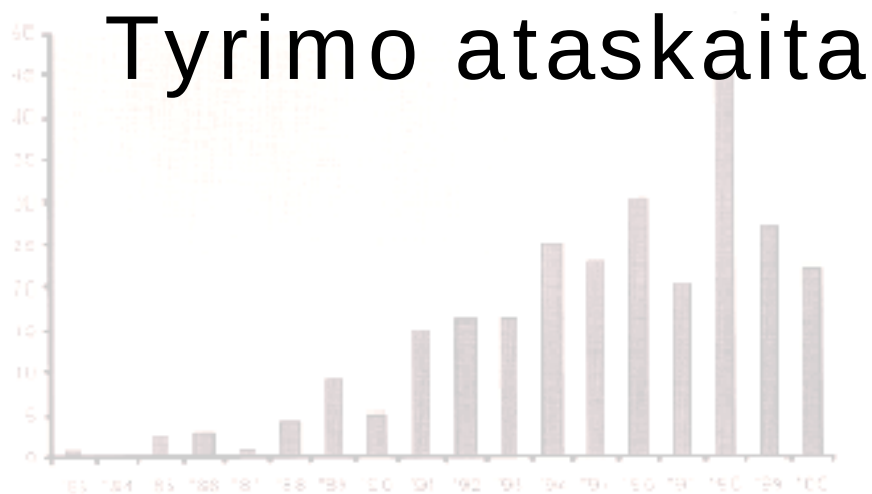

Mokinių savivaldos įtaka socializacijos procesams

Kaunas 2006

Mokslinio tyrimo ataskaita
„Mokinių savivaldos įtaka socializacijos procesams“

Užsakovas: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija
A. Volano g. 2/7, Vilnius

Vykdytojas: UAB „Factus Dominus“
Gedimino g. 13, Kaunas

Tyrimo koordinatorius: Dr. Vilija Adaškevičienė

Tyrimo grupės nariai:
Dr. Vilija Adaškevičienė
Dr. Dainius Žvirdauskas

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1.3.1 pav. Tyrime dalyvavusių mokytojų pasiskirstymas pagal apskritis	16
1.3.2 pav. Tyrime dalyvavusių mokinių pasiskirstymas pagal apskritis	17
1.3.3 pav. Mokytojų ir klasių vadovų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę	17
1.3.4 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę	18
1.3.5 pav. Mokytojų ir klasių vadovų pasiskirstymas pagal mokyklos tipą	18
1.3.6 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal mokyklos tipą	19
1.3.7 pav. Mokytojų ir klasių vadovų pasiskirstymas pagal pedagoginę kvalifikaciją	19
1.3.8 pav. Mokytojų ir klasių vadovų santykis	20
1.3.9 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal klases	20
1.3.10 pav. Mokytojų ir klasių vadovų amžius	20
2.1.1 pav. Mokinių požiūrį į savivaldą atspindinčių teiginių reitingas	22
2.1.2 pav. Mokinių dalyvavimo klasės savivaldos veikloje pasiskirstymas	23
2.1.3 pav. Mokinių dalyvavimo mokyklos mokinių savivaldos veikloje pasiskirstymas	23
2.1.4 pav. Mokinių dalyvavimo masiškumo mokyklos mokinių savivaldos veikloje reitingas	25
2.1.5 pav. Mokinių dalyvavimo mokinių savivaldos veikloje už mokyklos ribų pasiskirstymas	26
2.1.6 pav. Mokinių dalyvavimo mokinių savivaldos veikloje mieste, rajone, šalyje pasiskirstymas	26
2.1.7 pav. Mokinių dalyvavimo/nedalyvavimo savivaldoje pasiskirstymas	27
2.1.8 pav. Mokinių savivaldos struktūra (mokinių nuomonė)	28
2.1.9 pav. Mokykloje veikiančios savivaldos formos (mokinių nuomonė)	29
2.1.10 pav. Dažniausiai vykdoma mokinių veikla mokyklos savivaldoje	30
2.1.11 pav. Mokinių atliekamos funkcijos klasės mokinių savivaldoje	32
2.1.12 pav. Mokinių atliekamos funkcijos mokyklos mokinių savivaldoje	33
2.1.13 pav. Mokinių atliekamos funkcijos miesto, rajono mokinių savivaldoje	34
2.1.14 pav. Svarbiausios mokinių nedalyvavimo miesto, rajono mokinių savivaldos veikloje priežastys (mokinių nuomonė)	35
2.1.15 pav. Teiginių, atskleidžiančių mokinių savivaldoje galimas įgyti kompetencijas, reitingas (mokinių nuomonė)	37
2.1.16 pav. Mokinių savivaldos ugdomos kompetencijos (mokinių nuomonė, MDS)	38
2.1.17 pav. Mokinių savivaldos ugdomos kompetencijos (mokinių nuomonė)	39
2.1.18 pav. Mokinių savivaldos ugdomos kompetencijos pagal apskritis (mokinių nuomonė)	39
2.1.19 pav. Kaip reikėtų tobulinti mokinių savivaldą (mokinių nuomonė)	40
2.1.20 pav. Atsakymų į klausimą „Ar prisimenate jau baigusius mokyklą mokinius, kurie aktyviai dalyvavo mokinių savivaldos veikloje?“ pasiskirstymas (mokinių nuomonė)	42

2.2.1 pav. Mokytojų ir klasės vadovų požiūrio į savivaldą reitingas	47
2.2.2 pav. Mokinių, dalyvaujančių mokyklos savivaldoje, skaičius (mokytojų ir klasių vadovų nuomonė)	48
2.2.3 pav. Mokinių, dalyvaujančių savivaldoje už mokyklos ribų, kiekis (mokytojų ir klasių vadovų nuomonė)	49
2.2.4 pav. Mokytojų ir klasių vadovų atsakymų į atvirą klausimą „ <i>Kaip Jūsų auklėjamosios klasės mokiniai dalyvauja mokyklos mokinių savivaldos veikloje?</i> “ pasiskirstymas	50
2.2.5 pav. Ar Jūs inicijuojate ir organizuojate mokinių savivaldos veiklą savo mokykloje (mokytojų ir klasių vadovų nuomonė)	50
2.2.6 pav. Mokytojų ir klasės vadovų konkrečių veiksmų, siekiant aktyvinti mokinių savivaldos veiklą mokykloje, pasiskirstymas	52
2.2.7 pav. Apibendrintas atsakymų į atvirą klausimą „ <i>Kaip Jūsų mokykloje organizuojama mokinių savivaldos veikla?</i> “ pasiskirstymas (mokytojų ir klasės vadovų nuomonė)	53
2.2.8 pav. Mokinių savivaldos sudėtis (mokytojų ir klasių vadovų nuomonė)	54
2.2.9 pav. Mokytojų ir klasės vadovų teiginių apie mokinių savivaldos raišką mokykloje reitingas	55
2.2.10 pav. Dažniausiai mokytojų ir klasės vadovų išskirtos mokinių nedalyvavimo savivaldoje priežastys	57
2.2.11 pav. Mokytojų ir klasės vadovų teiginių apie ugdomas mokinių kompetencijas, dalyvaujant savivaldoje, reitingas	58
2.2.12 pav. Mokytojų ir klasės vadovų nuomonės, ką reikėtų tobulinti mokinių savivaldoje, pasiskirstymas	61
2.2.13 pav. Atsakymų į klausimą „ <i>Ar prisimenate jau baigusius mokyklą mokinius, kurie aktyviai dalyvavo mokinių savivaldos veikloje?</i> “ pasiskirstymas (mokytojų ir klasės vadovų nuomonė)	62
2.2.14 pav. Mokinių savivaldos naudingumas patiems mokiniams (mokytojų nuomonė)	63
2.3.1 pav. Mokinių, dalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal apskritis	66
2.3.2 pav. Mokinių, nedalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal apskritis	67
2.3.3 pav. Mokinių, dalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę	67
2.3.4 pav. Mokinių, nedalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę	68
2.3.5 pav. Mokinių, dalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal lytį	68
2.3.6 pav. Mokinių, nedalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal lytį	68
2.3.7 pav. Mokinių, dalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal mokyklos tipą	69
2.3.8 pav. Mokinių, nedalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal mokyklos tipą	69
2.3.9 pav. Mokinių, dalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal klasę, kurioje mokosi	70
2.3.10 pav. Mokinių, dalyvavusių ir nedalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal mokymosi vidurkį	71
2.3.11 pav. Mokyklos mokinių savivaldos struktūra (dalyvavusių savivaldos veikloje mokinių nuomonė)	72
2.3.12 pav. Mokyklos mokinių savivaldos struktūra (nedalyvavusių savivaldos veikloje mokinių nuomonė)	72

2.3.13 pav. Mokyklos mokinių savivaldos formos (dalyvavusių savivaldos veikloje mokinių nuomonė)	73
2.3.14 pav. Mokyklos mokinių savivaldos formos (nedalyvavusių savivaldos veikloje mokinių nuomonė)	74
2.3.15 pav. Ugdomos kompetencijos, dalyvaujant mokyklos mokinių savivaldos veikloje (dalyvavusių savivaldos veikloje mokinių nuomonė)	77
2.3.16 pav. Ugdomos kompetencijos, dalyvaujant mokyklos mokinių savivaldos veikloje (nedalyvavusių savivaldos veikloje mokinių nuomonė)	78
2.3.17 pav. Požiūris į mokyklos mokinių savivaldą (dalyvavusių savivaldos veikloje mokinių nuomonė)	79
2.3.18 pav. Požiūris į mokyklos mokinių savivaldą (nedalyvavusių savivaldos veikloje mokinių nuomonė)	80
2.3.19 pav. Dalyvavusių ir nedalyvavusių mokyklos mokinių savivaldoje mokinių nuostatų vertinant mokinių savivaldą palyginimas	81
2.3.20 pav. Dalyvaujančių ir nedalyvaujančių mokinių savivaldoje nuomonių palyginimas	82
2.4.1 pav. Mokyklos absolventų aktyviai dalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal apskritis	84
2.4.2 pav. Mokyklos absolventų, aktyviai dalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal lytį	84
2.4.3 pav. Mokyklos absolventų, aktyviai dalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal mokyklos tipą	85
2.4.4 pav. Absolventų dalyvavimo mokinių savivaldoje už mokyklos ribų pasiskirstymas	86
2.4.5 pav. Mokinių savivaldos veiklos vertinimas. Absolventų nuomonė	87
2.4.6 pav. Ugdomos kompetencijos, dalyvaujant mokyklos mokinių savivaldos veikloje (dalyvavusių savivaldos veikloje absolventų nuomonė)	88
2.4.7 pav. Požiūris į mokyklos mokinių savivaldą (dalyvavusių savivaldos veikloje absolventų nuomonė)	90

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1.1.1 lentelė. Tyrimo kriterijai ir indikatoriai	9
1.2.1 lentelė. Skaičiuoti aprašomosios statistikos dydžiai	15

TURINYS

Įvadas	7
1 Mokinių savivaldos įtakos socializacijos procesams empirinis tyrimas.....	9
1.1 Tyrimo metodika.....	9
1.2 Naudojamų statistinių rodiklių paaiškinimas.....	15
1.3 Tyrimo imtis ir geografija.....	16
2 Tyrimo rezultatų analizė	21
2.1 Mokinių požiūrio mokinių savivaldos įtakai socializacijos procesams tyrimo rezultatai ir analizė.....	21
2.2 Mokytojų požiūrio mokinių savivaldos įtakai socializacijos procesams tyrimo rezultatai.....	45
2.3 Dalyvavusių ir nedalyvavusių mokyklos mokinių savivaldos veikloje mokinių požiūrių lyginamoji analizė.....	66
2.4 Mokyklos absolventų, dalyvavusių savivaldoje, tolesnės veiklos analizė.....	84
Išvados	92
Rekomendacijos	95
Literatūra	97
Priedai	98

IVADAS

Valstybė mokyklai yra iškėlusį ugdymo orientyrus: pagrindinius ugdymo tikslus ir uždavinius, veiklą grindžiančias vertybes ir principus, ugdymo turinio kūrimo gaires, brandumo mokyklai rodiklius, bendrąsias programas, išsilavinimo standartus, ugdymo planus. Švietimo institucijos, būdamos atsakingos už joms deleguotas misijas ir nurodytų tikslų bei orientyrų įgyvendinimą, turi siekti savo veiklos rezultatyvumo, kurio vienu iš sėkmės kriterijų yra mokinių pilietiškumo ir savivaldos įgūdžių ugdymas, atspindintis ne tik mokinių, bet ir mokytojų, ypač klasės vadovų, pedagoginėje veikloje.

Švietimo ir mokslo ministerijos parengtuose „Reikalavimuose valstybinių ir savivaldybių mokyklų nuostatams“ (2004) aiškiai apibrėžiama mokyklų savivaldos institucijų struktūra ir jų atliekamos funkcijos, akcentuojant, kad mokyklos savivaldos institucijų sistema kuriama atsižvelgus į mokyklos istorijoje susiklosčiusias tradicijas. Nors kaip aukščiausia mokyklos savivaldos institucija, kuri atstovauja mokiniams, mokytojams, tėvams (globėjams, rūpintojams), socialiniams partneriams ir vietos bendruomenei, įvardijama Mokyklos taryba, visgi svarbų vaidmenį atlieka ir mokinių savivaldos institucijos. Kaip teigiama dokumente, mokinių savivaldos institucijas pasirenka mokiniai. Tai gali būti mokinių prezidentas, mokinių taryba, klasių (grupių) mokinių komitetai ir pan. Nustatoma: 1) kokia mokinių savivaldos institucija yra laikoma aukščiausia; 2) kas tvirtina mokinių savivaldos institucijų nuostatus; 3) kaip formuojamos mokinių savivaldos institucijos; 4) kas ir kaip renka mokinių atstovus į Mokyklos tarybą.

Aktyvus mokinių dalyvavimas institucijos veikloje padeda ugdyti būtinas bendrąsias kompetencijas. Šiuo metu mokinių dalyvavimas savivaldoje yra suaktyvėjęs, veikia mokinių tarybos, mokinių parlamentas, tačiau nei pasirinktos savivaldos formos, nei mokinių dalyvavimo mastai, problematika nėra plačiai ištirti. Mokiniai mokykloje įveikia kelis labai svarbius socializacijos etapus, kartu patirdami ir sunkumus, sąlygojamus vienokių ar kitokių pokyčių. Akivaizdu, kad mokinių socializacijos problemas reikėtų spręsti bendradarbiaujant mokyklos bendruomenei. Mokyklos veikla grindžiama visų bendruomenės narių bendradarbiavimu ir bendravimu, tačiau išryškėja aktuali problema, kurią būtų galima detalizuoti šiais klausimais: 1) kaip mokyklose veikia mokinių savivalda ir kiek jos veikla įtakoja pokyčius organizacijoje; 2) kaip mokinių savivaldą vertina mokiniai ir mokytojai; 3) kaip ir kiek mokinių savivalda įtakoja jaunų žmonių socializacijos apraiškas mokykloje; 4) ar mokinių savivalda grindžiama bendravimo ir bendradarbiavimo principais?

Tyrimo tikslas - nustatyti mokinių savivaldos įtaką jų socializacijos procesams.

Tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti, koks mokinių ir mokytojų požiūris į savivaldą.
2. Nustatyti, kiek mokinių dalyvauja savivaldoje mokykloje ir už jos ribų?
3. Išanalizuoti, kokios savivaldos formos labiausiai paplitusios mokyklų praktikoje.
4. Išryškinti mokinių, nedalyvavusių ir dalyvavusių savivaldoje, požiūrį į savivaldą ir atlikti jų lyginamąją analizę.
5. Atskleisti, kokias gyvenimui būtinas kompetencijas ugdo mokinių dalyvavimas savivaldoje.
6. Išanalizuoti, ką mokiniai ir mokytojai norėtų tobulinti mokinių savivaldos veikloje?
7. Ištirti, kokią tolesnę veiklą (studijos, įsidarbinimo galimybės ir pan.) pasirenka mokiniai, dalyvavę savivaldos organizacijose.

Tyrimo metodai:

Dokumentų analizė taikoma analizuojant mokinių savivaldą reglamentuojančius dokumentus. Dokumentų analizė panaudojama pagrindžiant mokinių savivaldos įtakos socializacijos procesams tyrimo indikatorius.

- **Apklausa raštu** atlikta siekiant atskleisti mokinių savivaldos įtaką socializacijos procesams. Tyrimo instrumentą sudaro atviri, uždari ir pusiau uždari klausimai.
- Apklausos raštu **statistinė duomenų analizė** atlikta taikant aprašomosios statistikos metodus ir skaičiuojant respondentų nuomonių aritmetinį vidurkį, procentinę išraišką. Duomenys apdoroti naudojant **SPSS 12** (*Satistical Package for Social Sciences*) programinį paketą. Konkrečiai skaičiuoti aprašomosios statistikos dydžiai (žr. 1.2.1 lentelę). Tyrime leistina ne didesnė nei 5 proc. statistinių sprendimų paklaida.

1 MOKINIŲ SAVIVALDOS ĮTAKOS SOCIALIZACIJOS PROCESAMS EMPIRINIS TYRIMAS

1.1 Tyrimo metodika

Siekiant nustatyti mokinių savivaldos įtaką jų socializacijos procesams, išryškinti tyrimo kriterijai ir indikatoriai. Tyrimo kriterijai tiesiogiai atspindi tyrimo klausimus, indikatoriai – požymius, pagal kuriuos buvo sprendžiama apie mokinių savivaldos įtaką jų socializacijos procesams bei ieškoma atsakymų į tyrimo klausimus (žr. 1.1.1 lentelę). Klausimynų pavyzdžiai pateikti 1 priede.

1.1.1 lentelė

Tyrimo kriterijai ir indikatoriai

Eil. Nr.	Tyrimo klausimai	Tikslinės grupės	Tyrimo metodai	Tyrimo indikatoriai
1	2	3	4	5
1	Kiek mokinių dalyvauja savivaldoje mokykloje ir už mokyklos ribų?	Mokiniai	Apklausa raštu	1. Ar Jūs dalyvaujate savo <i>klasės</i> mokinių savivaldos veikloje? ☐ Taip; ☐ Ne 2. Jei atsakėte <i>taip</i>, trumpai parašykite, ką konkrečiai Jūs darote savo <i>klasės</i> mokinių savivaldos veikloje? (įrašykite) 3. Ar Jūs dalyvaujate savo <i>mokyklos</i> mokinių savivaldos veikloje? ☐ Taip; ☐ Ne 6. Kiek mokinių iš Jūsų klasės dalyvauja Jūsų mokyklos mokinių savivaldos veikloje? 7. Ar Jūs dalyvaujate mokinių savivaldos veikloje ne tik mokykloje bet ir už mokyklos ribų? 8. Jei atsakėte <i>taip</i>, tuomet atsakykite, kokioje mokinių savivaldoje už mokyklos ribų Jūs dalyvaujate? (Galite pažymėti ne vieną atsakymo variantą) 17.1. Aš aktyviai dalyvauju savo <i>klasės</i> mokinių savivaldoje. 17.2 Aš aktyviai dalyvauju savo <i>rajono</i> mokinių savivaldoje. 17.3 Aš aktyviai dalyvauju <i>tarptautinėje</i> mokinių savivaldoje. 17.4 Aš aktyviai dalyvauju savo <i>miesto</i> mokinių savivaldoje. 17.5 Aš aktyviai dalyvauju savo <i>šalies</i> mokinių savivaldoje. 17.6 Aš visiškai nedalyvauju mokinių savivaldoje.
		Mokytojai ir klasių vadovai	Apklausa raštu	2. Jei atsakėte <i>taip</i>, kiek mokinių iš Jūsų auklėjamosios klasės dalyvauja Jūsų mokyklos mokinių savivaldos veikloje? (pažymėkite tik vieną variantą) 4. Kiek mokinių iš Jūsų auklėjamosios klasės dalyvauja mokinių savivaldos veikloje už Jūsų mokyklos ribų? (pažymėkite tik vieną variantą)
		Mokyklos absolventai	Apklausa raštu	1. Ar Jūs dalyvavote savo mokyklos mokinių savivaldos veikloje? ☐ Taip; ☐ Ne 2. Jei atsakėte <i>taip</i>, trumpai parašykite, ką konkrečiai Jūs darėte savo mokyklos mokinių savivaldos veikloje? (įrašykite) 3. Ar Jūs dalyvavote mokinių savivaldos veikloje už mokyklos ribų? ☐ Taip; ☐ Ne ☐ 4. Jei atsakėte <i>taip</i>, tuomet atsakykite, kokioje mokinių savivaldoje už mokyklos ribų Jūs dalyvavote? (Galite pažymėti ne vieną atsakymo variantą)

1.1.1 lentelės tęsinys

Eil. Nr.	Tyrimo klausimai	Tikslinės grupės	Tyrimo metodai	Tyrimo indikatoriai
1	2	3	4	5
2	Kokios savivaldos formos labiausiai paplitusios?	Mokiniai	Apklausa raštu	4. Jei atsakėte <i>taip</i>, trumpai parašykite, ką konkrečiai Jūs darote savo mokyklos mokinių savivaldos veikloje? (įrašykite) 5. Jei atsakėte <i>ne</i>, gal galėtumėte atsakyti, kodėl nedalyvaujate savo klasės ar mokyklos mokinių savivaldos veikloje? (įrašykite) 9. Jei atsakėte <i>taip</i>, trumpai parašykite, ką Jūs konkrečiai darote mokinių savivaldos veikloje už savo mokyklos ribų? (įrašykite) 11. Trumpai apibūdinkite, kaip Jūsų mokykloje organizuojama mokinių savivaldos veikla? (įrašykite) 12. Kas sudaro Jūsų mokyklos mokinių savivaldą: (įrašykite arba pažymėkite vieną atsakymo variantą) 18. Pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo labiausiai priimtinas. (<i>atsakinėdami į šį klausimą, turėkite mintyje savo mokyklą</i>) • Mūsų mokykloje patys mokiniai išrenka atstovus iš savo klasių į visos mokyklos mokinių savivaldą. • Mūsų mokykloje išrinkta mokyklos mokinių savivalda išrenka mokinių savivaldos vadovą (pvz., <i>mokinių tarybos prezidentą</i>). • Mūsų mokykloje mokinių savivaldos vadovą (ar prezidentą) išrenka - ne mokinių taryba, o visi mokyklos mokiniai balsavimo būdu. • Aš nieko nežinau apie mokyklos mokinių savivaldą • Mūsų mokykloje klasės auklėtoja išrenka iš klasės atstovus į visos mokyklos mokinių savivaldą. (<i>Ir t.t. žr. priedus</i>)
		Mokytojai ir klasių vadovai	Apklausa raštu	5. Ar Jūs inicijuojate ir organizuojate mokinių savivaldos veiklą savo mokykloje? 6. Jei atsakėte <i>taip</i>, trumpai parašykite, ką Jūs konkrečiai darote, siekdami aktyvinti mokinių savivaldos veiklą savo mokykloje? (įrašykite) 15. Pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo labiausiai priimtinas • Mūsų mokykloje patys mokiniai išrenka atstovus iš savo klasių į visos mokyklos mokinių savivaldą. • Mūsų mokykloje išrinkta mokyklos mokinių savivalda išrenka mokinių savivaldos vadovą (pvz., <i>mokinių tarybos prezidentą</i>). (<i>Ir t.t. žr. priedus</i>)
		Mokyklos absolventai	Apklausa raštu	5. Jei atsakėte <i>taip</i>, trumpai parašykite, ką Jūs konkrečiai darėte mokinių savivaldos veikloje už savo buvusios mokyklos ribų? (įrašykite) 6. Trumpai apibūdinkite, kaip Jūsų buvusioje mokykloje organizuojama mokinių savivaldos veikla? (įrašykite) 13. Pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo labiausiai priimtinas • Mūsų mokykloje patys mokiniai išrenka atstovus iš savo klasių į visos mokyklos mokinių savivaldą. • Mūsų mokykloje išrinkta mokyklos mokinių savivalda išrenka mokinių savivaldos vadovą (pvz., <i>mokinių tarybos prezidentą</i>). (<i>Ir t.t. žr. priedus</i>)

1.1.1 lentelės tęsinys

Eil. Nr.	Tyrimo klausimai	Tikslinės grupės	Tyrimo metodai	Tyrimo indikatoriai
1	2	3	4	5
3	Koks mokinių ir mokytojų požiūris į savivaldą?	Mokiniai	Apklausa raštu	13. Ką siūlytumėte tobulinti mokyklos mokinių savivaldos veikloje? (įrašykite) 20. Pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo labiausiai priimtinas • Mokinių savivaldoje dalyvauja daugiau nei pusė mokyklos mokinių. • Mokinių savivaldoje dalyvauja labai nedaug mokyklos mokinių. • Mokinių savivalda - tai tik žaidimas, realiai ji mokiniams neduoda jokios naudos. • Mokinių savivaldą mokykloje vertinu labai gerai. • Mokinių savivaldą mokykloje vertinu labai blogai. • Mokinių savivaldą būtina skatinti, suteikiant kuo daugiau laisvės mokiniams. • Mokinių savivaldos teises būtina apriboti, nes ir taip mokiniai „per daug sau leidžia“. • Mokyklos mokytojams ir administracijai būtina labiau aktyvinti mokinių savivaldą, nes tai padėtų išspręsti mokinių užimtumo po pamokų problemas. • (Ir t.t. žr. priedus)
		Mokytojai ir klasių vadovai	Apklausa raštu	8. Ką siūlytumėte tobulinti mokyklos mokinių savivaldos veikloje? (įrašykite) 17. Mokinių savivaldoje dalyvauja daugiau nei pusė mokyklos mokinių. • Mokinių savivaldoje dalyvauja labai nedaug mokyklos mokinių. • Mokinių savivalda - tai tik žaidimas, realiai ji mokiniams neduoda jokios naudos. • Mokinių savivaldą mokykloje vertinu labai gerai. • Mokinių savivaldą mokykloje vertinu labai blogai. • Mokinių savivaldą būtina skatinti, suteikiant kuo daugiau laisvės mokiniams. • Mokinių savivaldos teises būtina apriboti, nes ir taip mokiniai „per daug sau leidžia“. • Mokyklos mokytojams ir administracijai būtina labiau aktyvinti mokinių savivaldą, nes tai padėtų išspręsti mokinių užimtumo po pamokų problemas. • Aktyvi ir gerai organizuota mokinių savivaldos veikla - tai didžiulė pagalba mokyklos vadovams ir mokytojams. (Ir t.t. žr. priedus)
		Mokyklos absolventai	Apklausa raštu	8. Ką siūlytumėte tobulinti mokyklos mokinių savivaldos veikloje? (įrašykite) 17. Mokinių savivaldoje dalyvauja daugiau nei pusė mokyklos mokinių. • Mokinių savivaldoje dalyvauja labai nedaug mokyklos mokinių. • Mokinių savivalda - tai tik žaidimas, realiai ji mokiniams neduoda jokios naudos. • Mokinių savivaldą mokykloje vertinu labai gerai. • Mokinių savivaldą mokykloje vertinu labai blogai. • Mokinių savivaldą būtina skatinti, suteikiant kuo daugiau laisvės mokiniams. • Mokinių savivaldos teises būtina apriboti, nes ir taip mokiniai „per daug sau leidžia“. • Mokyklos mokytojams ir administracijai būtina labiau aktyvinti mokinių savivaldą, nes tai padėtų išspręsti mokinių užimtumo po pamokų problemas. (Ir t.t. žr. priedus)

1.1.1 lentelės tęsinys

Eil. Nr.	Tyrimo klausimai	Tikslinės grupės	Tyrimo metodai	Tyrimo indikatoriai
1	2	3	4	5
4	Savivalda kaip vertybių, gyvenimui būtinų kompetencijų ugdymo bazė: kokias gyvenimui būtinas kompetencijas ugdo mokinių dalyvavimas savivaldoje (mokinių ir mokytojų požiūris).	Mokiniai	Apklausa raštu	Pabaikite sakinį: Tie, kurie aktyviai dalyvavo mokinių savivaldoje, dažniausiai baigę mokyklą.... Pabaikite sakinį: Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje moko Pabaikite sakinį: Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje skatina Pabaikite sakinį: Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje trukdo, slopina 19. Pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo labiausiai priimtinas. • Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje moko gerbti save ir kitą žmogų. • Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje moko santykius su žmonėmis grįsti savitarpio supratimu. • Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje nepadedą išmokyti dirbti komandoje. (Ir t.t. žr. priedus)
		Mokytojai ir klasių vadovai	Apklausa raštu	Pabaikite sakinį: Tie, kurie aktyviai dalyvavo mokinių savivaldoje, dažniausiai baigę mokyklą.... Pabaikite sakinį: Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje moko Pabaikite sakinį: Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje skatina Pabaikite sakinį: Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje trukdo, slopina 19. Pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo labiausiai priimtinas. • Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje moko gerbti save ir kitą žmogų. • Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje moko santykius su žmonėmis grįsti savitarpio supratimu. • Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje nepadedą išmokyti dirbti komandoje. (Ir t.t. žr. priedus)
		Mokyklos absolventai	Apklausa raštu	11.1. Pabaikite sakinį: Tie, kurie aktyviai dalyvavo mokinių savivaldoje, dažniausiai baigę mokyklą.... 11.2. Pabaikite sakinį: Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje moko 11.3. Pabaikite sakinį: Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje skatina 11.4. Pabaikite sakinį: Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje trukdo, slopina 19. Pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo labiausiai priimtinas. • Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje moko gerbti save ir kitą žmogų. • Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje moko santykius su žmonėmis grįsti savitarpio supratimu. • Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje nepadedą išmokyti dirbti komandoje. (Ir t.t. žr. priedus)

1.1.1 lentelės tęsinys

Eil. Nr.	Tyrimo klausimai	Tikslinės grupės	Tyrimo metodai	Tyrimo indikatoriai
1	2	3	4	5
5	Koks nedalyvavusių savivaldoje mokinių požiūris į savivaldą?	Mokiniai	Apklausa raštu	10. Jei atsakėte <i>ne</i>, gal galėtumėte atsakyti, kodėl nedalyvaujate mokinių savivaldos veikloje už savo mokyklos ribų? (įrašykite) 16.1. Pabaikite sakinį: Tie, kurie aktyviai dalyvavo mokinių savivaldoje, dažniausiai baigę mokyklą.... 16.2. Pabaikite sakinį: Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje moko 16.3. Pabaikite sakinį: Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje skatina 16.4. Pabaikite sakinį: Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje trukdo, slopina 20. Pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo labiausiai priimtinas • Mokinių savivaldoje dalyvauja daugiau nei pusė mokyklos mokinių. • Mokinių savivaldoje dalyvauja labai nedaug mokyklos mokinių. • Mokinių savivalda - tai tik žaidimas, realiai ji mokiniams neduoda jokios naudos. • Mokinių savivaldą mokykloje vertinu labai gerai. • Mokinių savivaldą mokykloje vertinu labai blogai. • Mokinių savivaldą būtina skatinti, suteikiant kuo daugiau laisvės mokiniams. • Mokinių savivaldos teises būtina apriboti, nes ir taip mokiniai „per daug sau leidžia“. • Mokyklos mokytojams ir administracijai būtina labiau aktyvinti mokinių savivaldą, nes tai padėtų išspręsti mokinių užimtumo po pamokų problemas. • (<i>Ir t.t. žr. priedus</i>).
6	Savivaldoje dalyvavusių ir dalyvaujančių bei nedalyvaujančių mokinių požiūris į savivaldą palyginimas.	Mokiniai	Apklausa raštu	6.1. Pabaikite sakinį: Tie, kurie aktyviai dalyvavo mokinių savivaldoje, dažniausiai baigę mokyklą.... 16.2. Pabaikite sakinį: Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje moko 16.3. Pabaikite sakinį: Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje skatina 16.4. Pabaikite sakinį: Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje trukdo, slopina... 20. Pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo labiausiai priimtinas • Mokinių savivaldoje dalyvauja daugiau nei pusė mokyklos mokinių. • Mokinių savivaldoje dalyvauja labai nedaug mokyklos mokinių. • Mokinių savivalda - tai tik žaidimas, realiai ji mokiniams neduoda jokios naudos. • Mokinių savivaldą mokykloje vertinu labai gerai. • Mokinių savivaldą mokykloje vertinu labai blogai. • Mokinių savivaldą būtina skatinti, suteikiant kuo daugiau laisvės mokiniams. • Mokinių savivaldos teises būtina apriboti, nes ir taip mokiniai „per daug sau leidžia“. • Mokyklos mokytojams ir administracijai būtina labiau aktyvinti mokinių savivaldą, nes tai padėtų išspręsti mokinių užimtumo po pamokų problemas. • (<i>Ir t.t. žr. priedus</i>).

1.1.1 lentelės tęsinys

Eil. Nr.	Tyrimo klausimai	Tikslinės grupės	Tyrimo metodai	Tyrimo indikatoriai
1	2	3	4	5
7	Kokia dalyvavusių savivaldos organizacijose mokinių tolesnė veikla: studijos, įsidarbinimo galimybės ir pan.	Mokiniai	Apklausa raštu	14. Ar prisimenate jau baigusius mokyklą mokinius, kurie aktyviai dalyvavo mokinių savivaldos veikloje? (pažymėkite tik vieną atsakymo variantą pagal pateiktą pavyzdį) ☐ Taip; ☐ Ne 15. Jei atsakėte <i>taip</i> , tuomet gal žinote, ką šie mokiniai veikia baigę mokyklą?(įrašykite)
		Mokytojai ir klasių vadovai	Apklausa raštu	12. Ar prisimenate jau baigusius mokyklą mokinius, kurie aktyviai dalyvavo mokinių savivaldos veikloje? (pažymėkite tik vieną atsakymo variantą pagal pateiktą pavyzdį) ☐ Taip; ☐ Ne 13. Jei atsakėte <i>taip</i> , tuomet gal žinote, ką šie mokiniai veikia baigę mokyklą?(įrašykite)
		Mokyklos absolventai	Apklausa raštu	10. Gal galėtumėte trumpai parašyti, ką Jūs šiuo metu veikiate? (įrašykite)
8	Demografiniai požymiai	Mokiniai	Apklausa raštu	Lytis, amžius, vietovė, mokyklos tipas, mokymosi vidurkis.
		Mokytojai ir klasių vadovai	Apklausa raštu	Lytis, amžius, vietovė, mokyklos tipas, pedagoginė kvalifikacija, statusas mokykloje.
		Mokyklos absolventai	Apklausa raštu	Lytis, amžius, vietovė, baigtos mokyklos tipas.

1.2 Naudojamų statistinių rodiklių paaiškinimas

Tyrimo duomenys apdoroti, naudojant SPSS for Windows 11.0 programinę įrangą. Konkrečiai skaičiuoti aprašomosios statistikos dydžiai (žr. 1.2.1 lentelę).

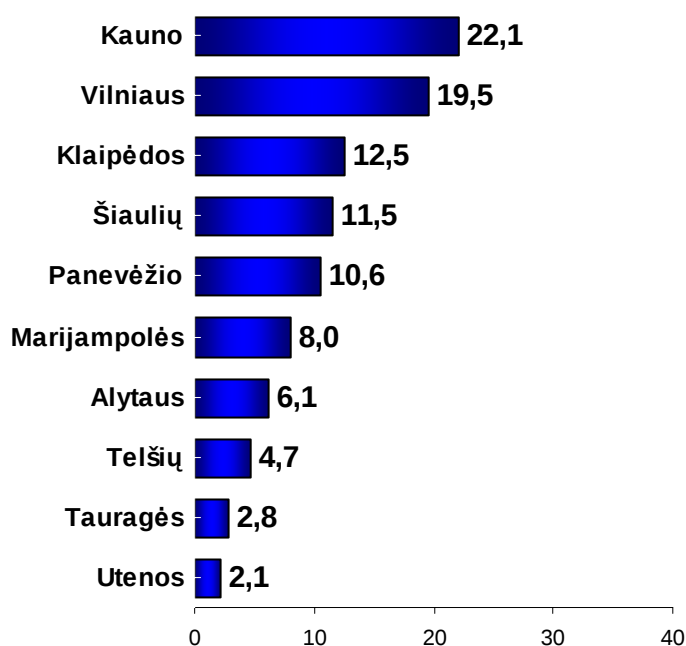
1.2.1 lentelė

Skaičiuoti aprašomosios statistikos dydžiai

Rodiklio žymėjimas	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio paaiškinimas
R/NR	Reitingo pozicijos numeris	Reitingo pozicijos numeris (R/NR) parodo, kelintą vietą konkretus įvertintas objektas užima sąraše, sudarytame įverčių mažėjimo tvarka. pavyzdžiui, jei informacijos apie savivaldos įtaką mokinių socializacijai šaltinių sąraše „mokiniai” R/Nr. yra 1, vadinasi, iš visų vertinimui patektų informacijos šaltinių pastarąjį apklaustieji įvertino palankiausiai.
M	Įverčio aritmetinis vidurkis	Aritmetinis balų rinkinio vidurkis, gaunamas sudedant visus įverčius ir padalinant juos iš atsakiusių skaičiaus.
N	Atsakiusių skaičius	Nors duomenų matrica apima virš 1000 tiriamųjų atsakymų, atskirais atvejais pasitaiko, kad į konkretų klausimą atsakė mažiau respondentų. Dydis N parodo tiriamųjų, kurie atsakė į konkretų klausimą, skaičių, nuo kurio buvo skaičiuojami įvairūs statistiniai rodikliai – procentai, vidurkis ir pan.
Mo	Įverčio modalinė reikšmė	moda (Mo) – dažniausiai pasitaikantis balas arba matmuo balų grupėje. Pavyzdžiui, jei teiginiai buvo vertinami balais nuo 1 iki 5, o balui 4 teko daugiausiai procentinių dažnių, tai Moda ir bus lygi 3.
SD	Standartinis nuokrypis	Standartinis nuokrypis (SD) – pastovus sklaidos vidurkio atžvilgiu matas. Normaliojo skirstinio atveju 68,26 proc. visų atvejų yra tarp plus vieno standartinio nuokrypio ir minus vieno standartinio nuokrypio nuo vidurkio; 95,40 proc. – sritys tarp plus dviejų ir minus dviejų standartinių nuokrypių nuo vidurkio; o daugiau kaip 99 procentai yra tarp plus trijų ir minus trijų standartinių nuokrypių nuo vidurkio. Kuo SD reikšmė mažesnė, tuo apklaustųjų nuomonė nagrinėjamu klausimu yra vieningesnė. ir atvirkščiai, kuo didesnis SD, tuo nuomonė nagrinėjamu klausimu mažiau vieninga.
$p \leq 0,05$	Statistinės paklaidos tikimybė	Statistinės paklaidos tikimybės p kritinė riba parodo, koks yra leistinas statistinių sprendimų paklaidos dydis. visi standartiniai sprendimai, netenkinantys sąlygos $p \leq 0,05$, šioje tyrimo ataskaitoje buvo traktuojami kaip nepagrįsti. Tai reiškia, kad šiame tyrime užsibrėžta ne didesnė nei 5 proc. leistina statistinių sprendimų paklaida.

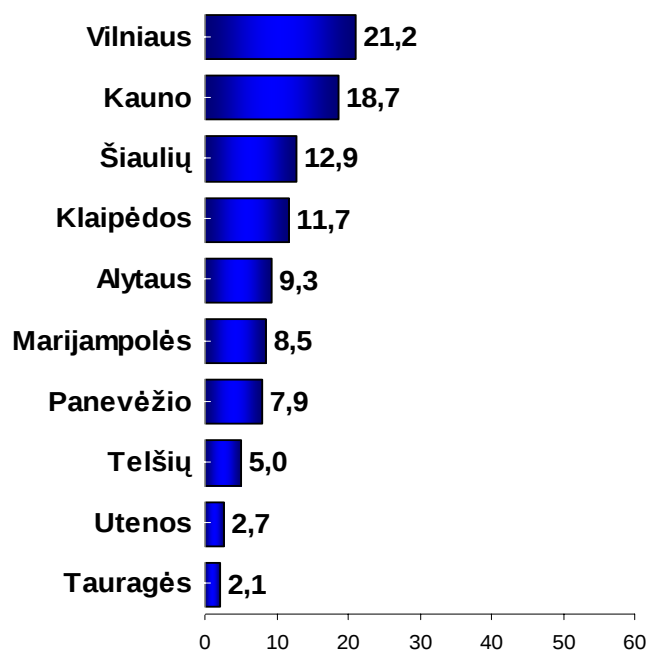
1.3 Tyrimo imtis ir geografija

Tiriamųjų populiaciją sudaro Lietuvos pagrindinių, vidurinių, profesinių, jaunimo mokyklų ir gimnazijų, suaugusiųjų mokymo centrų bei Kauno J. Gruodžio ir Klaipėdos S. Šimkaus konservatorijų mokiniai, mokytojai (tarp jų ir klasės vadovai). Tyrime dalyvavo 1021 8-12 klasių mokinių, 425 mokytojai ir klasių vadovai, 44 buvę mokyklos absolventai aktyviai dalyvavę mokyklos mokinių savivaldos veikloje. Iš viso apklausta 1490 respondentų. Tyrimas buvo vykdomas šiose apskrityse:

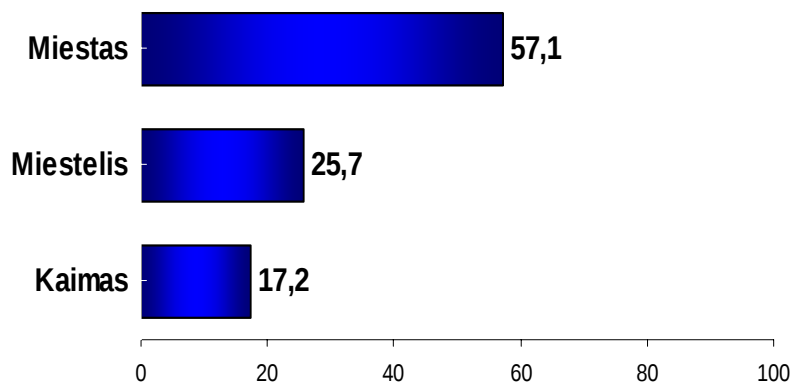
1.3.1 pav. Tyrime dalyvavusių mokytojų pasiskirstymas pagal apskritis

Tyrime dalyvavusių mokinių pasiskirstymas pagal apskritis atspindi 1.3.2 paveikslė.

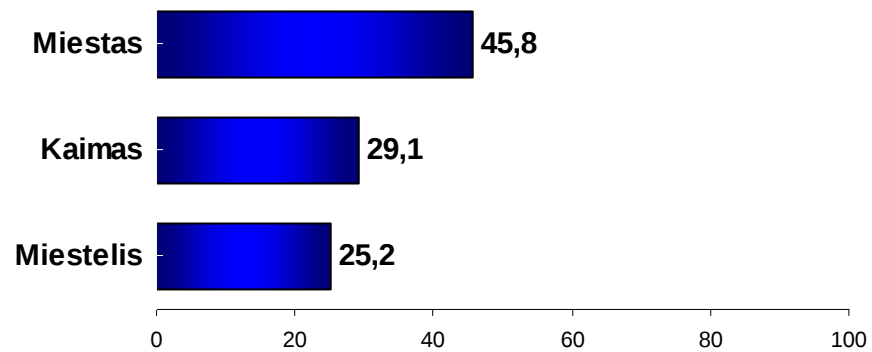
1.3.2 pav. Tyrime dalyvavusių mokinių pasiskirstymas pagal apskritis

Mokytojų, dalyvavusių tyrime, pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę pateikiamas 1.3.3 paveiksle.

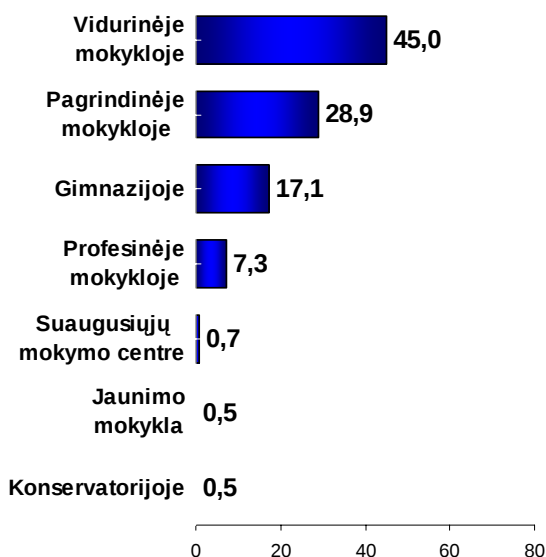
1.3.3 pav. Mokytojų ir klasių vadovų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę

Mokinių pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę pateikiamas 1.3.4 paveiksle.

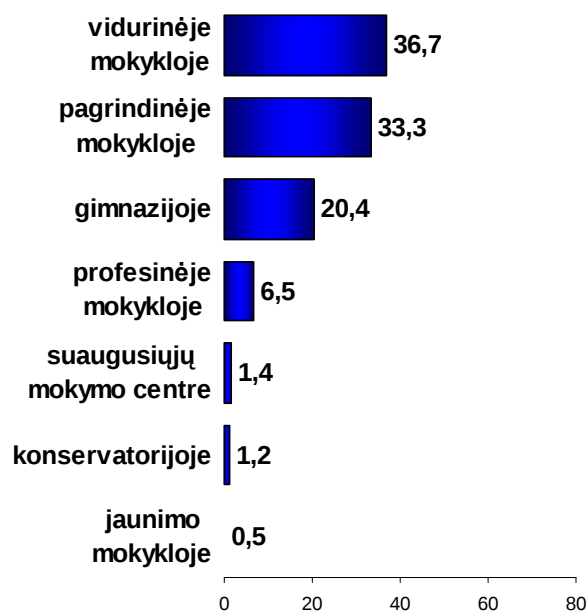
1.3.4 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę

Atsižvelgiant į mokyklos, kurioje dirba apklausoje dalyvavę mokytojai ir klasių vadovai, tipą, respondentų pasiskirstymas pateikiamas 1.3.5 paveiksle.

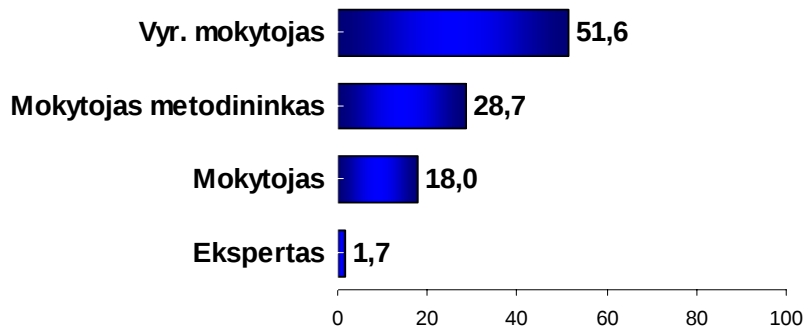
1.3.5 pav. Mokytojų ir klasių vadovų pasiskirstymas pagal mokyklos tipą

Mokinių pasiskirstymas pagal mokyklos, kurioje mokosi, tipą atspindi 1.3.6 paveiksle.

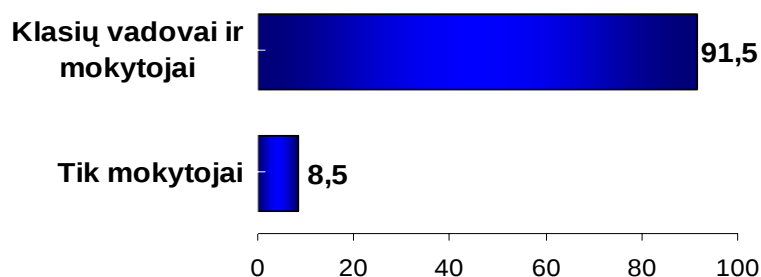
1.3.6 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal mokyklos tipą

Mokytojų pasiskirstymas pagal turimą kvalifikacinę kategoriją pateikiamas 1.3.7 paveiksle, iš kurio matyti, kad mokytojų ir klasių vadovų apklausoje raštu daugiausia dalyvavo mokytojai, turintys vyr. mokytojo kvalifikacinę kategoriją.

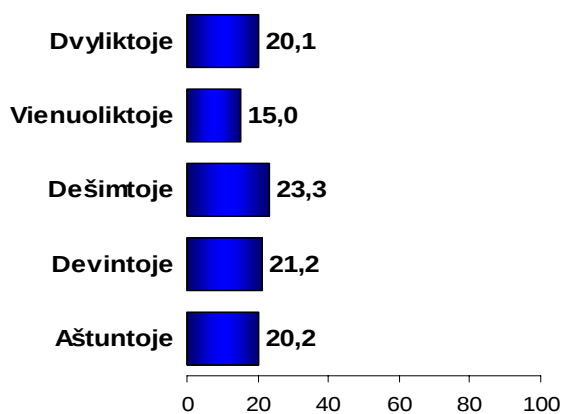
1.3.7 pav. Mokytojų ir klasių vadovų pasiskirstymas pagal pedagoginę kvalifikaciją

Įprasta, kad mokytojai savo veikloje realizuoja ir mokytojo, ir klasių vadovo funkcijas, todėl ne išimtis ir šiame tyrime dalyvavę respondentai. Apklausoje dalyvavusių mokytojų ir klasių vadovų santykis pateikiamas 1.3.8 paveiksle.

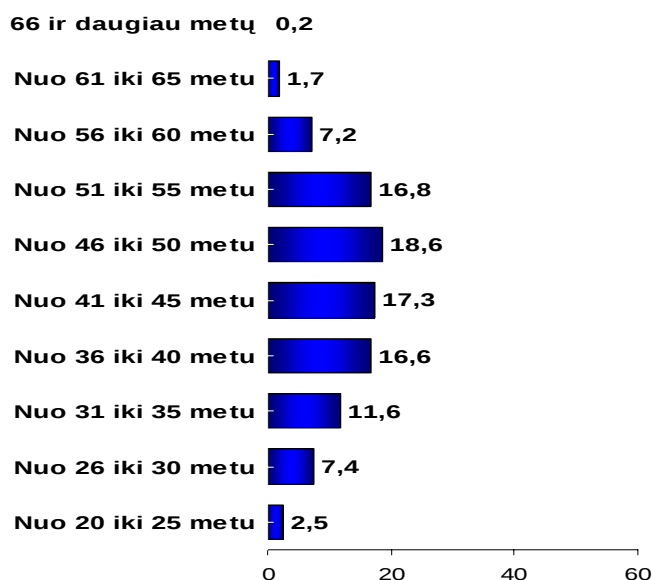
1.3.8 pav. Mokytojų ir klasių vadovų santykis

Vieną iš respondentų demografinių rodiklių buvo pasirinktas jų amžius. Mokinių buvo prašoma nurodyti, kelintoje klasėje jie mokosi. Mokinių pasiskirstymas pagal klasę, kurioje mokosi, pateikiamas 1.3.9 paveiksle.

1.3.9 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal klases

Mokytojų ir klasių vadovų pasiskirstymas pagal amžių pateikiamas 1.3.10 paveiksle.

1.3.10 pav. Mokytojų ir klasių vadovų amžius

2 MOKINIŲ SAVIVALDOS ĮTAKOS SOCIALIZACIJOS PROCESAMS EMPIRINIS TYRIMAS

2.1 Mokinių požiūrio mokinių savivaldos įtakai socializacijos procesams tyrimo rezultatai ir analizė

Įprasta analizuoti mokytojų darbo sąlygas, kultūrą, aplinką, tačiau neretai tiesiog pamirštama, kad mokykla – tai ir mokinių darbo vieta. Būtent mokinių idėjos, elgsena ypač reikšmingai įtakoja švietimo proceso raidą, atskiros organizacijos veiklą. Mokiniai turi savą sąrašą veiksnių, padedančių sukurti ir užtikrinti jiems palankią darbo aplinką. Vienas tokių veiksnių – galimybė dalyvauti savivaldos veikloje, ugdantis pilietiškumo ir bendrųjų kompetencijų (tarp jų ir socializacijos) kompetencijas, tačiau nėra aišku, kaip tai veikia edukacinės praktikos lygmenyje.

Tyrimo rezultatai pristatomi ir analizuojami nuosekliai atsakant į tyrimo klausimus.

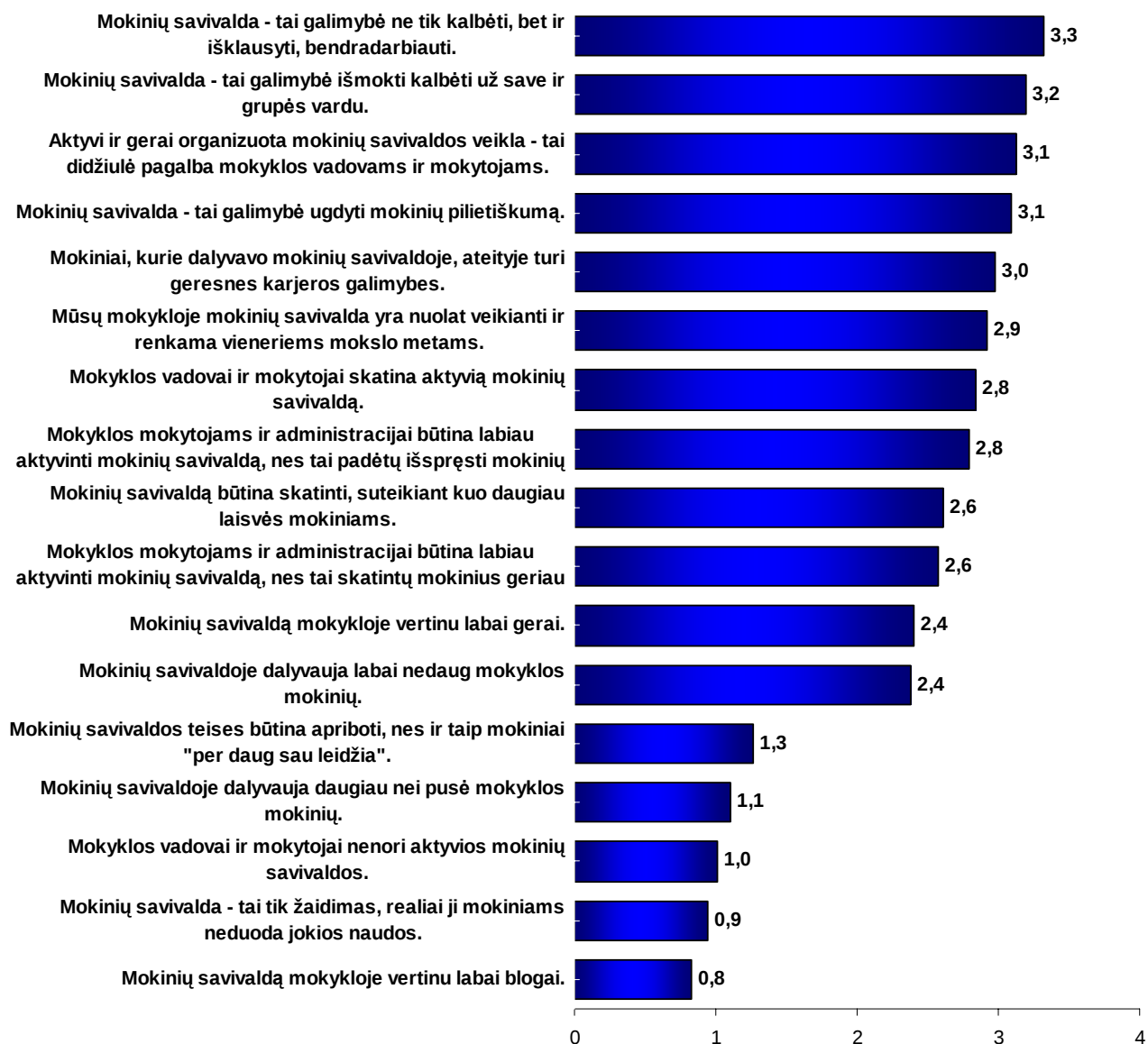
Tyrimo klausimas: Koks mokinių požiūris į savivaldą?

Kaip teigiama „Bendrojo pilietinio ugdymo programoje“ (2004) savivalda – itin svarbi mokyklos gyvenimo struktūra. Ji padeda mokiniams ugdyti praktinės veiklos gebėjimus, nes tik praktiškai organizuotos priemonės didina mokinių, mokytojų bei tėvų demokratinės gyvensenos patirtį. Visgi didelę įtaką mokinių savivaldos susiformavimui bei raiškai turi ne tik pačių mokinių, bet ir mokytojų (tarp jų klasės vadovų) požiūriai, kaip apskritai vertinama mokinių savivalda ir ar mokytojas išties tampa produktyvaus bendradarbiavimo iniciatoriumi, puoselėtoju, o gal tiesiog koordinatoriumi.

Siekiant išsiaiškinti mokinių požiūrį į savivaldą, respondentams buvo pateiktas 17 teiginių blokas (žr. priedą), prašant įvertinti kiekvieno iš pateiktų teiginių reikšmingumą. Kaip matyti 2.1.1 paveiksle, mokiniai savivaldą pirmiausia sieja su galimybe „*ne tik kalbėti, bet ir išklausyti, bendradarbiauti*“ (teiginio įvertis $M=3,3$), su galimybe „*išmokti kalbėti už save ir grupės vardu*“, ($M=3,1$). Tyrimo rezultatai atskleidė, kad kartais mokiniai jaučiasi esą partneriai ir mokinių savivaldą suvokia kaip „*didžiulę pagalbą mokyklos vadovams ir mokytojams*“ ($M=3,1$) arba vertina kaip priemonę „*ateityje turėti geresnes karjeros galimybes*“ ($M=3,0$). Reikšminga tai, kad mokiniai savivaldą traktuoja ir kaip „*galimybę ugdyti mokinių pilietiškumą*“ ($M=3,1$). Tai rodo tikslingą mokinių norą dalyvauti mokyklos mokinių savivaldoje, o savo veiklą sieti su dalyvavimu mokyklos valdyme, pagalbos teikimu kitiems mokiniams ar galimybe tiesiog save išreikšti.

Visiškai suprantama, kad mažiausio pritarimo susilaukė teiginiai, atspindintys labiau neigiamą požiūrį į savivaldą, pavyzdžiui, „*mokinių savivaldą mokykloje vertinu labai blogai*“ ($M=0,8$),

„mokinių savivalda - tai tik žaidimas, realiai ji mokiniams neduoda jokios naudos“ (M=0,9), „mokyklos vadovai ir mokytojai nenori aktyvios mokinių savivaldos“ (M=1,0) .

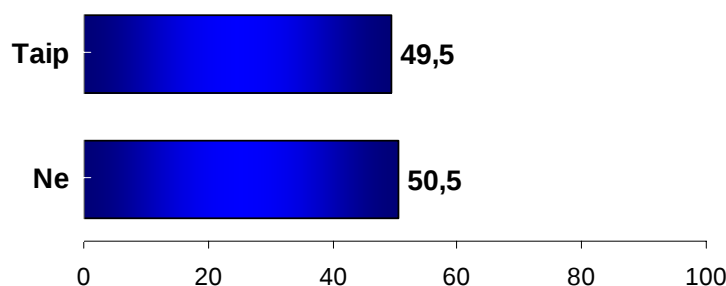
2.1.1 pav. Mokinių požiūrį į savivaldą atspindinčių teiginių reitingas

Tai rodo, kad mokiniai savivaldą ir galimybę dalyvauti jos veikloje vertina gana pozityviai, išryškindami esminius šios institucijos ar veiklos joje bruožus: bendradarbiavimą, pilietiškumą, organizacinių, vadovavimo gebėjimų ugdymąsi. Labiau negatyvų požiūrį į mokinių savivaldą išreiškiantys teiginiai vertinami kur kas mažesniu sutikimo įverčiu nei pozityvų požiūrį išreiškiantys teiginiai. Todėl galima teigti, kad mokiniai ganėtinai tiksliai suvokia tiek pačią savivaldos sampratą, tiek šiai institucijai deleguojamas funkcijas. Nors esama ir neigiamo požiūrio į mokinių savivaldą,

tačiau tai sąlygoja atskirų mokyklų tradicijos ir ugdymo proceso organizavimo ar valdymo ypatumai.

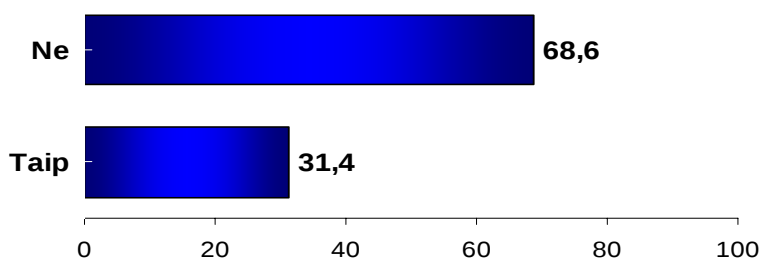
Tyrimo klausimas: Kiek mokinių dalyvauja savivaldoje mokykloje ir už mokyklos ribų?

Siekiant išsiaiškinti mokinių, dalyvaujančių savivaldoje, kiekį ir masiškumą, respondentų buvo teiraujamasi, „Ar Jūs dalyvaujate savo klasės mokinių savivaldos veikloje?“. Analizuojant pateiktus atsakymus į minėtą klausimą, mokinių nuomonės pasiskirstė labai panašiai, nes beveik pusė respondentų teigė dalyvaujantys klasės savivaldos veikloje, o kita pusė neigė savo dalyvavimą (žr. 2.1.2 paveikslą). Išryškėjo, kad klasės savivaldos veikloje dalyvauja tik pusė mokinių, tuo tarpu kita pusė nedalyvauja klasės savivaldos veikloje, o savo problemas linę spręsti patys.

2.1.2 pav. Mokinių dalyvavimo klasės savivaldos veikloje pasiskirstymas

Vertindami savo dalyvavimą mokyklos mokinių savivaldos veikloje ir pateikdami atsakymus į klausimą „Ar Jūs dalyvaujate savo mokyklos savivaldos veikloje?“, tik 31,4 proc. respondentų (2.1.3 pav.) patvirtino dalyvavimą organizacijos savivaldoje, kai tuo tarpu net 68,6 proc. respondentų teigia nedalyvaujantys mokyklos mokinių savivaldos veikloje.

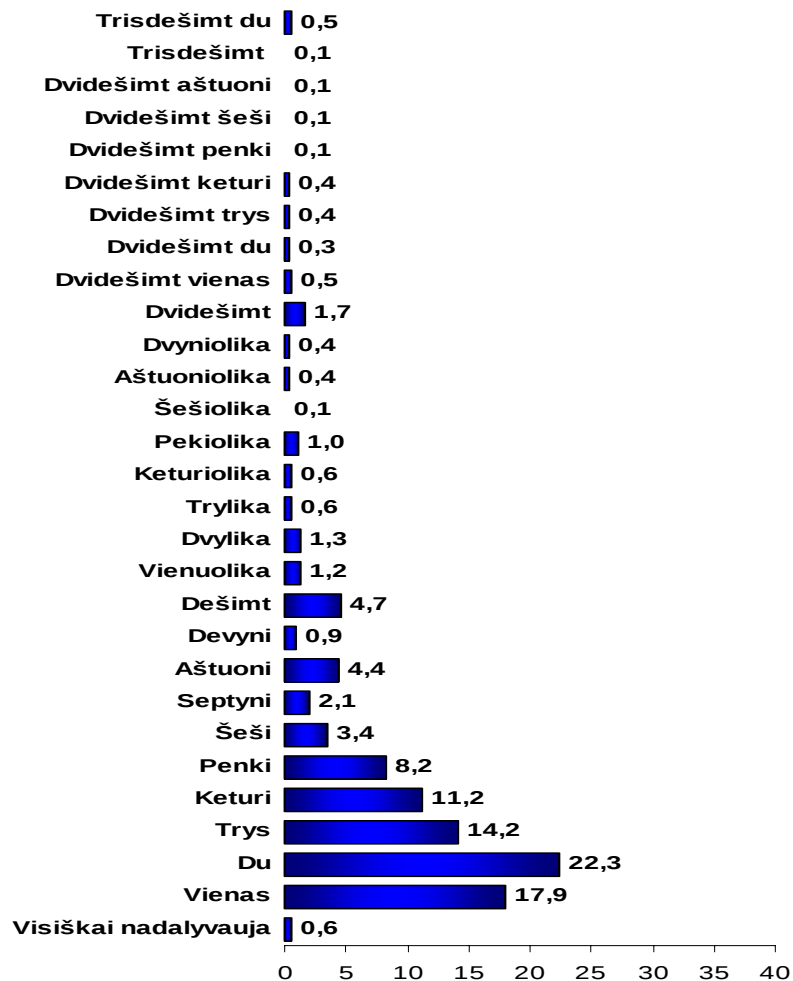

2.1.3 pav. Mokinių dalyvavimo mokyklos mokinių savivaldos veikloje pasiskirstymas

Toks mokinių nuomonių pasiskirstymas pagrindžia nuostatą, kad mokiniai kur kas aktyviau dalyvauja savivaldos veikloje mokyklos nei klasės mastu. Tikėtina, kad tokį mokinių pasirinkimą sąlygoja noras būti pripažintam ne tik bendraamžių, bet ir kitų amžiaus grupių bendramokslių ar tiesiog platesnės veiklos galimybės, didesnis tikslingumas, o kartais tiesiog noras išgarsėti ar realizuoti savo lyderio, organizatoriaus, vadovo vaidmenis.

Palyginus gautus tyrimo duomenis su 2000 metų pradžioje, Lietuvos Pilietinių iniciatyvų centro suformuota, ekspertų grupės atlikto tyrimo „Lietuvos mokyklų demokratizacijos: mokyklų tarybų veiklos efektyvumo“ rezultatais, kurie parodė, kad mažiau nei viena penktoji (tik apie 17 proc.) mokinių dalyvauja mokyklos savivaldos veikloje: 3 proc. iš jų yra mokyklų tarybų ir 9 proc. - mokinių tarybų nariai, 1 proc. - mokyklų prezidentai, o 83 proc. nepriklauso jokiems mokyklos savivaldos organams, galima teigti, kad mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldoje suaktyvėjo. Jei 2000 metais net 83 proc. respondentų teigė nepriklausantys jokiai savivaldai, tai šio tyrimo rezultatai atskleidė, jog bent mokyklos savivaldos veikloje dalyvauja 68,6 proc. respondentų.

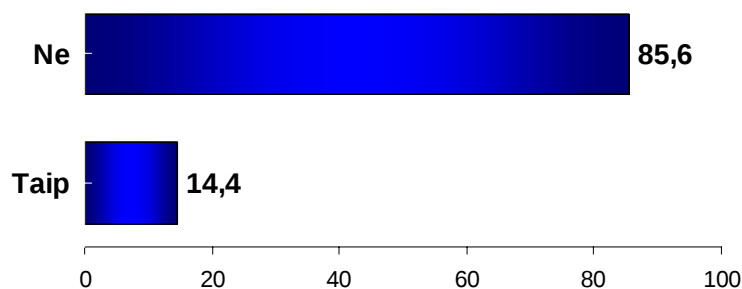
Kaip matyti 2.1.4 paveiksle, vyrauja tendencija, kad iš klasės mokyklos mokinių savivaldos veikloje dažniausiai dalyvauja 1 ar 2 mokiniai, kaip rekomenduojama savivaldos nuostatuose ar vidaus darbo tvarkos taisyklėse.

2.1.4 pav. Mokinių dalyvavimo masiškumo mokyklos mokinių savivaldos veikloje reitingas

Kadangi mokyklose mokinių savivalda organizuojama atsižvelgiant į mokyklos tradicijas, tai visiškai suprantama, kodėl nuo 8 iki 14 proc. respondentų teigia, kad mokyklos mokinių savivaldos veikloje dalyvauja 3-5 klasės atstovai. Abejones kelia respondentų teiginiai (apie 3 proc.), kad mokyklos mokinių savivaldoje dalyvauja 18 ar net 32 mokiniai. Tokių atsakymų pasirinkimą galėjo sąlygoti mokinių, besimokančių nedidelėse kaimo mokyklose, atsakymai arba buvo nurodomas bendras mokinių tarybą sudarančių mokinių skaičius.

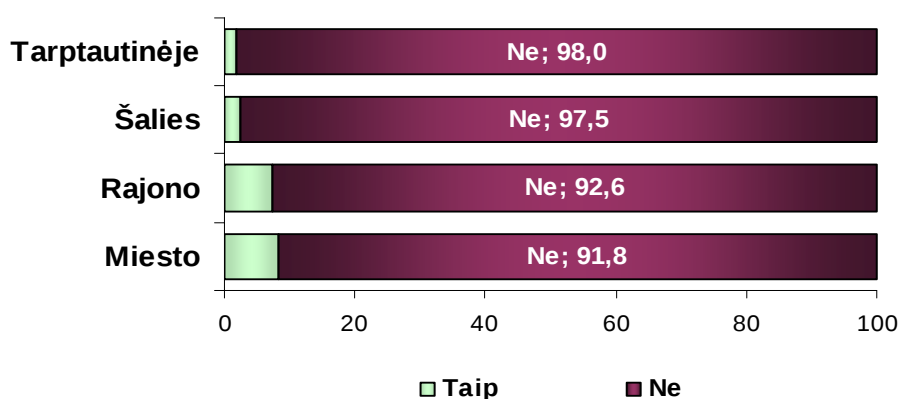
Analizuojant respondentų atsakymus į klausimą „Ar Jūs dalyvaujate mokinių savivaldos veikloje ne tik mokykloje, bet ir už mokyklos ribų?“, išryškėjo, kad 86 proc. mokinių nedalyvauja mokinių savivaldos veikloje už mokyklos ribų (2.1.5 pav.).

2.1.5 pav. Mokinių dalyvavimo mokinių savivaldos veikloje už mokyklos ribų pasiskirstymas

Tai rodo, kad mokiniai dažniausiai apsiriboja aktyvesniu dalyvavimu savo mokyklos mokinių savivaldoje, kur gerai pažįstama aplinka bei tradicijos, kur gali atviriau ir drąsiau išreikšti save. Tuo tarpu dalyvavimas mokinių savivaldos veikloje už mokyklos ribų gali būti mažiau žinomas, o gal net ne visiems mokiniams pasiekiamas. Ne paslaptis, kad dauguma rajonų, miestelių ar net atskirų regionų vaikų negali pretenduoti į tolygias sąlygas ar kitas socialines programas.

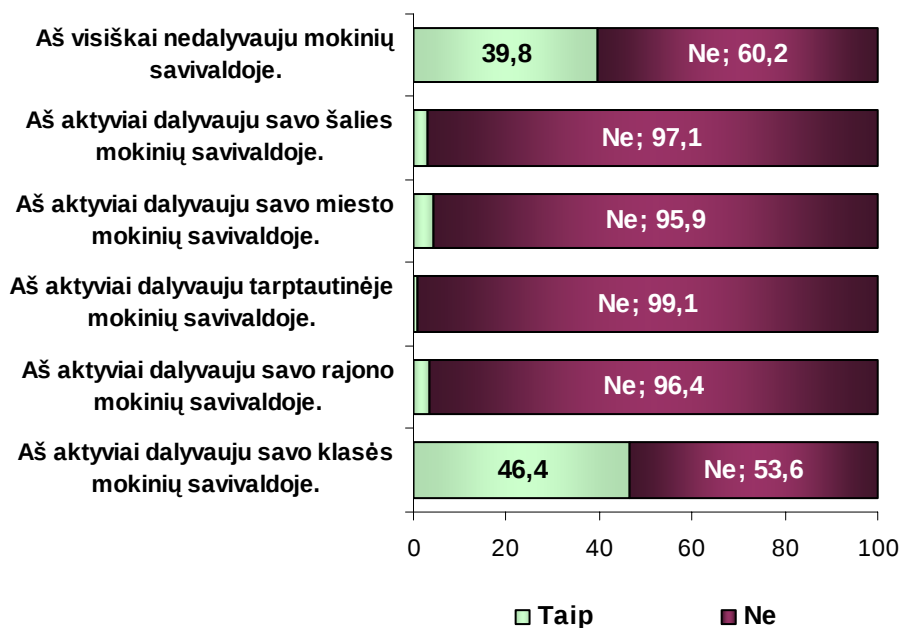
Kaip matyti 2.1.6 paveiksle, jeigu miesto ar rajono mokinių savivaldoje dalyvauja 7-8 proc. mokinių, tai šalies ar tarptautinėje mokinių savivaldos veikloje - vos apie 2 proc. respondentų. Tikėtina, kad mokiniams tiesiog stinga informacijos apie kitų šalių mokinių savivaldą bei jos formas, o ir tokio pobūdžio tarptautinė veikla nėra plačiai reklamuojama ar pateikiama viešai. Su kitų šalių mokinių savivaldos raiškos ypatumais Lietuvos mokiniai gali susipažinti tik dalyvaudami tarptautinių projektų mainų ir panašiose kitose programose arba tiesiog edukacinės pažinties vienoje ar kitoje šalyje metu.

2.1.6 pav. Mokinių dalyvavimo mokinių savivaldos veikloje mieste, rajone, šalyje pasiskirstymas

Vertindami teiginius, susijusius su dalyvavimo mokinių savivaldoje mieste, rajone, šalyje ar tarptautiniu mastu, aktyvumu, 46 proc. respondentų teigė, kad aktyviai dalyvauja savo klasės mokinių savivaldoje (2.1.7 pav.). Tyrimo dalyvavusių mokinių vertinimai iš esmės sutampa su anksčiau buvusio

teiginio (*Ar dalyvauji klasės mokinių savivaldoje?*) pozityviu vertinimu ir patvirtina pasirinktų atsakymų objektyvumą.

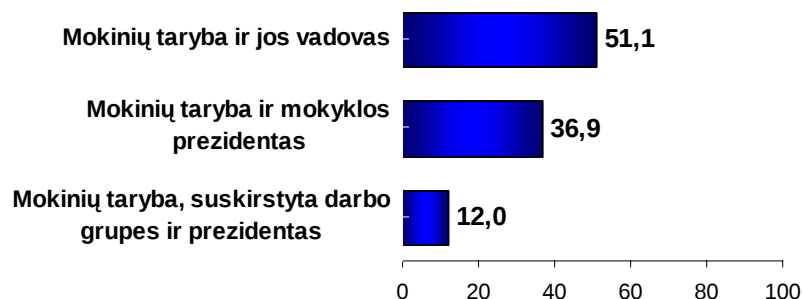
2.1.7 pav. Mokinių dalyvavimo/nedalyvavimo savivaldoje pasiskirstymas

Visgi mokinių savivalda mokyklose kelia nerimą, nes net 60 proc. mokinių teigia visiškai nedalyvaujantys mokinių savivaldos veikloje, beveik nedalyvaujantys rajono, miesto, šalies, o juolab tarptautinėje mokinių savivaldos veikloje. Todėl pagrįstai kyla klausimas, ar ištis mokinių savivalda gali užtikrinti arba bent jau įtakoti mokinių socializacijos procesus, nedalyvaujant patiems mokiniams. Nors klasės savivaldoje dalyvauja apie 47 proc. mokinių, tačiau tai nėra pakankama. Juk būtent mokykla yra antroji vaiko bendruomenė, į kurią vaikas patenka po šeimos, ir kurioje socializuojasi, įgauna tam tikrus elgesio, bendravimo su bendraamžiais ir vyresniais žmonėmis įgūdžius. Nors mokyklos bendruomenė dinamiška, nes dinamiškumas sąlygojamas bendruomenės narių bei jų tarpusavio santykių, visgi, matyt, tik santykinai savivaldi. Kiekvienam mokiniui mokyklos (klasės) bendruomenė dažniausiai yra artimiausia (po šeimos) socialinė aplinka, kurioje pasireiškia jo gebėjimai, vyksta aktyvus socializacijos procesas. Gerai, jeigu mokinys atranda kitą, jo poreikius ir interesus atitinkančią veiklą, o jeigu jis paliekamas visiškai vienas, dažnai net atskirtas nuo kolektyvo, ar tokioje situacijoje vyksta bent minimalus socializacijos procesas. Tikėtina, jog ne itin. Kaip teigia Kvieskienė (2003), „bendrasis vaikų užimtumas vaikų klubuose, poilsio stovyklose, papildomojo ugdymo programose, vaikų ir jaunimo organizacijose per pastaruosius 10 metų sumažėjo 80 proc. Išteklių ir lėšos nekoordinuojami, vaikų gerovės programų valdymas netikslingas“. Akivaizdu, kad šeima, artimoji bendruomenė ir mokykla, kartu su kitomis

neformaliojo ugdymo ir ypač papildomojo ugdymo institucijomis, yra svarbiausi veiksniai asmenybės pozityviosios socializacijos procese, todėl būtina sudaryti tinkamas sąlygas mokinių pasirinkimui, jų saviraiškai, jeigu nedalyvaujant savivaldoje, tai bent jau papildomojo ugdymo veikloje.

Tyrimo klausimas: Kokios mokinių savivaldos formos labiausiai paplitusios mokyklų praktikoje?

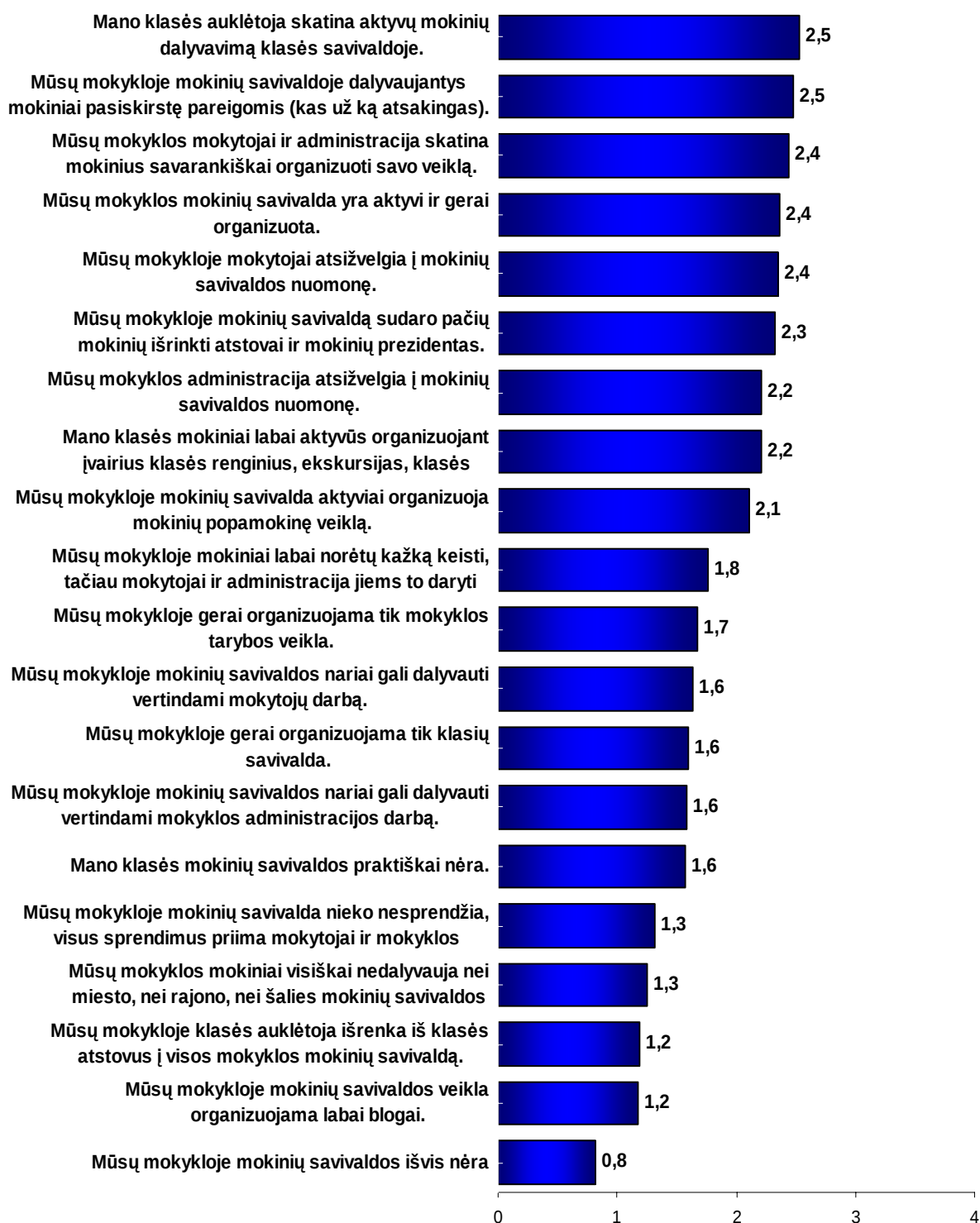
Siekiant išsiaiškinti, kokios mokinių savivaldos formos yra labiausiai paplitusios įvairaus tipo mokyklose, respondentams buvo pateiktas pusiau uždaras klausimas (žr. 1 priedą), paliekant galimybę pasirinkti vieną iš keturių variantų: *mokinių savivaldą sudaro mokinių taryba ir jos vadovas*; *mokinių taryba ir mokyklos prezidentas*; *mokinių taryba, suskirstyta į atskiras darbo grupes ir mokyklos prezidentas*; *mokyklos mokinių savivaldą sudaro...*. Analizuojant respondentų atsakymus į klausimą „Kas sudaro Jūsų mokyklos mokinių savivaldą?“, išryškėjo, kad 51 proc. tyrime dalyvavusių mokinių teigia, kad jų mokykloje mokinių savivaldą sudaro mokinių taryba bei jos vadovas (2.1.8 pav.). Tuo tarpu likusi respondentų dalis (49 proc.) pabrėžia, jog mokyklos mokinių savivaldą sudaro mokinių taryba ir prezidentas, atskirais atvejais pasiskirstę į darbo grupes.

2.1.8 pav. Mokinių savivaldos struktūra (mokinių nuomonė)

Galima teigti, kad visose mokyklose veikia mokinių savivalda, o jos struktūra visiškai atitinka savivaldos nuostatuose, vidaus darbo tvarkos taisyklėse ar kituose savivaldos dokumentuose keliamus reikalavimus bei mokyklos tradicijas.

Siekiant atsakyti į klausimą, kokios savivaldos formos labiausiai paplitusios mokyklų praktikoje, analizuotos Lietuvos pagrindinių, vidurinių, profesinių, jaunimo mokyklų ir gimnazijų, suaugusiųjų mokymo centrų bei Kauno J. Gruodžio ir Klaipėdos S. Šimkaus konservatorijų mokinių nuomonės.

2.1.9 pav. Mokykloje veikiančios savivaldos formos (mokinių nuomonė)

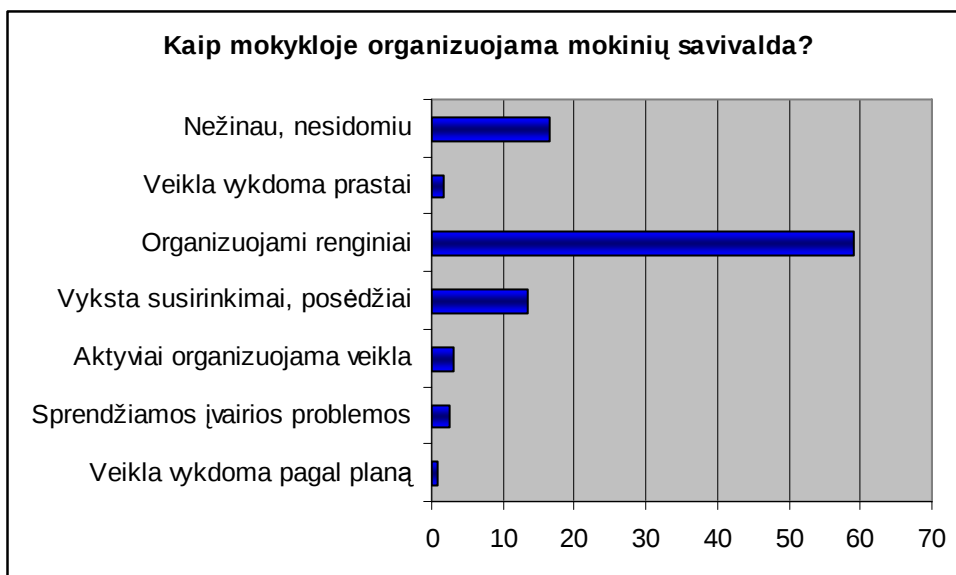
Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad vyrauja teigiamos mokinių nuostatos, vertinant mokyklose veikiančių mokinių savivaldų struktūrą ir formas. Didžiausio pritarimo sulaukė teiginiai, atskleidžiantys klasės vadovo mokinių skatinimą savivaldos veiklai ir apibrėžtą savivaldos struktūrą, kurioje dalyviai aiškiai pasiskirstę pareigomis ir pasirenkę dalintis atsakomybe: „*Mano*

klasės auklėtoja skatina aktyvų mokinių dalyvavimą klasės savivaldoje“, „Mūsų mokykloje mokinių savivaldoje dalyvaujantys mokiniai pasiskirstę pareigomis (kas už ką atsakingas)“ (M=2,5).

Ganėtinai vieningai mokiniai vertino teiginius „*Mūsų mokyklos mokinių savivalda yra aktyvi ir gerai organizuota*“, „*Mūsų mokyklos mokytojai ir administracija skatina mokinius savarankiškai organizuoti savo veiklą*“, „*Mūsų mokykloje mokytojai atsižvelgia į mokinių savivaldos nuomonę*“ (M=2,4).

Žemiausio pritarimo sulaukė teiginys (M=0,8) „*Mūsų mokykloje mokinių savivaldos išvis nėra*“. Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad visose įvairaus tipo mokyklose, dalyvavusiose tyrime, mokinių savivalda yra mažiau ar daugiau veikianti institucija, tiesiogiai įtakojanti mokinių socializacijos procesus.

Mokinių buvo prašoma trumpai apibūdinti, kaip jų mokykloje organizuojama mokinių savivaldos veikla. Kaip matyti iš 2.1.10 paveikslo, kuriame pateikiami apibendrinti ir susisteminti mokinių atsakymai, vyraujančia mokinių savivaldos mokykloje veiklos forma vėlgi tampa renginių organizavimas: „*yra mokykloje šventė, renginys, mokyklos mokiniai (savivaldos) pateikia pavyzdžių, kaip įdomiau įgyvendinti šiuos renginius, išklauso kitų nuomonių, bendrauja*“, „*labai viskas planuojama, noriai priimami nauji pasiūlymai, daromi renginiai, šventės*“, „*mokiniai iš savivaldos yra pirmieji aktyviausi iniciatoriai ir organizatoriai visų renginių mokykloje, prie jų jungiasi kiti aktyvesni ir norintys*“ ir pan..

2.1.10 pav. Dažniausiai vykdoma mokinių veikla mokyklos savivaldoje

Iš mokinių nuomonių matyti, kad mokyklos savivaldoje mokiniai gana sistemingai organizuoja pasitarimus, turi pasirenką planus ir vykdo tikslingą veiklą. Dažniausiai mokinių taryba renkama, kartais į ją deleguojami nariai. Sudarant mokinių savivaldą mokykloje dažnai dalyvauja

klasės vadovas arba už mokinių savivaldą atsakingas mokytojas. Įdomu tai, kad nė vienas respondentas nepaminėjo pavaduotojo ugdymui ar socialinio pedagogo, kurie gali būti tiesiogiai atsakingi už mokinių savivaldos veiklą.

Apibendrinus mokinių nuomones, atskleidžiančias jų veiklą mokyklos savivaldoje, galima teigti, kad mokinių taryba:

- svarsto ir, bendradarbiaudama su mokyklos vadovais, tvirtina svarbiausių mokyklos renginių planus;
- koordinuoja visų, mokykloje veikiančių, mokinių savivaldos organų veiklą, planuoja ir organizuoja popamokinius renginius bei laisvalaikį;
- organizuoja socialinį mokinių darbą, rūpinasi tvarka mokykloje;
- diskutuoja mokinių teisių tiek mokykloje, tiek už jos ribų, temomis;
- inicijuoja mokyklos laikraščio (sienlaikraščio) leidybą, vietinio radijo taško veiklą ir t.t.
- šaukia neeilinę mokinių konferenciją.

Nemaža dalis mokinių vertino mokinių savivaldos veiklą prastai arba teigė, kad nesidomi mokinių savivalda arba nežino, kas tai yra: „*labai neatsakingai*“, „*man neįdomu*“, „*nepatinka*“, „*joje nedalyvauja*“, „*ji nepakankamai gera*“, „*beveik nėra savivaldos*“, „*beveik nesijaučia, kad ji būtų organizuojama*“ ir pan. Tai rodo, kad mokinių savivaldos raiška mokyklose skiriasi tiek savo masiškumu, tiek aktyvumu ar gebėjimu skleisti informaciją. Jeigu vienos mokyklose mokinių savivalda yra aktyvi ir vykdoma konkrečią veiklą, tai kitose – ji veikianči formaliai, apie savivaldos veiklą neinformuojant mokinių, galbūt praktiškai nevykdant jokios veiklos. Tikėtina ir tai, kad negatyvus kai kurių respondentų požiūris, vertinant mokinių savivaldą, gali būti sietinas su abejingumu, nesidomėjimu tuo, kas vyksta mokykloje.

Be to, mokinių buvo teiraujamasi, ką konkrečiai jie veikia klasės, mokyklos ir už mokyklos ribų vykdomoje mokinių savivaldos veikloje. Remiantis gautais tyrimo rezultatais, galima teigti, kad, nepriklausomai nuo mokinių savivaldos struktūros, mokiniai tiek klasės, tiek mokyklos ar miesto (rajono) mokinių savivaldoje atlieka tam tikrus vaidmenis ir vykdo jiems deleguotą ar pačių pasirinktą veiklą.

Kaip matyti 2.1.11 paveiksle, klasės mokinių savivaldoje mokiniai dažniausiai organizuoja įvairius renginius, sprendžia su klasės veikla susijusias problemas, atlieka klasės seniūno ar jo pavaduotojo funkcijas, kontroliuoja mokinių lankomumą, drausmę, budėjimą mokykloje. Yra mokinių, kurie padeda klasės vadovui tvarkyti pasiekimų knygeles, dalyvauja tvarkant mokyklos aplinką ar atstovauja klasei, mokyklai mokyklos mokinių taryboje arba šalies mokinių parlamente.

2.1.11 pav. Mokinių atliekamos funkcijos klasės mokinių savivaldoje

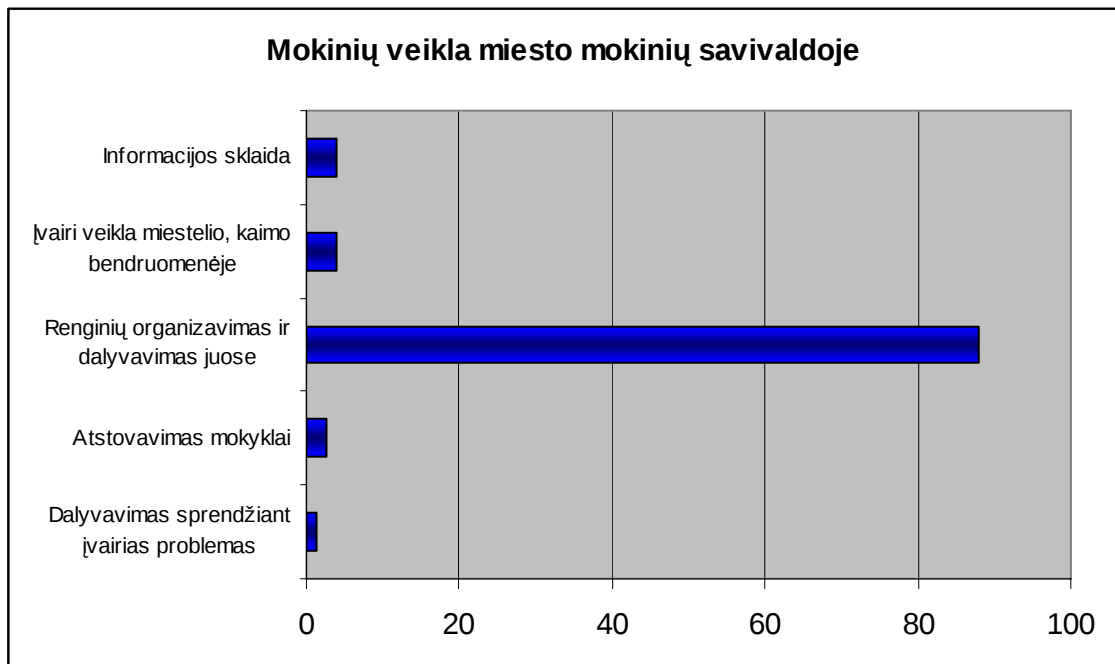
Išsakydami nuomonę apie savo atliekamas funkcijas mokyklos mokinių taryboje, respondentai labiausiai akcentavo renginių organizavimą mokyklos mastu, atskirų problemų sprendimą. 2.1.12 paveiksle pateikiamos mokinių dažniausiai išskirtos funkcijos, jiems dalyvaujant mokyklos mokinių savivaldoje. Akivaizdu, kad tiek klasės, tiek mokyklos savivaldos lygmenyje mokiniai gana aiškiai pasiskirstę atliekamais vaidmenimis, pasirinkę jiems įdomias veiklos sritis, nors didžiausias dėmesys skiriamas renginių organizavimui, siekiant, kad mokykloje būtų įdomu, kad pavyktų kažką nuveikti, pakeisti. Pavyzdžiui, „rengiu renginius“, „aptaria artėjančias mokyklos šventes, jas organizuoja, galvoja, ką reikia veikti šokiadieniais jaunimui miestelyje“, „aptaria artėjančius renginius, juos organizuoja“, „aptaria kaip koks renginys praėjo, kalba kaip reiks kita kart padaryti geriau ir šauniau“, „dalyvauja renginiuose, padeda juos organizuoti“, „dažnai susirinkę mokyklos savivaldos kolektyvas aptaria būsimų renginių, švenčių aplinkybes, planus“, „esu viena iš mokinių savivaldos narių; mano pareigos: pagalba organizuojant renginius bei tam tikrų programų įgyvendinimas“, „ieško informacijos apie naujus renginius, konkursus ir pan. skirtus mokiniams, pateikia informaciją apie juos tarybai ir yra viena iš aktyvių organizatorių. dar stengiasi, kad kiekvienas tarybos narys gautų darbo ir dalyvautų savivaldoje“, „rengiame įvairius renginius mokykloje, juos vedu, sveikiname mokytojus jubiliejaus progomis ir aptariame įvairius mokykloje aktualius klausimus, svarstome pasiūlymus dėl vienu ar kitu dalyku“.

2.1.12 pav. Mokinių atliekamos funkcijos mokyklos mokinių savivaldoje

Toks mokinių nuomonių pasiskirstymas rodo, kad mokiniai, dalyvaujantys mokyklos savivaldos veikloje, išties yra itin aktyvūs, jaučia atsakomybę už tai, kas vyko, vyksta ar vyks mokykloje, stengiasi įtakoti, kad tiek mokykloje, tiek už jos ribų jauni žmonės galėtų užsiimti jiems įdomia veikla, siekia lygiavos principo, kad visiems būtų sudarytos vienodos sąlygos mokytis, veikti. Ypač ryškiai atsiskleidžia bendravimo ir bendradarbiavimo bei pilietiškumo požymiai, atspindintys mokinių savivaldos įtaką jų socializacijos procesui. Mokiniai, dalyvaujantys savivaldoje, jaučia atsakomybę už veiklos rezultatus, aktyviai įsijungia į mokyklos valdymą ir tikisi geresnio rezultato, pokyčių, galinčių pagerinti visų mokyklos mokinių gyvenimą mokykloje.

Labai panašios tendencijos išryškėja ir analizuojant mokinių pasisakymus, susijusius su jų dalyvavimu miesto, rajono mokinių savivaldos veikloje. Ryškiausiai mokiniai vėlgi atlieka renginių organizatoriaus ir dalyvio juose funkciją: „*rengia paminėjimų šventes*“, „*sprendžia iškilusius klausimus, organizuoja renginius, rengia projektus*“, „*rengiame renginius, stovyklas jaunimui*“, „*padedą organizuoti renginius, padeda padaryti inventorių, eksponatus renginiams*“, „*patarnaujame mišioms, organizuojame įvairias ekskursijas*“, „*gieda bažnyčios chore*“. Iš mokinių pasisakymų matyti, kad jų veikla visgi neapsiriboja vien mokinių problemų sprendimu ar renginių organizavimu.

2.1.13 pav. Mokinių atliekamos funkcijos miesto, rajono mokinių savivaldoje

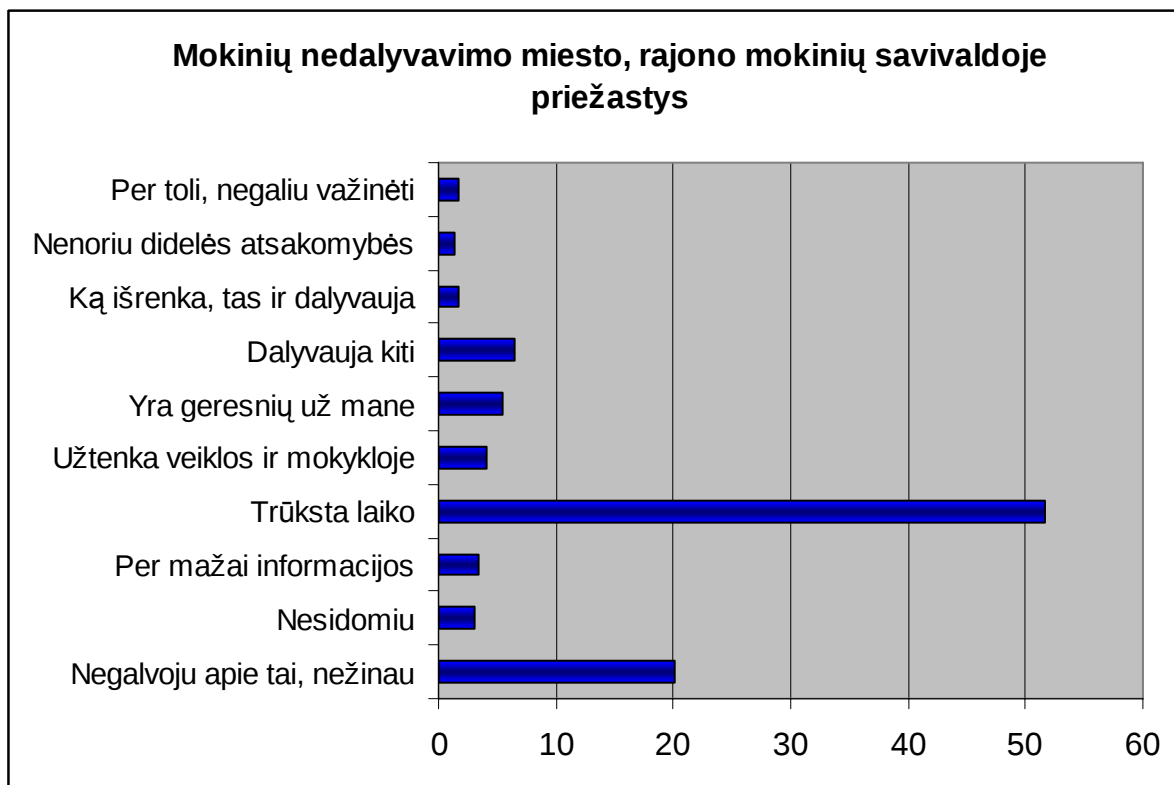
Miesto ar rajono mokinių savivaldos nariai yra aktyvūs visos miesto, rajono bendruomenės dalyviai, į savo veiklą įtraukiantys ir realizuojamus vaidmenis bažnyčioje. Tai tik patvirtina itin reikšmingą mokinių savivaldos įtaką jų socializacijai tiek mokyklos, tiek miesto, rajono lygmenyse.

Tyrimo klausimas: Kuo skiriasi ir kuo panašūs dalyvaujančių ir nedalyvaujančių savivaldos veikloje mokinių požiūriai?

Visiškai suprantama, kad mokinių savivalda turi vienokį ar kitokį apibrėžtą skaičių dalyvių ir visi norintys neturi galimybės savivaldoje dalyvauti, tačiau buvo įdomu išsiaiškinti, kuo skiriasi ir kuo panašūs dalyvaujančių ir nedalyvaujančių savivaldos veikloje požiūriai, kokios svarbiausios priežastys sąlygoja mokinių nenorą dalyvauti mokinių savivaldos veikloje už mokyklos ribų.

Iš apibendrintų ir susistemintų mokinių pasisakymų (žr. 2.1.14 pav.) matyti, kad mokiniai kaip didžiausią nedalyvavimo miesto, rajono mokinių savivaldos veikloje priežastį nurodo laiko stoką. Tikėtina, kad mokiniai daugiausia dėmesio teikia mokymuisi, todėl lieka labai mažai laiko papildomai veiklai tiek mokykloje, tiek už jos ribų. Ganėtinai rimta nedalyvavimo miesto, rajono mokinių savivaldos veikloje yra ir tam tikras abejingumas, nesidomėjimas apskritai tokio pobūdžio veikla, dažna priežastimi nurodoma ir informacijos stoka arba per didelis atstumas, važinėjimo problema. Tai rodo, kad mokinių dalyvavimo miesto mokinių savivaldos veikloje aktyvumas dažnai

priklauso ir nuo objektyvių (rinkimai, ribotas dalyvių skaičius), ir nuo subjektyvių (yra geresnių už mane, negalvoju apie tai, dalyvauja kiti) priežasčių. Toks mokinių nuomonių pasiskirstymas išryškina ir tokias nedalyvavimo savivaldoje priežastis, kurios atskleidžia žemo savęs vertinimo, nenoro prisiimti atsakomybę ar nenoro, abejingumo problemas. Todėl galima teigti, kad mokinių savivalda yra priemonė socializacijai tik tam tikrai daliai mokinių. Tai nėra masinis reiškinys.

2.1.14 pav. Svarbiausios mokinių nedalyvavimo miesto, rajono mokinių savivaldos veikloje priežastys (mokinių nuomonė)

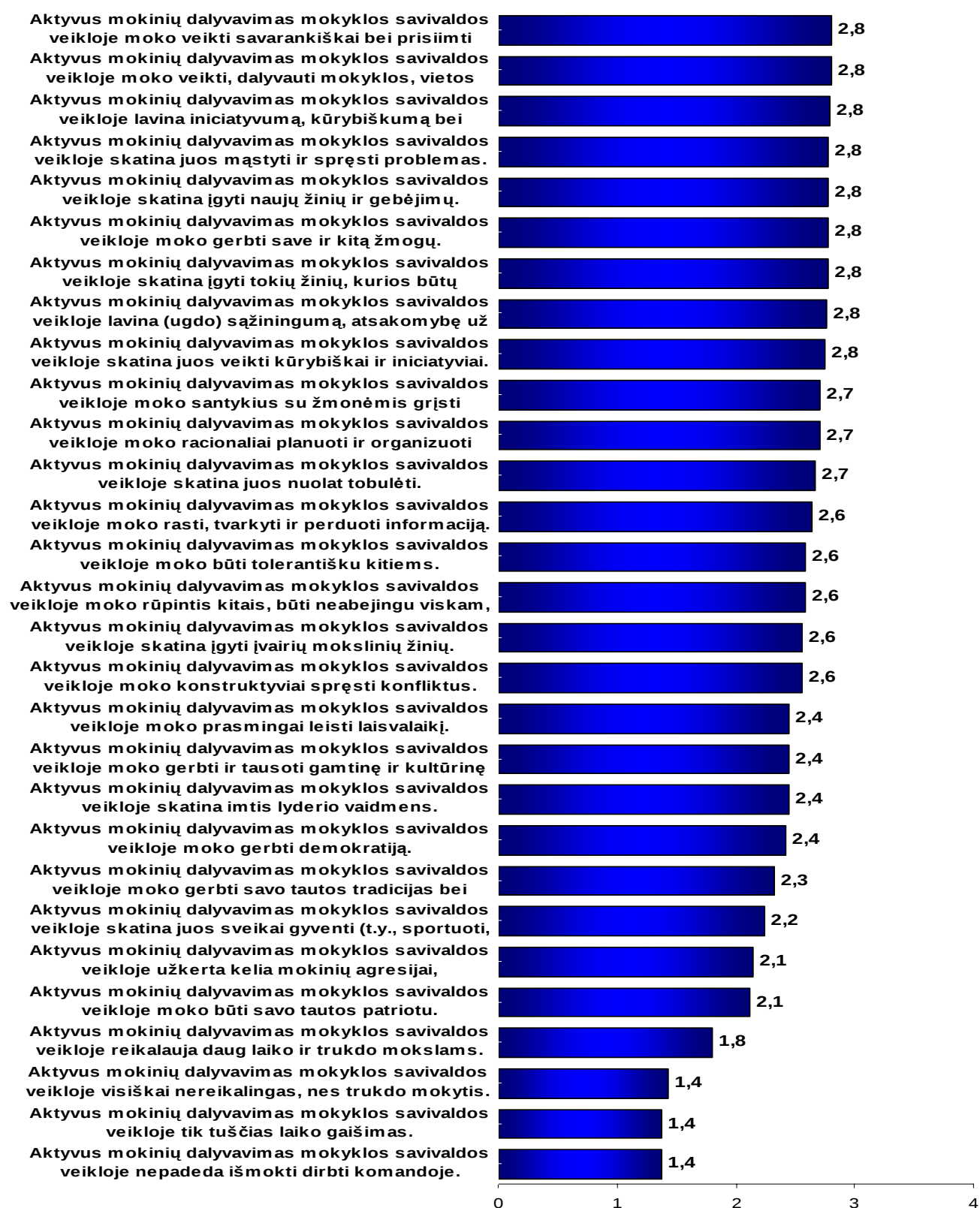
Tyrimo klausimas: Kokias gyvenimui būtinas kompetencijas ugdo mokinių dalyvavimas savivaldoje?

Siekiant atsakyti į klausimą „Kokias gyvenimui būtinas kompetencijas ugdo mokinių dalyvavimas savivaldoje?“, respondentams buvo pateiktas 29 teiginių blokas. Teiginių įvertinimas pateiktas ranginėje skalėje. Kiekvieno teiginio pritarimo intensyvumas gali įgyti įvertį nuo 0 iki 4. 2.1.15 paveiksle pateiktas mokiniams skirtų teiginių vertinimo reitingas. Mokinių nuomonės pasiskirstė gana tolygiai, nes vienodo pritarimo susilaukė 9 teiginiai, tokie kaip: „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje moko veikti savarankiškai bei prisiimti atsakomybę už savo veiksmus“, „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje moko veikti, dalyvauti mokyklos, vietos bendruomenės, visuomenės gyvenime“, „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos

savivaldos veikloje lavina iniciatyvumą, kūrybiškumą bei kokybės siekimą“, „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje skatina juos mąstyti ir spręsti problemas“, „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje skatina įgyti naujų žinių ir gebėjimų“, „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje moko gerbti save ir kitą žmogų“, „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje lavina (ugdo) sąžiningumą, atsakomybę už žodį, veiksma, poelgį“, „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje skatina juos veikti kūrybiškai ir iniciatyviai“ (M=2,8). Kaip matyti iš respondentų nuomonių pasiskirstymo, mokiniai, dalyvaujantys mokinių savivaldoje, savivaldą traktuoja kaip aplinką, kurioje formuojasi socialiniai įgūdžiai, pasireiškiantys aktyvia veikla, kūrybiškumu, iniciatyvumu, gebėjimu mąstyti ir spręsti problemas, galimybe įgyti naujų žinių ir gebėjimų, visuomeninių vertybių (pagarba kitam žmogui, atsakomybė) ugdymusi.

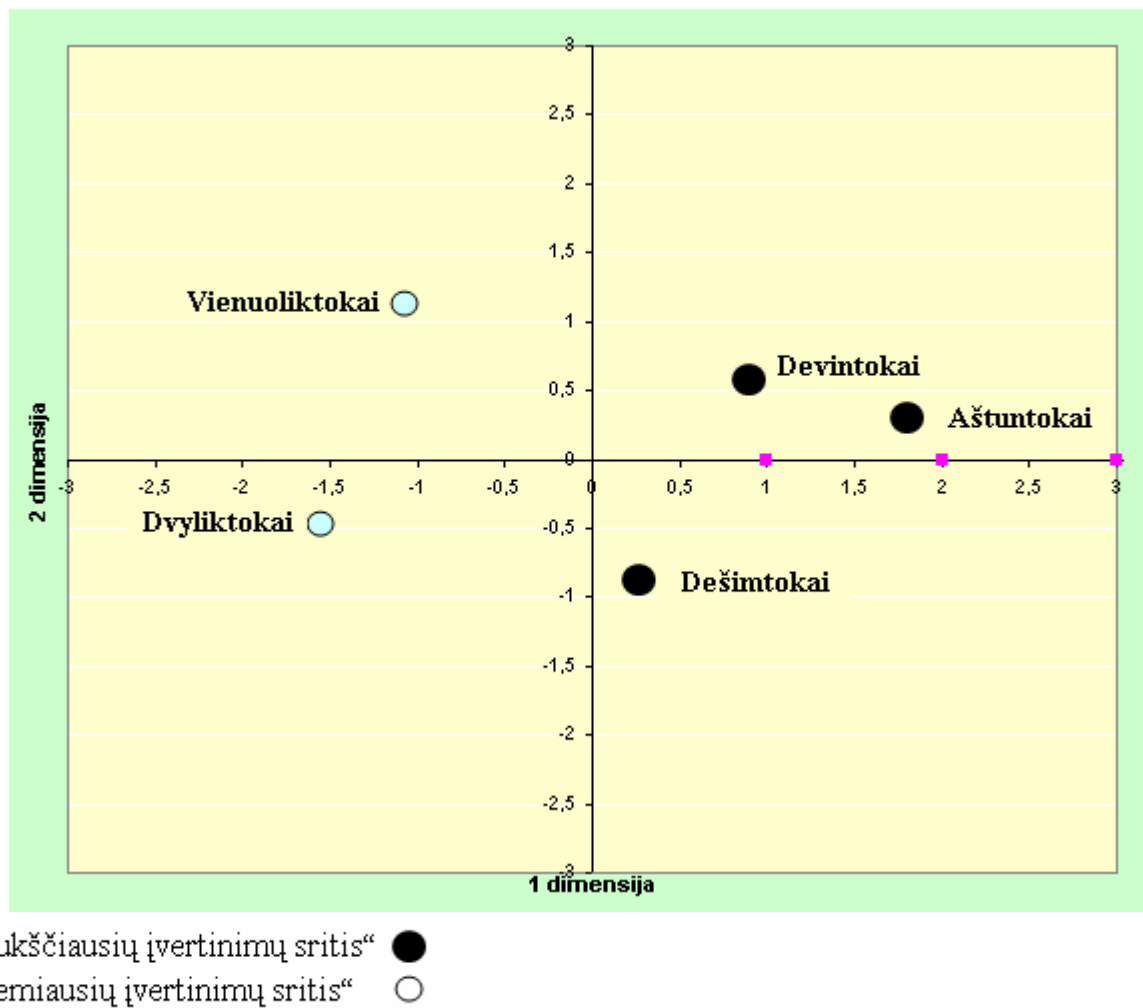
Mažiausio pritarimo susilaukė teiginiai, atspindintys neigiamą požiūrį į savivaldą, pavyzdžiui, „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje visiškai nereikalingas, nes trukdo mokytis“, „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje tik tuščias laiko gaišimas“, „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje nepadedą išmokti dirbti komandoje“ (M=1,4).

Toks respondentų nuomonių pasiskirstymas ne tik patvirtina teigiamą mokinių požiūrį į savivaldą, bet ir aiškiai išskiria dalyvavimo, bendravimo, komunikacijos kompetencijas, per kurias atsiskleidžia veiklos, mąstymo, problemų sprendimo gebėjimai ir sąžiningumas, atsakomybė, pilietiškumas kaip vertybės. Kontroversiška mokinių vertinimuose tai, kad yra manančių, jog aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldoje nepadedą išmokti dirbti komandoje. Jeigu didžioji dauguma respondentų pritarė teiginiui, kad dalyvavimas mokyklos savivaldoje moko veikti, dalyvauti mokyklos bendruomenės gyvenime, tai vargu ar tai realizuojama be komandinio darbo arba bent jo apraiškų. Tikėtina, kad tokį teiginį aukščiausiai vertino mokiniai, visiškai nedalyvaujantys mokyklos savivaldos veikloje.

2.1.15 pav. Teiginių, atskleidžiančių mokinių savivaldoje galimas įgyti kompetencijas, reitingas (mokinių nuomonė)

Pagal mokinių savivaldos ugdomų kompetencijų vertinimus galima išskirti keletą panašių mokinių amžiaus grupių. Ši klasifikavimo išvada yra pagrįsta ne tik aprašomosios statistikos duomenimis, bet ir sudėtingesniais matematiniais metodais: klasterine analize (*cluster analysis*) ir MDS (*multidimensional scaling*) modeliu (plačiau apie šiuos modelius žr. Backhaus et.al. (1995)). Kaip matyti iš MDS modelio (2.1.16 pav.), dešimtokai, devintokai ir aštuntokai sąlyginai stipriau vertina mokinių savivaldos ugdomas kompetencijas, o vienuoliktokai ir dvyliktokai šias kompetencijas vertina kiek silpniau.

2.1.16 pav. Mokinių savivaldos ugdomos kompetencijos (mokinių nuomonė, MDS)

Diagram illustrating the distribution of 25 points across five categories (AŠTUNTOKAI, DEVINTOKAI, DEŠIMTOKAI, VIENUOLIKTOKAI, DVYLIKTOKAI) based on the number of points (5, 10, 15, 20, 25) indicated by the arrows.

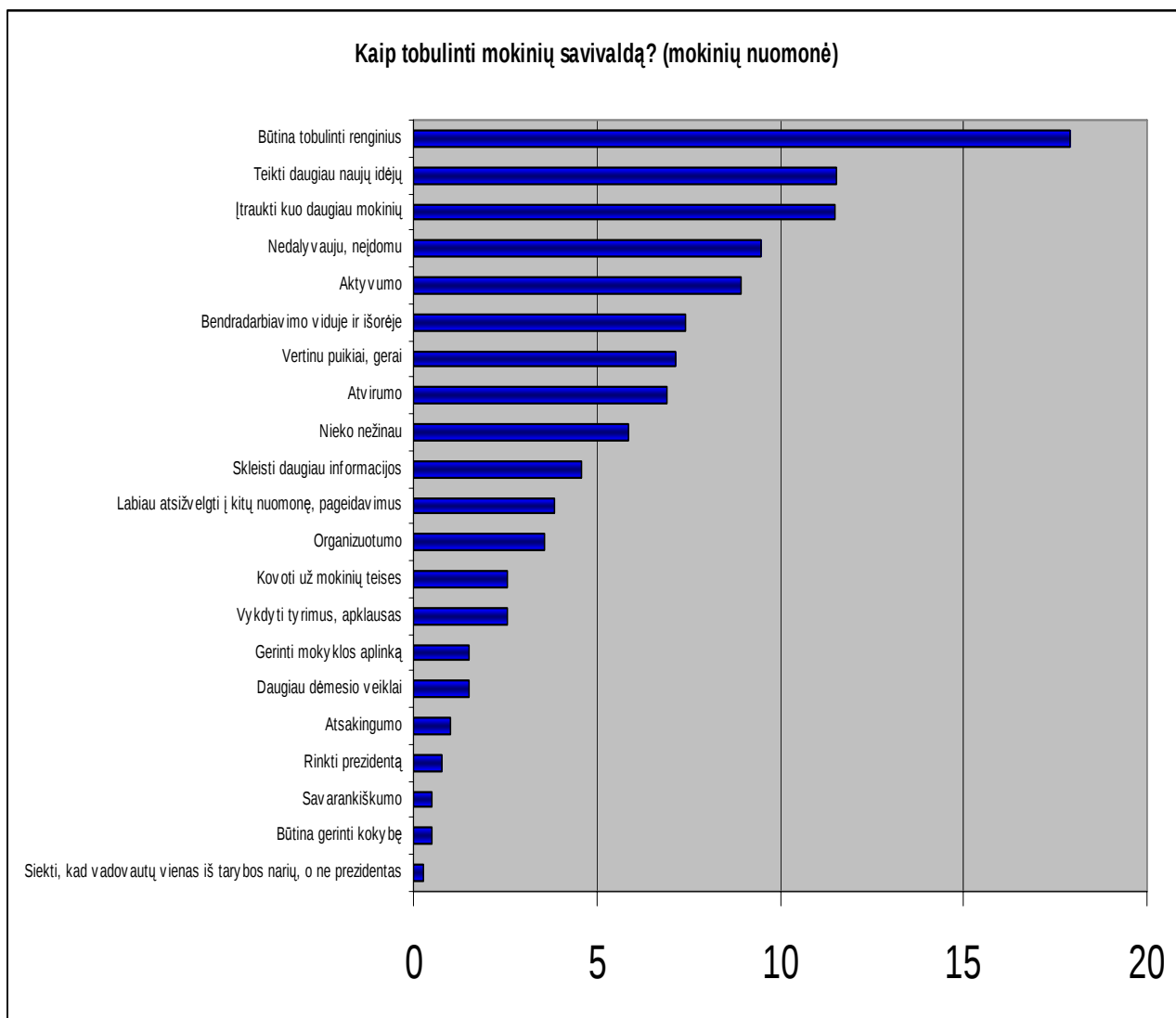
Category	Points	Arrow Count	Arrow Markings
AŠTUNTOKAI	1	25	1 arrow marked with 'x'
DEVINTOKAI	2	12	1 arrow marked with checkmark
DEŠIMTOKAI	3	10	0 arrows marked
VIENUOLIKTOKAI	4	13	1 arrow marked with 'x'
DVYLIKTOKAI	5	5	1 arrow marked with checkmark

pat dendrogramoje akivaizdžiai matyti, kad susidaro dvi Lietuvos apskričių g

		0	5	10	15	20	25
		+	+	+	+	+	+
ALYTAUS	1	↓					
KLAIPĖDOS	3	↓	↓	↓	↓	↓	↓
PANEVĖŽIO	5	↓		↓	↓	↓	↓
ŠIAULIŲ	6	↓	×	↓			
VILNIAUS	10	↓	↓	↓	↓	↓	↓
		↓	↓	↓	↓	↓	↓
KAUNO	2	↓	↓	↓			
MARIJAMPOLĖS	4	↓	↓	↓	×	↓	↓
TELŠIU	8	↓	↓	↓			
TAURAGĖS	7						
		↓	↓	↓	↓	↓	↓
UTENOS	9	↓	↓	↓	↓	↓	↓

Tyrimo klausimas: Ką mokiniai norėtų tobulinti mokinių savivaldos veikloje?

Kadangi realiai visi mokiniai turi tik minimalias galimybes dalyvauti mokyklos mokinių savivaldoje, tai respondentams buvo pateiktas atviras klausimas „Ką siūlytumėte tobulinti mokyklos mokinių savivaldos veikloje?“. Atlikus mokinių pateiktų atsakymų content analizę, išryškėjo, kad dažniausiai mokiniai mokinių savivaldos veiklos tobulinimą sieja su būtinybe tobulinti renginius, su teikimu naujų idėjų, su didesniu kitų mokinių įtraukimu, su didesniu aktyvumu, bendradarbiavimu: „turėtų rengti daugiau įdomesnių renginių“, „renginių organizavimą“, „turėtų būti glaudesnis bendradarbiavimas tarp kitų miesto mokyklų su jų išrinktais mokyklos atstovais“, „trūksta aktyvumo mokyklos ir miestelio užsiėmimui“, „savivalda turėtų būti aktyvesnė“, „reikėtų įtraukti kuo daugiau mokinių, ne vien tik išrinktus, be to dažniausiai dalyvauja gerai besimokantys, nes manoma, kad kiti to nesugeba“ ir pan.

2.1.19 pav. Kaip reikėtų tobulinti mokinių savivaldą (mokinių nuomonė)

Iš analizuotų mokinių teiginių ryškėja, kad jie labai tiksliai išskiria opiausias mokyklos mokinių savivaldos veiklos problemas, kurių sprendimas didele dalimi priklauso nuo pačios mokinių savivaldos žmogiškojo potencialo, nuo nusistovėjusių mokyklos tradicijų ir, žinoma, mokytojų požiūrio. Dažniausiai respondentai akcentavo, kad ne visi mokiniai turi galimybę dalyvauti savivaldos veikloje dėl apibrėžto dalyvaujančių skaičiaus, ne visada užtikrinamos vienodos sąlygos, nes dažniausiai mokinių savivaldoje dalyvauja gerai besimokantys, aktyvūs mokiniai. Tuo tarpu socialinę atskirtį patiriantys, mažiau motyvuoti mokiniai praktiškai neturi jokios galimybės dalyvauti mokyklos mokinių savivaldos veikloje, nes ir klasės savivaldoje dažnai jie lieka be jokių funkcijų arba tiesiog ignoruojami. Kai kurie mokiniai netgi pastebėjo, kad *„reikėtų labiau bendrauti su kai kuriais mokytojais“*, *„reikia tobulinti mokytojus, kad jie galėtų ir mokėtų elgtis su mokiniiais, kad laiktų visus lygiais ir protingais“*. Todėl galima teigti, kad neretai mokinių savivaldos veiklos pasyvumo ar uždaro priežastimi gali tapti mokytojas, dažniausiai visų pirma matantis gerai besimokančius mokinius, o ne tuos, kurie turi vadybinių, organizacinių ar lyderio gebėjimų. Mokytojo, klasės vadovo didesnio dėmesio ypač pasigenda prasčiau besimokantys, patiriantys socialinę atskirtį, aktyvūs ar netgi hiperaktyvūs mokiniai, dažnai dėl savo elgesio neturintys galimybės pasireikšti savivaldos veikloje ir realizuoti savo poreikius. Toks lygiavos principo ignoravimas sąlygoja mokinių nepasitenkinimą, didina jų abejingumą klasės ir mokyklos gyvenimui arba gali tapti pykčio priežastimi. Būtent dėl tokios priežasties, socialinę atskirtį mokykloje patiriantys mokiniai bendraminčių dažniau ieško gatvėje, nepažįstamoje draugijoje, tikėdamiesi, kad bus priimti kaip lygiaverčiai partneriai.

Iš esmės vyrauja geranoriškas ir teigiamas mokinių požiūris į jų savivaldos organizavimą, nes nemaža dalis respondentų savivaldos veiklą vertina puikiai, labai gerai ar gerai.

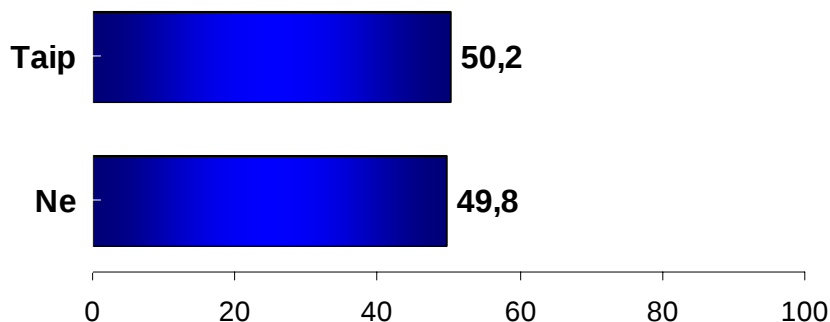
Pasitaiko nuomonių, kad veikianti mokinių savivalda nepakankamai bendrauja ir bendradarbiauja su pačiais mokiniiais, ne visada atstovauja jų interesams, ne visada domisi, ko iš jų veiklos tikisi kiti mokiniai. Be to, mokinių pasisakymuose keliama ir informacijos sklaidos apie pačią mokinių savivaldą, jos vykdomą veiklą problema.

Didžioji dauguma mokinių savivaldos tobulinimo priemonių, pasiūlytų pačių mokinių, yra labiau susieta tiek su struktūros, tiek su organizavimo pokyčiais. Respondentai savivaldos tobulinimą sieja su struktūriniais pokyčiais, tokiais kaip: *„tobulinti mokinių tarybos nuostatus, kad taryba būtų sudaroma ne iš grupių seniūnų, o iš savanorių, kurie nori dalyvauti savivaldos veikloje“*, *„suskirstyti atskiras grupes, kurios būtų atsakingos už skirtingus dalykus“*, *„rinkti prezidentą“* ir t.t.

Tyrimo klausimas: Kokią tolesnę veiklą (studijos, įsidarbinimo galimybės ir pan.) pasirenka mokiniai, dalyvavę savivaldos organizacijose?

Siekiant išsiaiškinti, ar dalyvavimas mokinių savivaldoje įtakoja ilgesnį individo ar jo veiklos įsiminimą toliau besimokančiųjų atmintyje, respondentams buvo pateiktas uždaras klausimas „Ar prisimenate jau baigusius mokyklą mokinius, kurie aktyviai dalyvavo mokinių savivaldos veikloje?“.

Kaip matyti 2.1.20 paveiksle, respondentų nuomonės pasiskirsto apylygiai, nes apie 50 proc. respondentų teigia prisimenantys baigusius mokyklą mokinius, dalyvavusius mokinių savivaldos veikloje, ir apie 50 proc. - neprisimena. Tai rodo, kad, mokinių požiūriu, dalyvavimas mokinių savivaldos veikloje ne visiškai įtakoja įsiminimą tų bendramokslių, kurie buvo aktyvūs, organizuoti mokiniai. Tikėtina, kad tai panašiai gali įtakoti ir tokie veiksniai, kaip: klasės draugas, kiemo, gatvės draugas, pažįstamas, giminaitis, draugas ir pan. Galima teigti, jog ryškesnis mokinių, dalyvavusių mokinių savivaldos veikloje, socialinis vaidmuo nėra tiesiogiai proporcingas jų paliktam pėdsakui mokyklos bendruomenės atmintyje.

2.1.20 pav. Atsakymų į klausimą „Ar prisimenate jau baigusius mokyklą mokinius, kurie aktyviai dalyvavo mokinių savivaldos veikloje?“ pasiskirstymas (mokinių nuomonė)

Tai, kad mokinių, dalyvavusių savivaldos veikloje, socializacijos lygis yra aukštesnis patvirtina ir jų tolesnė veikla. Respondentų buvo prašoma nurodyti, „ką šie mokiniai veikia baigę mokyklą?“. Remiantis gautais tyrimo rezultatais galima teigti, kad dauguma absolventų ir toliau ne tik kad sėkmingai studijuoja aukštosiose mokyklose, bet ir aktyviai dalyvauja aukštosios mokyklos, visuomenės gyvenime: „aktyviai dalyvauja savivaldoje, mokosi aukštosiose mokyklose ir kolegijose“, „baigė universitetą, dirba, turi savo nuosavą firmą“, „buvęs mokyklos prezidentas įstojo į krepšinio klubą“, „dabar labai gerai mokosi, retkarčiais užsuka į mokyklą“, „dalyvauja

kitų mokyklų savivaldos veikloje“, „dalyvauja organizacinėje veikloje“, „dauguma mokinių stojo į aukštąsias mokyklas ir tęsė mokslus ten, buvo mokinių kurie mokslus baigė ir kitose mokyklose“, „daugelis mokosi universitetuose, kai kurie jau dirba“, „aktyviai veikia ir visuomenės gyvenime, turi geresnes karjeros galimybes“, „dauguma studijuoja ir yra įsitraukę į įvairias nepelno siekiančias organizacijas“. Iš respondentų atsakymų ryškėja, kad mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje padėjo jiems susiformuoti sėkmingesnius socialinius įgūdžius, sąlygojusius poreikį tolesnei aktyviai veiklai, vadybinių, organizacinių funkcijų raiškai, pilietiškumo ir atsakomybės už save bei kitus demonstravimui.

Respondentų buvo prašoma pabaigti sakinius: *„Tie, kurie aktyviai dalyvavo mokinių savivaldoje, dažniausiai baigė mokyklą...“, „Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje moko...“, „Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje skatina...“, „Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje trukdo, slopina...“.* Iš respondentų atsakymų matyti, kad *„tie, kurie aktyviai dalyvavo mokinių savivaldoje, dažniausiai baigė mokyklą aktyviai bando dalyvauti kokiose kitose savivaldose“, „aktyviai dalyvauja ir kitoje veikloje kuria užsiima“, „aktyviai dalyvauja ir kitose sferose“, „aktyviai dalyvauja ir kitose veiklose“, „aktyviai dalyvauja ir praktinėje veikloje ar darbe“, „aktyviai dalyvauja kitoje mokykloje savivaldoje“, „aktyviai dalyvauja rinkimuose ar net valstybės valdyme“, „aktyviai dalyvauja savo darbe, veikloje“, „aktyviai dalyvauja visose veiklose“, „aktyviai dalyvauja visuomeninėje veikloje“, „aktyviai dalyvauja visuomenės gyvenime“.*

Tai rodo, kad respondentai, dalyvavę mokyklos savivaldos veikloje, ne tik pozityviai vertina suteiktą galimybę save realizuoti, bet ir formuoti socialinius įgūdžius: gebėjimą bendrauti (verbaliniai ir neverbaliniai įgūdžiai); gebėjimą bendradarbiauti; gebėjimą spręsti konfliktus ir ieškoti kompromisų; gebėjimą vadovauti; socialinę atsakomybę; toleranciją. Būtent susiformavę socialiniai įgūdžiai suteikia pasitikėjimo savimi ir skatina tolesnei visuomeninei veiklai, jau baigus mokyklą.

Kaip teigia mokinių savivaldoje dalyvavę respondentai, *„Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje moko aktyvaus dalyvavimo įvairiose srityse“, „aktyviai bendrauti ir teisingai atlikti visus darbus“, „aktyvumo darbe, savarankiškumo, organizuotumo“, „aktyvumo, bendravimo, kompromisų ieškojimo“, „aktyvumo, savarankiškumo, kolektyvinio darbo“, „aktyvumo, drąsos, išmaningumo“, „artistiškumo, bendravimo“, „atsakingumo ir veiklumo“, „atsakingumo“, „atsakingumo, atidumo“, „atsakingumo, bendradarbiavimo“, „atsakingumo, darbo patirties“, „atsakingumo, mandagumo, išipareigojimų“, „atsakingumo, organizavimo ir pasitikėjimo savo jėgomis“.*

„Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje skatina būti geresniu grupės mokiniu“, „gerinti mokyklos gyvenimą“, „išreikšti save“, „toliau tobulėti“, „veikti kūrybiškai“, „žiūrėti į priekį“, „aktyvesnį gyvenimo būdą“, „aktyvesnį požiūrį“, „aktyvią veiklą, vaizduotę, draugiškumą vienas kitam“, „aktyviai dalyvauti įvairioje veikloje“, „aktyviai dalyvauti mokyklos gyvenime“, „aktyviai dalyvauti, rengti visokius renginius“.

Iš pateiktų respondentų atsakymų matyti, kad galimybė dalyvauti mokyklos mokinių savivaldos veikloje, darbas grupėje, komandoje padėjo atsiskleisti tokioms savybėms, be kurių sunkiai įsivaizduojami tolesni socializacijos, karjeros procesai: pasitikėjimas savimi; gebėjimas prisiimti atsakomybę už save; gebėjimas įvertinti bei išplėsti savo galimybes; asmeninių vertybių įsisąmoninimas; pasirengimas mokytis ir tobulėti; motyvacija ir iniciatyvumas; pasirengimas veikti; gebėjimas valdyti stresus ir baimes; kūrybiškumas ir vaizduotė; sugebėjimas spręsti problemas.

Tarp pozityvių respondentų dalyvavimo savivaldoje vertinimų, buvo ir tokių, kurie teigė, kad *„Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje trukdo, slopina aukštą mokymosi lygį“, „laisvalaikį“, „mokymąsi“, „mokslą, nes tai irgi užima laiko“, „aktyviai dalyvauti popamokinėje veikloje“, „aktyvų sportavimą“, „asmeninius reikalus, laisvalaikį“, „bendravimą po mokyklinėje veikloje“, „bendravimą su draugais, nes ne visada gali su jais susitikti“, „bjaurius įpročius“, „blogą elgesį, chuliganizmą“, „blogą mokinių veiklą“, „blogus įpročius, nes jiems nelieta laiko“, „daryti blogus dalykus“, „bailumą“, „baimę išreikšti savo mintis“.* Tai rodo, jog kartais asmeniniai interesai tampa kur kas svarbesni nei visuomeniniai. Neigiamas dalyvavimo savivaldoje vertinimas siejamas su noru daugiau laiko skirti mokslui, pasirinktai sporto šakai ar kitai, jau pradėtai veiklai, nei tam, kas vyksta mokykloje. Visgi respondentai pripažįsta, kad dalyvavimas savivaldos veikloje gali padėti užkirsti kelią blogiems įpročiams, atsikratyti baimės ir nepasitikėjimo.

Apibendrinant respondentų nuomonių pasiskirstymą galime teigti, kad aktyvus mokinių dalyvavimas mokinių savivaldos veikloje ne tik sudaro geresnes prielaidas tolesnei mokinių karjerai, bet ir įtakoja bendrųjų kompetencijų, vertybinių nuostatų ugdymą. Mokiniai, dalyvavę mokinių savivaldos veikloje, dažniausiai ir toliau išlieka aktyvūs, kūrybingi, pasižymi, atsakingumu, gebėjimu išklausti kitą, prisiimti atsakomybę ir spręsti iškilusias problemas. Be to, dalyvavimas mokinių savivaldos veikloje slopina daugelį antivertybių, tokių kaip: agresija, pasyvumas, abejingumas, bailumas, nepasitikėjimas ir pan. Nors mokiniai pripažįsta, kad dažnai jiems trūksta laiko laisvalaikiui ar šiek tiek trukdo mokslui, popamokinei veiklai, visgi jų dalyvavimas mokinių savivaldos veikloje sąlygoja kur kas daugiau privalumų nei trūkumų.

2.2 Mokytojų požiūrio mokinių savivaldos įtakai socializacijos procesams tyrimo rezultatai ir analizė

Nauji reikalavimai mokytojų kompetencijos srityje sąlygojami ir švietimo reformų, vykstančių daugelyje pasaulio šalių. Ne išimtis ir Lietuva, sugrįžusi į demokratinę valstybių grupę ir reformuojanti švietimo sistemą. Globalizacija, urbanizacija, informacinės ir žinių visuomenės artėjimas kelia naujus uždavinius ir mokytojams, ir mokykloms. Hodgson (2000) išvelgia žinių augimo ir „kompetencijos“ tezių scenarijų, pagal kurį vis daugiau reikės progresyvių žinių ir įgūdžių, kad susidorotume su didėjančiais įvairių gamybos procesų sunkumais ir gebėjimų sudėtingumu daugelyje sektorių. Bendrosios žinios bus reikalingos, tačiau išaugs pasitikėjimas ir specialių, išskirtinių žinių poreikis. Be to, informacijos perdavimas visose žmogaus ekonominės ir socialinės veiklos srityje vis labiau plinta ir tampa svarbesnis, tačiau išlieka ir nesikeičia faktas, kad nežinomybė kaip nekviestas pastovus svečias jau įsibrovė ir išliks visose ekonominio ir socialinio gyvenimo srityse. Tačiau nepaprastai svarbi švietimo ir mokymo funkcija – sutaikyti vertybių sistemas. Everard, Morris (1997) vertybių sistemas traktuoja kaip „įsitikinimus“, kuriais „grindžiami teiginiai ir veiksmai, tačiau tai nereiškia, kad jų neįmanoma ar nereikia modifikuoti, o gal netgi iš esmės pakeisti. Permainos vyksta visose gyvenimo srityse, todėl gyvenimo patirtis verčia suabejoti savomis pažiūromis”.

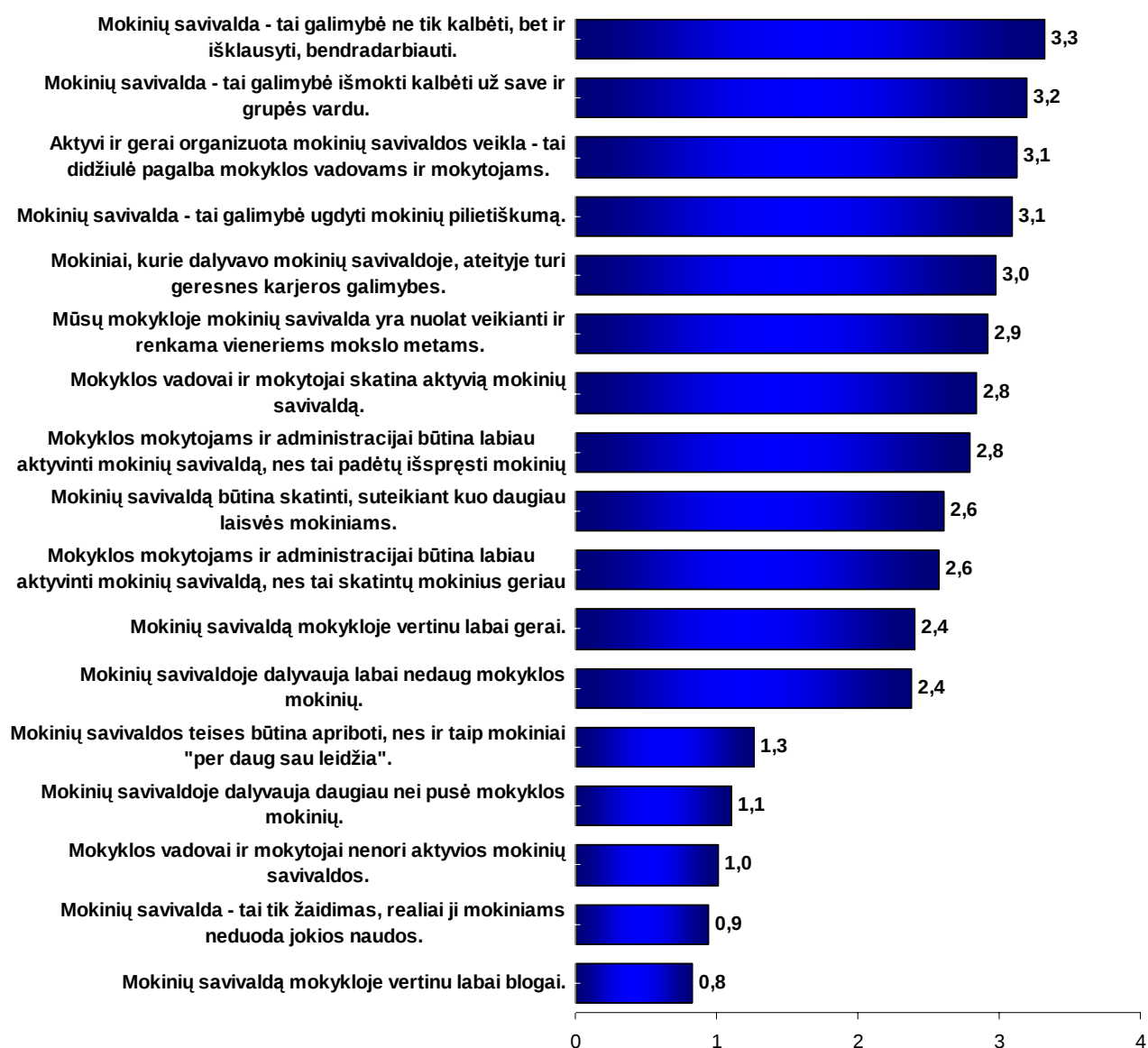
Visi, dalyvaujantys ugdymo procese, kelia savus tikslus, kurių įgyvendinimo pasiekimai ir rezultatai yra reikšmingi ir individui, ir visuomenei, tačiau ne visada pakankami. Mokytojai siekia tam tikrų ugdomųjų tikslų, iš anksto numatydami ir jų vertę. Siauruoju požiūriu, ugdomieji tikslai pirmiausia susiję su mokomųjų dalykų žinių perteikimu ir su jomis susijusių gebėjimų ugdymu. Platesniu požiūriu, mokytojo keliami ugdymo tikslai susiję su aukštesnio lygio pasiekimais bei rezultatais (kritinis mąstymas, savarankiškumas, tiesos, laisvės suvokimas ir pan.), neatsiejamais nuo vertybių ugdymo, kuris tampa ne tik vieno pedagogo, bet visos mokyklos bendro darbo rezultatu. Bet kokia vertybinė informacija visų pirma perduodama mokinio ir mokytojo sąveikos procese, o tai neišvengiamai susieta su profesijos įprasminimu, kuris sąlygojamas profesinės veiklos. Psichologiniu požiūriu veiklai skatina žmogaus poreikių ir vertybių sistema, kurioje dominuojančios vertybės sukuria tikslingos veiklos motyvą. Kluckhohn, Raven (1999), Franklis (1997) motyvacijos pagrindu laiko vertybes. Prasmės ryšį su vertybėmis pabrėžia Franklis, Royce, Leonov. Vertybėse yra sukaupta apibendrinta prasmės patirtis, kurios - prasių šaltinis (Leonov, 1999). Darbo arba veiklos prasmę atskleidžia vertybės, motyvuojančios darbui. Locke (pagal Mullins, 1993) tikslo teorija parodo tikslų ir iniciatyvų motyvacinį vaidmenį, kitaip tariant, pabrėžia

vertybių išgyvenimo reikšmę darbo motyvacijai, jų ryšį su emocijomis ir norais. Dažniausiai savo veikloje žmogus siekia patirti pasitenkinimą ir džiaugsmą darbo rezultatais.

Būtent prasmės paieškos praktiniame žmogaus gyvenime kreipia jį į atsakingą veiklos tikslų ir priemonių pasirinkimą. Veiklos įprasminimą lemia pareigos suvokimas ir atsakomybės prisiėmimas. Veiklos prasmė atskleidžia „asmeninę veiksmo vertę“, kuri, anot Wojtylos, „remiasi autentišku apsisprendimu ir yra asmens išraiška“ (1997, p. 323). Todėl įprasminti – tai apsispręsti, remiantis savo vertybių sistema, prisiimti atsakomybę už savo veiksmus. Moralinis apsisprendimas, kokiomis vertybėmis grįsti elgesį, lemia santykį su gėriu ir blogiu, įprasmina veiklą ir gyvenimą. Prasmės patyrimas – žmogaus sąmoningo pasirinkimo ir atsakomybės prisiėmimo už kažką, jam subjektyviai vertingo šiame pasaulyje, rezultatas.

Įprasminimas – kūrybinis, unikalus ir atsakingas subjektyviai vertingų veiklos tikslų pasirinkimas, kurių realizavimas teikia pasitenkinimą būtimi ir gerį bendruomenei. Prasmingai dirbdamas žmogus tenkina esminius savo, kaip dvasingos būtybės, poreikius, visų pirma – kūrybos poreikį. Veiklos įprasminimas – kūrybinis procesas, kuriame atsiskleidžia asmenybės unikalumas. Tillich (1999) įprasminimą laiko žmogaus dvasine kūryba, kuri pasireiškia „tikrovės perkūrimu ir teikia žmogui dvasinio gyvenimo dalyvio patyrimą, dvasinį savęs teigimą“. Mokytojo profesijos įprasminimo sampratą atskleidžia mokytojo vertybės. Jos apibrėžia santykius su mokiniais, profesija, savimi, visuomene ir kreipia į aukščiausios gyvenimo prasmės realizavimą pedagoginiame darbe. Taigi paties mokytojo požiūris į atskiras savivaldos institucijas, skatinimas ar draudimas ugdytiniams toje veikloje dalyvauti neabejotinai susietas su paties mokytojo nuostatomis bei vertybėmis. Todėl visiškai pagrįstai keliamas **probleminis tyrimo klausimas: Koks mokytojų požiūris į savivaldą?**

Kaip matyti 2.2.1 paveiksle, mokytojai savivaldą traktuoja kaip galimybę ne tik kalbėti, bet ir išklausti, bendradarbiauti (M=3,3), kaip galimybę išmokti kalbėti už save ir grupės vardu (M=3,2) arba apibrėžia kaip galimybę ugdyti pilietiškumą (M=3,1), kaip galimybę padėti mokyklos vadovams ar mokytojams ar kaip priemonę geresnei ateities karjerai (M=3,0).

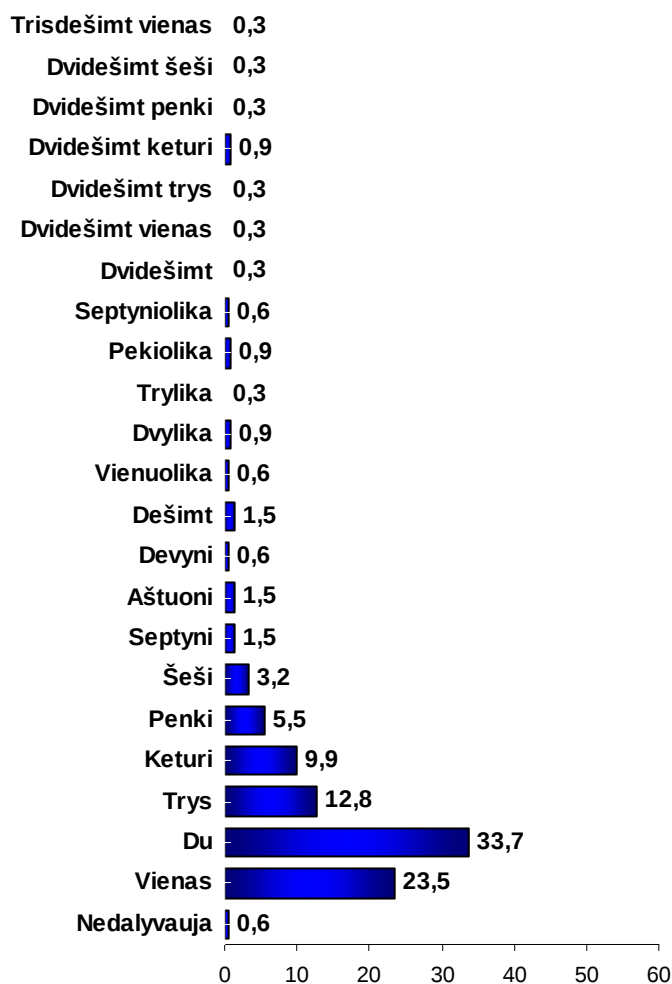

2.2.1 pav. Mokytojų ir klasės vadovų požiūrio į savivaldą reitingas

Toks nuomonių pasiskirstymas rodo, kad mokytojai ir klasės vadovai puikiai suvokia savivaldos sampratą ir geba išskirti esminius jos bruožus: bendravimą ir bendradarbiavimą, pilietiškumo ugdymą, gebėjimą kalbėti už save ir kitus ar tiesiog išklaudyti. Galima teigti, kad mokytojai ir klasės vadovai suvokia savivaldos įtaką mokinių socializacijos proceso vystymui ir, esant galimybei, nukreipia juos tikslingai veiklai.

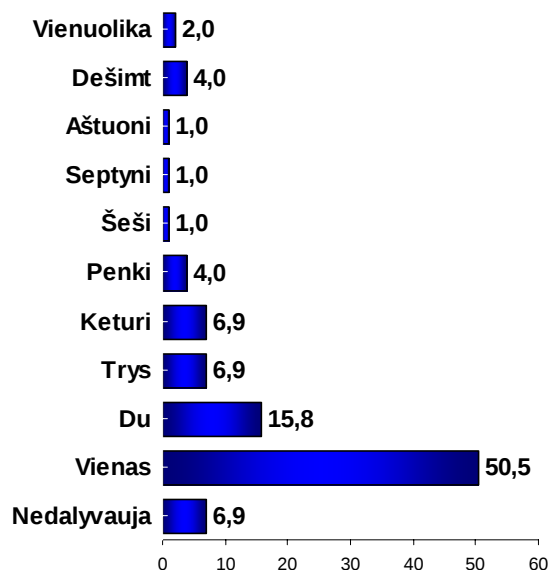
Remiantis gautais tyrimo rezultatais galima teigti, kad mokytojai labai objektyviai vertina mokinių dalyvavimą mokyklos savivaldos veikloje ir tiksliai įvardina dalyvaujančių mokinių joje kiekį. Mokytojų ir klasių vadovų, vertinimu, dažniausiai mokyklos mokinių savivaldoje dalyvauja vienas ar du mokiniai. Iš pasirinktų respondentų atsakymų matyti, kad kai kurie mokytojai bei

klasių vadovai, nurodydami savivaldoje dalyvaujančių mokinių skaičių, klasės savivaldą susiejo su mokyklos mokinių savivalda, nes nurodė gana aukštą toje veikloje dalyvaujančių mokinių kiekį (2.2.2 pav.).

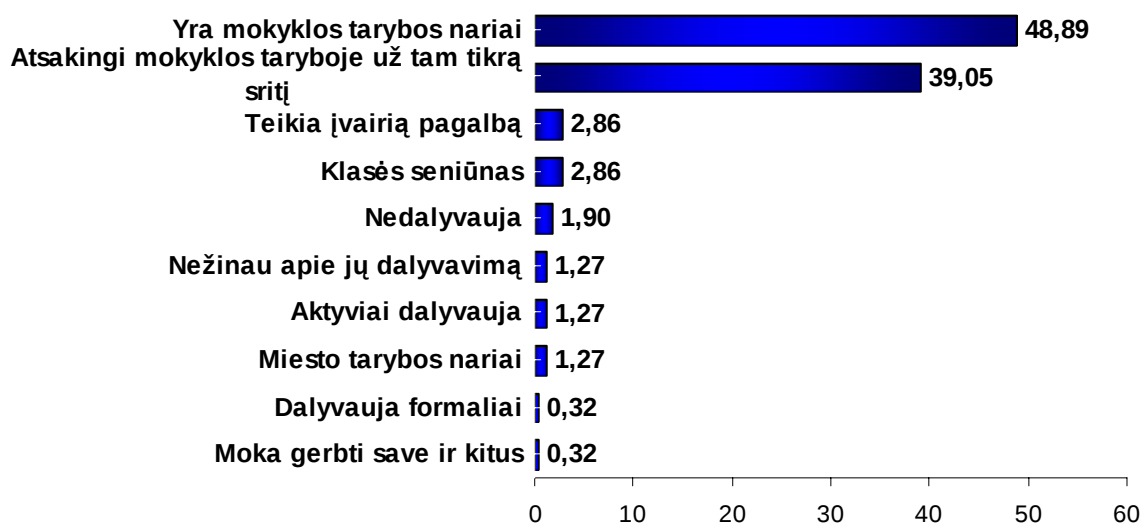
2.2.2 pav. Mokinių, dalyvaujančių mokyklos savivaldoje, skaičius (mokytojų ir klasių vadovų nuomonė)

Be to, mokytojų ir klasės vadovų buvo teiraujamasi, „Kiek mokinių iš Jūsų auklėjamosios klasės dalyvauja mokinių savivaldos veikloje už mokyklos ribų?“. Iš respondentų pateiktų atsakymų (2.2.3 pav.) matyti, kad dažniausiai mokinių savivaldos veikloje už mokyklos ribų vėlgi dalyvauja vienas du mokiniai, retkarčiais trys ar keturi, tačiau tai nėra dažnas reiškinys. Akivaizdu, jog mokytojai ir klasių vadovai ganėtinai gerai pažįsta savo ugdytinius ir yra informuoti apie jų veiklą.

2.2.3 pav. Mokinių, dalyvaujančių savivaldoje už mokyklos ribų, kiekis (mokytojų ir klasių vadovų nuomonė)

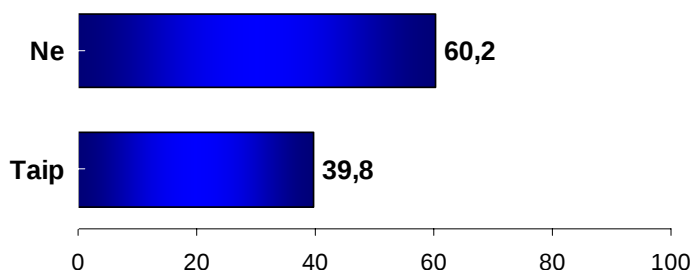
Mokytojų ir klasių vadovų, pateikus atvirą klausimą, buvo prašoma parašyti, „*kaip Jūsų auklėjamosios klasės mokiniai dalyvauja mokyklos mokinių savivaldos veikloje?*“. Iš apibendrintų respondentų atsakymų ryškėja, kad didžioji dauguma (apie 99 proc.) mokytojų ir klasių vadovų žino, kur ir kaip dalyvauja jų ugdytiniai. Respondentų atsakymus (žr. 2.2.4 pav.) galima suskirstyti į keletą lygmenų: klasės, mokyklos, miesto. Vertindami mokinių dalyvavimą klasės lygmenyje, mokytojai ir klasių vadovai labiausiai akcentavo ugdytinių veiklą klasės savivaldoje (pavyzdžiui, „yra klasės seniūnas“, „yra klasės prezidentas“, „klasėje atsakingas už mokinių budėjimą“, „klasėje atsakingas už lankomumą“ ir pan.). Pabrėždami mokinių veiklą mokyklos savivaldoje, mokytojai ir klasės vadovai teigė, kad jų ugdytiniai yra mokyklos tarybos nariai (49 proc.), kad jie, dalyvaudami mokyklos tarybos veikloje, turi tam tikras pareigas (pavyzdžiui, „organizuoja renginius“, „padeda spręsti įvairias problemas“, „atsakingi už mokinių renginius“, „veda radijo laidas“ ir pan.).

2.2.4 pav. Mokytojų ir klasių vadovų atsakymų į atvirą klausimą „Kaip Jūsų auklėjamosios klasės mokiniai dalyvauja mokyklos mokinių savivaldos veikloje?“ pasiskirstymas

Tik labai nedidelė dalis (1,27 proc.) respondentų teigė, kad jų ugdytiniai yra miesto mokinių savivaldos nariai. Kituose mokytojų ir klasės vadovų atsakymuose pabrėžiami ugdytinių dalyvavimo požymiai („dalyvauja aktyviai“, „dalyvauja formaliai“, „dalyvauja įvairiai“, „dalyvauja noriai“), pagalbos teikimas mokytojams, nedalyvavimas arba nežinojimas apie ugdytinių dalyvavimą kokioje nors mokinių savivaldos veikloje. Tai rodo nepakankamą mokytojų ir klasės vadovų domėjimąsi savo ugdytinių veikla arba paprasčiausią abejingumą, nesidomėjimą.

Mokytojų ir klasės vadovų požiūrį į savivaldą gerai atspindi klausimas „Ar Jūs inicijuojate ir organizuojate mokinių savivaldos veiklą savo mokykloje?“. Remiantis gautais tyrimo rezultatais, galima teigti, kad apie 60 proc. mokytojų ir klasės vadovų ne tik kad neinicijuoja, bet ir nedalyvauja organizuojant mokinių savivaldos veiklą.

2.2.5 pav. Ar Jūs inicijuojate ir organizuojate mokinių savivaldos veiklą savo mokykloje (mokytojų ir klasių vadovų nuomonė)

Toks respondentų požiūris rodo, kad mokytojai vis dar labiau linkę savo darbą ir pašaukimą sieti su mokomuoju dalyku ir jo turinio perteikimu. Tuo tarpu kiti papildomi, tačiau įeinantys į

tiesiogines mokytojo ir ypač klasės vadovo pareigas, darbai tarsi lieka nuošalyje ir tampa antraeiliais ar trečiaeiliais dalykais. Toks mokytojų ir klasės vadovų požiūris kelia didelį nerimą dėl jų profesinio pašaukimo ir ypač pilietiškumo ar tam tikrų vertybinių nuostatų raiškos. Juolab, kad dalyvavimas savivaldoje yra vienas iš gebėjimo bendradarbiauti ir ugdyti pilietiškumą požymių. Kaip teigiama „Bendrosiose programose“ (2003), „kiekvienas mokytojas ugdo šias mokinių bendrąsias vertybines nuostatas:

pagarbą sau ir kitam, nusiteikimą santykius su žmonėmis grįsti savitarpio supratimu, konstruktyviai spręsti konfliktus;

tolerantišką požiūrį į fizinius, religinius, socialinius, kultūrinius žmonių skirtumus;

patriotizmą, pagarbą tautos tradicijoms, kultūros paveldui, nusiteikimą jį saugoti ir plėtoti;

pagarbą demokratijos vertybėms;

tausojančią santykį su gamtine ir kultūrine aplinka, jos įvairovę, nusiteikimą pasirinkti darnaus vystymosi principus atitinkančią gyvenimo būdą;

rūpinimąsi kitais, neabejingumą viskam, kas vyksta šalia;

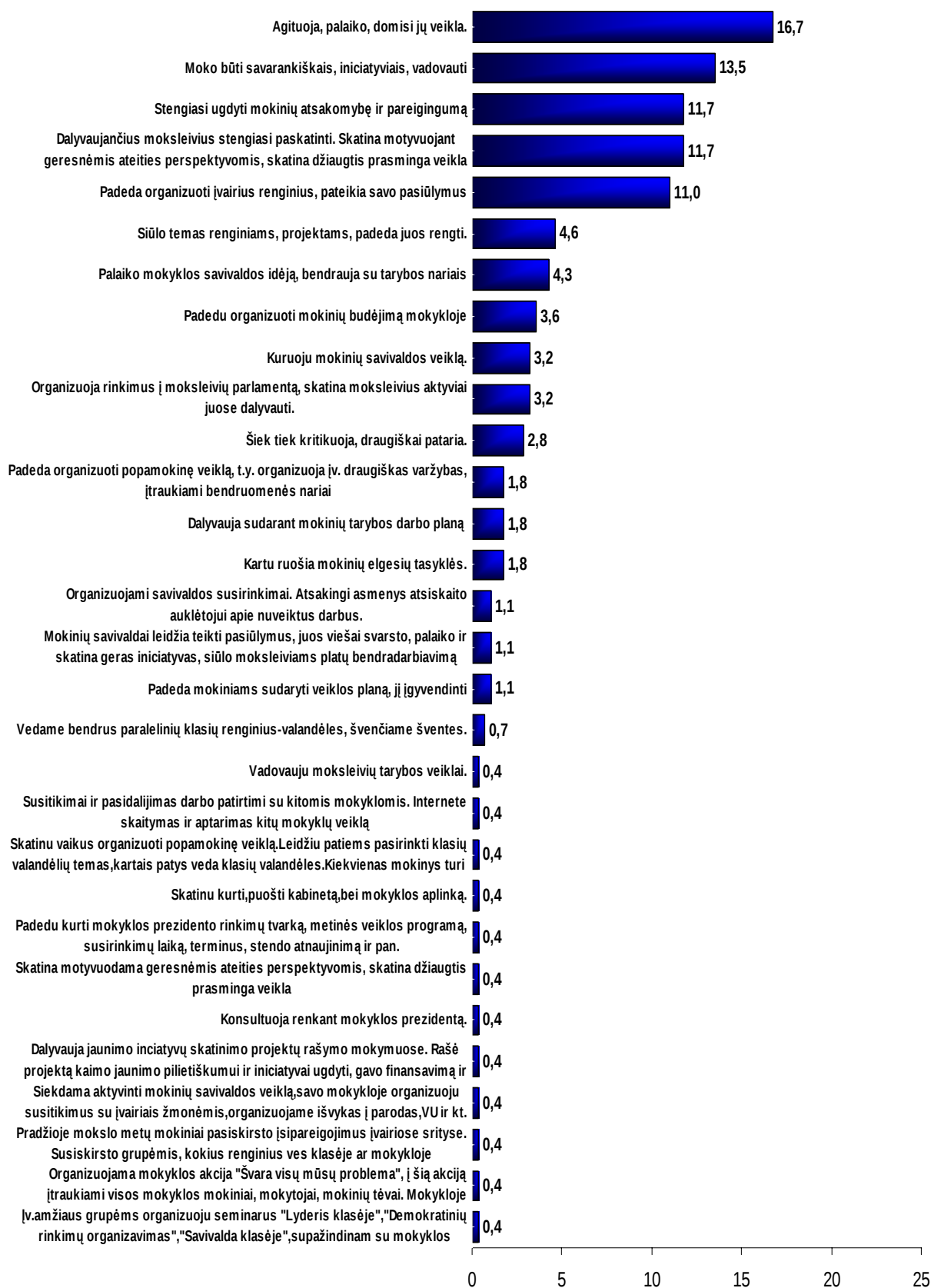
sąžiningumą, atsakomybę už žodį, veiksą, poelgį;

iniciatyvumą, kūrybiškumą, kokybės siekimą;

nuostatą sveikai gyventi;

nuostatą realiai vertinti bei nuolat tobulinti asmeninę, socialinę, pažinimo bei kultūrinę kompetenciją“.

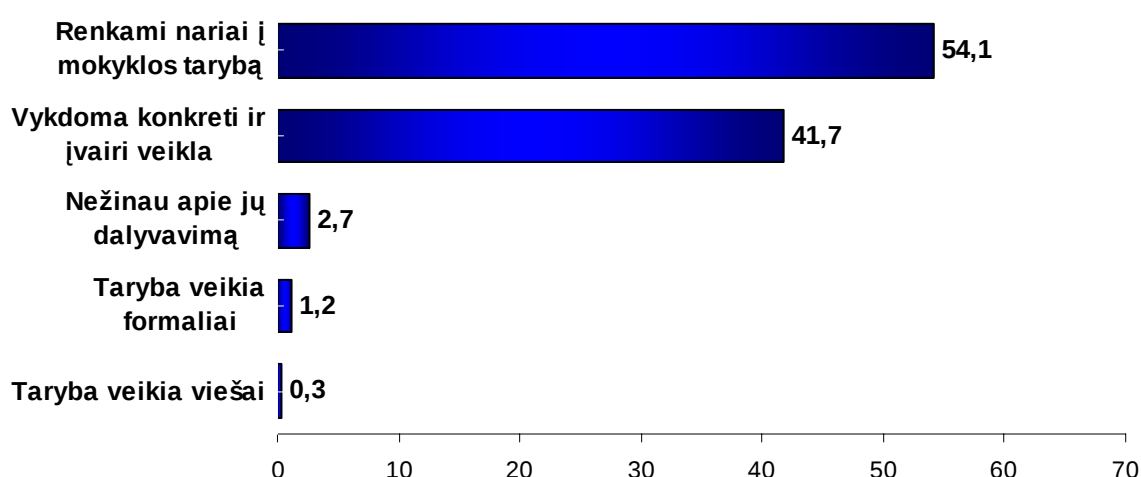
Siekiant išsiaiškinti mokytojų ir klasės vadovų realią veiklą inicijuojant ir organizuojant mokinių savivaldą, respondentų buvo teiraujama, „*Ką Jūs konkrečiai darote, siekdami aktyvinti mokinių savivaldos veiklą savo mokykloje?*“. Iš gautų atsakymų į atvirą klausimą matyti, kad kai kurie klasės vadovai domisi mokinių savivalda ir dažnai stengiasi mokinius paskatinti veiklai, moko juos būti iniciatyviais, kūrybingais, stengiasi ugdyti jų atsakomybę ir savarankiškumą, džiaugtis prasminga veikla, savivaldą sieja su geresnėmis karjeros galimybėmis ateityje (žr. 2.2.6 pav.).

2.2.6 pav. Mokytojų ir klasės vadovų konkrečių veiksmų, siekiant aktyvinti mokinių savivaldos veiklą mokykloje, pasiskirstymas

Kur kas rečiau mokytojai ir klasių vadovai teigė, kad: „įvairioms amžiaus grupėms organizuoja seminarus „Lyderis klasėje“, organizuoja demokratiškus rinkimus“, „organizuoja savivaldą klasėje“, „supažindina su mokyklos Mokinių savivaldos struktūra, siekia kuo daugiau mokinių įtraukti į klasės, mokyklos problemų sprendimą“; „organizuoja mokyklos akciją „Švara visų mūsų problema“, į šią akciją įtraukiami visos mokyklos mokiniai, mokytojai, mokinių tėvai. Mokykloje įkurtas Tolerancijos ugdymo centras“; „pradžioje mokslo metų mokiniai pasiskirsto įsipareigojimus įvairiose srityse. Susiskirsto grupėmis, kokius renginius ves klasėje ar mokykloje“; „siekiant aktyvinti mokinių savivaldos veiklą, savo mokykloje organizuoja susitikimus su įvairiais žmonėmis, organizuoja išvykas į parodas, VU ir kt.“; „dalyvauja jaunimo iniciatyvų skatinimo projektų rašymo mokymuose. Rašė projektą kaimo jaunimo pilietiškumui ir iniciatyvai ugdyti, gavo finansavimą ir dirba pagal projekte numatytą planą“; „susitikimų metu dalijamasi darbo patirtimi su kitomis mokyklomis. Internetu skaitoma ir aptariama kitų mokyklų veikla“, „vadovauja mokinių tarybos veiklai“ ir pan. Toks respondentų atsakymų pasiskirstymas rodo, kad mokytojai ir klasių vadovai gana skirtingai suvokia mokinių dalyvavimo savivaldoje svarbą ir tik nedaugelis žino, ką konkrečiai jų ugdytiniai, o ir patys pedagogai, veikia, dalyvaudami mokyklos mokinių savivaldoje.

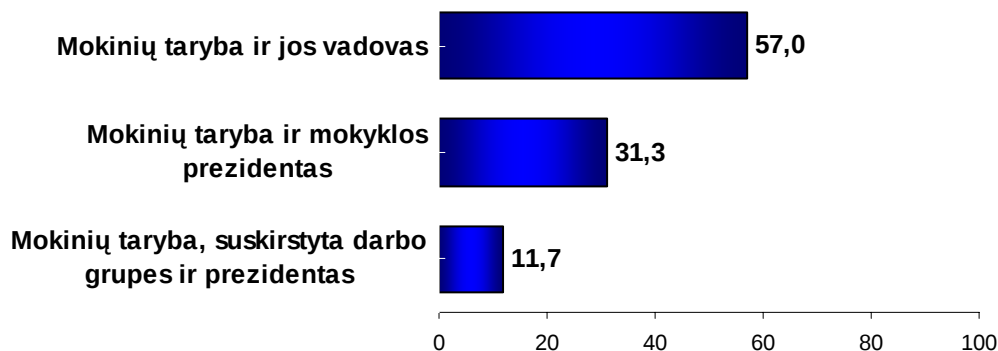
Tyrime dalyvavę mokytojai ir klasių vadovai labai aiškiai nurodė, kaip bendrai jų mokykloje organizuojama mokinių savivaldos veikla, teigdami, jog iš klasių renkami nariai į mokyklos tarybą (54 proc.), kurie yra atsakingi už atskiras sritis ir vykdo konkrečią veiklą (42 proc.), pavyzdžiui, „dalyvauja pasitarimuose“, „yra atsakingi už kultūrinę veiklą“, „perteikia informaciją klasės seniūnams“ ir pan.

2.2.7 pav. Apibendrintas atsakymų į atvirą klausimą „Kaip Jūsų mokykloje organizuojama mokinių savivaldos veikla?“ pasiskirstymas (mokytojų ir klasių vadovų nuomonė)

Apie 10 proc. respondentų savo atsakymuose teigė, kad apie mokinių tarybos veiklą nieko nežino, mokinių taryba veikia tik formaliai arba mokinių taryba veikia viešai. Tokia nuomonė įvairovė patvirtina nuostatą, kad ne visi mokytojai yra informuoti ar patys domisi apie veikiančias savivaldos institucijas, tarp jų ir mokinių. Kai kurie jų tiesiog nurodė tokio nežinojimo priežastis: „esu naujas darbuotojas“, „nesidomiu mokinių savivalda“, „nespėjau išsiaiškinti“.

Buvo siekiama išsiaiškinti, ar mokytojai ir klasių vadovai žino, kas sudaro mokinių savivaldą. Iš respondentų atsakymų išryškėjo, kad visi apklausoje dalyvavę mokytojai ir klasių vadovai gerai žino, kas sudaro mokyklos savivaldą (2.2.8 pav.). 57 proc. mokytojų ir klasės vadovų teigia, kad mokinių savivaldą sudaro mokinių taryba ir jos vadovas, 31 proc. mano, kad mokinių tarybą sudaro taryba ir prezidentas, 12 proc. – mokinių taryba suskirstyta į darbo grupes, o jai vadovauja prezidentas. Tokiuose respondentų atsakymuose akivaizdžiai išvelgiamas prieštaravimas, nes dalis mokytojų ir klasės vadovų nežino ir nesidomi mokinių savivaldos veikla, tačiau labai gerai žino jos sudėtį. Tikėtina, kad toks jų žinojimas gali būti paaiškinamas tik formaliu žinojimu apie mokinių savivaldą.

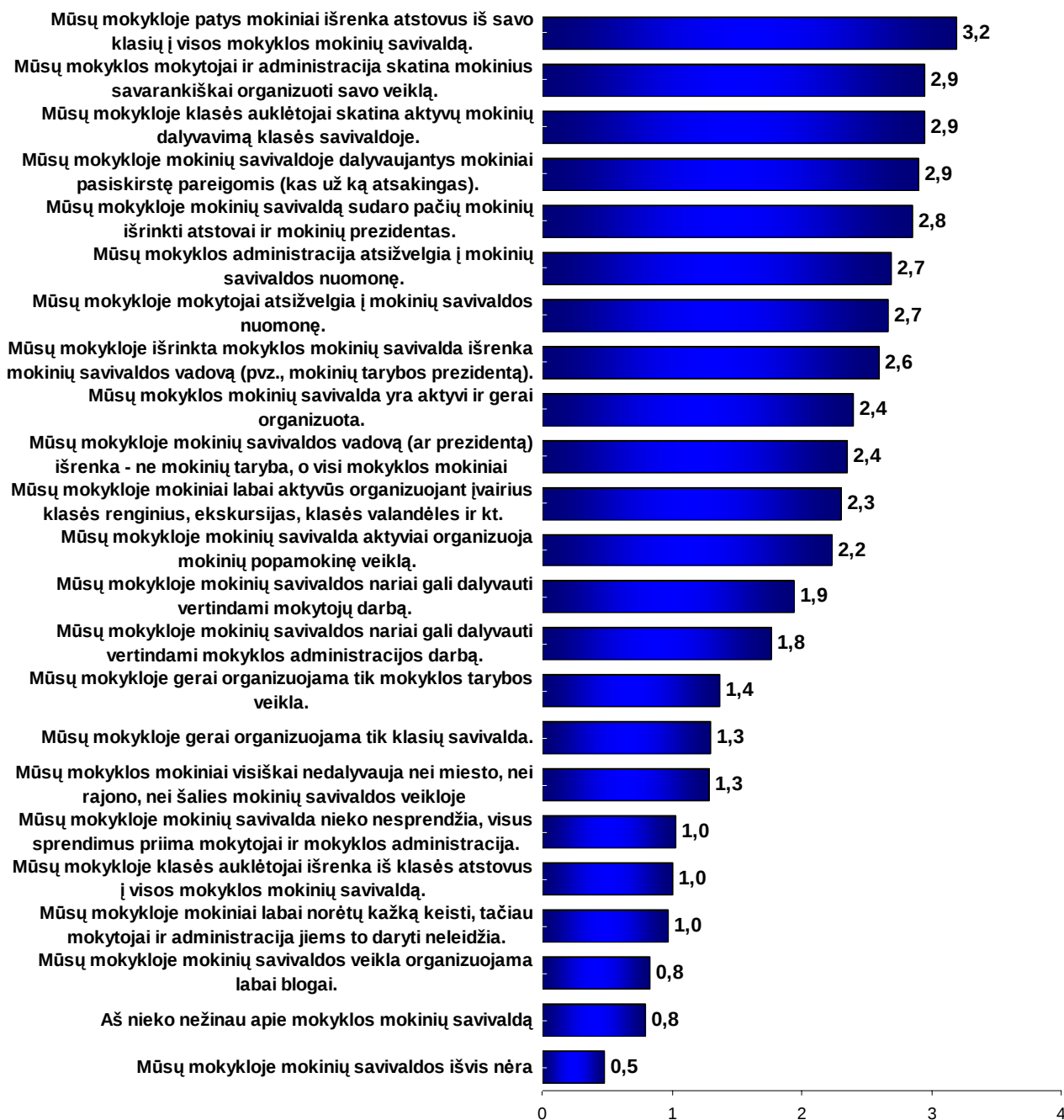

2.2.8 pav. Mokinių savivaldos sudėtis (mokytojų ir klasių vadovų nuomonė)

Mokytojų ir klasės vadovų žinojimą apie mokyklos mokinių tarybos sudėtį ar struktūrą patvirtina ir jų pasirinktų teiginių reitingas. Kaip matyti 2.2.9 paveiksle, didžiausio pritarimo sulaukė teiginiai „Mūsų mokykloje patys mokiniai išrenka atstovus iš savo klasių į visos mokyklos mokinių savivaldą“, „mūsų mokyklos mokytojai ir administracija skatina mokinius savarankiškai organizuoti savo veiklą“, „mūsų mokykloje klasės auklėtojai skatina aktyvų mokinių dalyvavimą klasės savivaldoje“, „Mūsų mokykloje mokinių savivaldoje dalyvaujantys mokiniai pasiskirstę pareigomis (kas už ką atsakingas)“ (M=2,9).

Žemiausio pritarimo sulaukė teiginiai „mūsų mokykloje mokinių savivaldos išvis nėra“ (M=0,5), „aš nieko nežinau apie mokyklos mokinių savivaldą“, „mūsų mokykloje mokinių

savivaldos veikla organizuojama labai blogai“ ($M=0,8$), „mūsų mokykloje mokiniai labai norėtų kažką keisti, tačiau mokytojai ir administracija jiems to daryti neleidžia“ ($M=1,0$) ir pan.

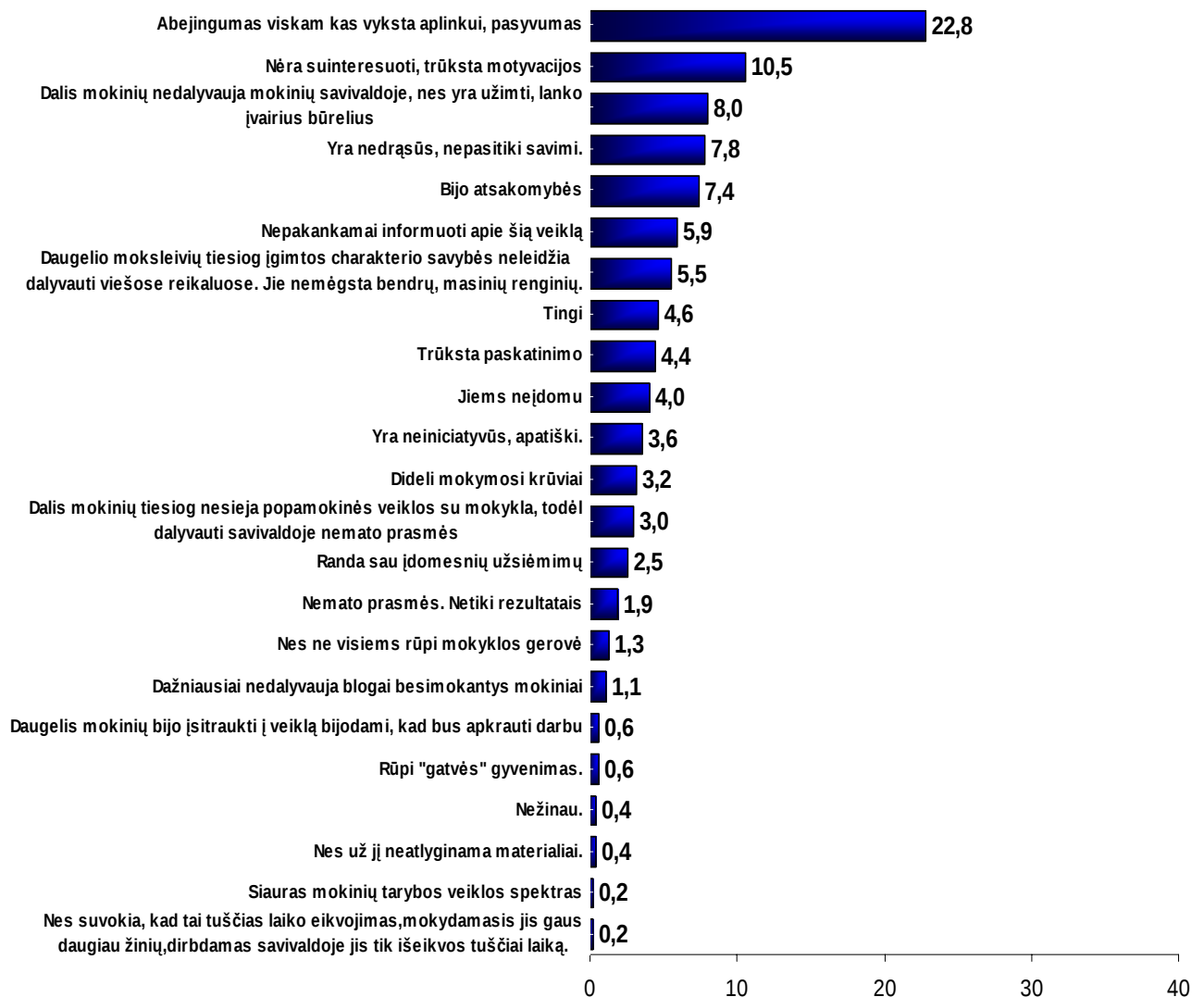
2.2.9 pav. Mokytojų ir klasės vadovų teiginių apie mokinių savivaldos raišką mokykloje reitingas

Tai rodo, kad mokinių savivalda mokyklose yra realiai veikianti institucija, kurios sudėtis, struktūra pagrįsta veiksniais, sąlygojamais mokyklos specifikos, tradicijų ir poreikių. Vyrauja teigiama mokytojų nuostata mokinių savivaldai, sudaromos galimybės veikti savarankiškai, dalintis atsakomybe, pasirinkti vaidmenis ir spręsti rūpimas problemas. Iš teiginių reitingo išryškėjo, kad

tiek administracija, tiek klasių vadovai, mokytojai dažnai skatina mokinius dalyvauti savivaldoje ir savarankiškai organizuoti veiklą. Tiesa, esama nuomonių, jog mokinių savivaldos iš viso mokykloje nėra arba ji veikia labai blogai. Toks mokytojų ir klasių vadovų prieštaraavimas gali būti siejamas su nepakankamu žinojimu apie mokinių savivaldą arba netinkama informacijos sklaida.

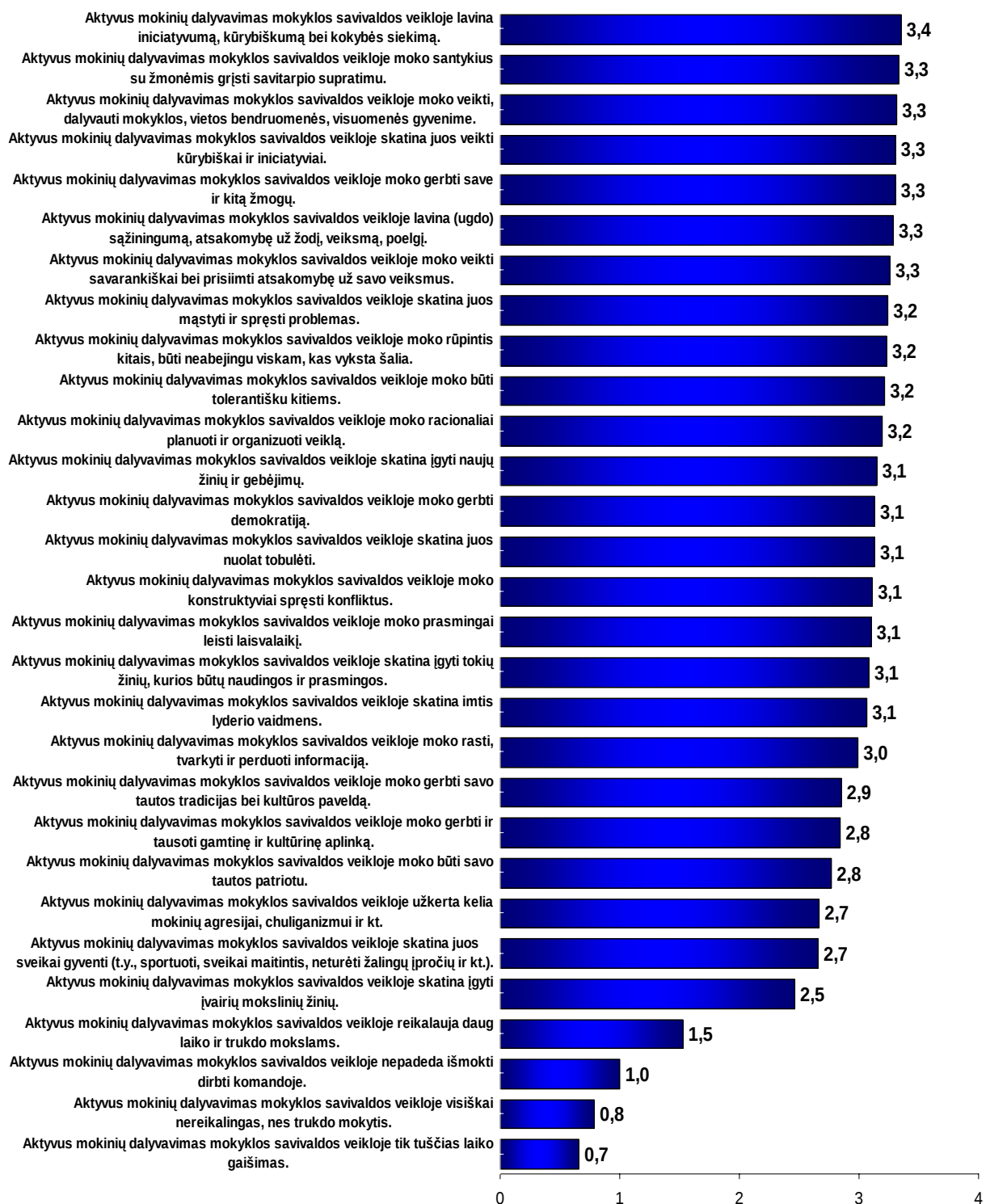
Siekiant atskleisti mokytojų ir klasių vadovų požiūrį į mokinius, nedalyvaujančius savivaldoje, respondentų buvo teiraujamasi *„Kodėl dalis mokinių pasyviai arba visiškai nedalyvauja mokinių savivaldos veikloje?“*. Remiantis gautais tyrimo rezultatais galima teigti, kad mokytojai ir klasių vadovai mokinių nedalyvavimą savivaldos veikloje ryškiausiai sieja su mokinių pasyvumu, abejingumu, neišugdytu pilietiškumu: *„abejingumas viskam, kas vyksta aplinkui“*, *„daliai mokinių visiškai niekas neįdomu, kiti-pasyvūs dėl savo charakterio savybių“*, *„dalis mokinių - nemotyvuotų - nenori nei mokytis, nei nieko daryti, kaip ir visoje visuomenėje“*, *„dalis mokinių visiškai nesidomi mokyklos gyvenimu. Jų interesų ratas labai ribotas, tuo pačiu ribotas intelektas. Dalį mokinių žavi gatvės gyvenimas“*, *„didesnė mokinių dalis abejinga savivaldos veiklai (labiau rūpi savi interesai)“*, *„visada buvo, yra ir bus tokių mokinių, kuriems niekas nerūpi ir niekas neįdomu. Todėl tokius vaikus sunku kažkuo sudominti, tai daug priklauso (manau) ir nuo jo šeimos, kokie ten santykiai tarp mokinio ir tėvų, tėvų požiūris į vaiko popamokinę veiklą, užimtumą.“*, *„pasyvumas yra didžiosios visuomenės dalies bruožas, o jaunimas yra visuomenės dalis. Antra vertus, gal mokytojai per mažai deda pastangų, įtraukdami juos į veiklą, neišsiklauso į moksleivių balsą“*, *„nėra pilietiškai aktyvūs“*.

Kita dalis respondentų mano, kad nemaža dalis mokinių savivaldos veikloje nedalyvauja dėl didelio užimtumo, veiklos prioritetu jie renkasi žinias: *„neturi laiko, per dideli ugdymosi krūviai“*, *„Neužtenka laiko pamokoms. Jiems neįdomu apskritai popamokinė veikla“*, *„per didelis pamokų krūvis“*, arba kitą popamokinę veiklą: *„neturi tam laiko. Lanko būrelius, muzikos mokyklas. Ilgai ruošia pamokas“*, *„mokiniai aktyviai dalyvauja kitų organizacijų veikloje, lanko sporto ir kitus būrelius“*, arba paprasčiausiai tingi: *„tingi, nenori, neįdomu“*, *„tingi, nepasitiki savimi“*, *„tingi, nes tai yra sunkus darbas“*, *„tingi, nenori prisiimti jokių įsipareigojimų, atsakomybės“*. Toks respondentų atsakymų pasiskirstymas rodo, kad iš tiesų mokyklose nemažai daliai mokinių niekas neįdomu, jie – abejingi viskam, kas vyksta, nerodo jokios iniciatyvos, bijo ar nenori atsakomybės. Kiti mokiniai mieliau renkasi tikslingą mokymąsi arba papildomą veiklą pagal savo interesus už mokyklos ribų. Mokinių nedalyvavimą mokyklos mokinių savivaldoje galima sieti ir su realių galimybių nebuvimu, nes į mokyklos tarybą renkami 2,3, kartais 5 ar 7 nariai. Todėl visiškai suprantama, kad į mokyklos mokinių tarybą patenka tik labiausiai aktyvūs ir ne visada puikiai ar gerai besimokantys mokiniai. Tuo tarpu mažiau motyvuoti mokiniai dažniausiai apskritai lieka be jokios veiklos ar papildomų pareigų tiek klasėje, tiek ir mokykloje ar už jos ribų.

2.2.10 pav. Dažniausiai mokytojų ir klasės vadovų išskirtos mokinių nedalyvavimo savivaldoje priežastys

Siekiant atsakyti į klausimą „*kokias gyvenimui būtinas kompetencijas ugdo mokinių dalyvavimas savivaldoje?*“, respondentams buvo pateiktas 29 teiginių blokas, prašant išreikšti jų „visišką sutikimą“, „sutikimą“, „vienodą sutikimą ir nesutikimą“, „nesutikimą“, „visišką nesutikimą“ su pateiktais teiginiais.

2.2.11 pav. Mokytojų ir klasės vadovų teiginių apie ugdomas mokinių kompetencijas, dalyvaujant savivaldoje, reitingas

Iš teiginių reitingo (2.2.11 pav.) matyti, kad didžiausio pritarimo sulaukė teiginiai „*aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje lavina iniciatyvumą, kūrybiškumą bei kokybės siekimą*“ ($M=3,4$). 6 teiginiai susilaukė visiškai vienodo mokytojų ir klasės vadovų įvertinimo ($M=3,3$), kuriuose akcentuojamos tokios kompetencijos kaip: gebėjimas gerbti save ir kitą, savitarpio supratimas,

sąžiningumas, atsakomybė už žodį ir veiksma, kūrybiškumas, iniciatyvumas, savarankiškumas ir gebėjimas prisiimti atsakomybę už savo veiksmus („Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje moko gerbti save ir kitą žmogų“, „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje moko santykius su žmonėmis grįsti savitarpio supratimu“, „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje lavina (ugdo) sąžiningumą, atsakomybę už žodį, veiksma, poelgį“, „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje skatina juos veikti kūrybiškai ir iniciatyviai“, „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje moko veikti savarankiškai bei prisiimti atsakomybę už savo veiksmus“).

Mažiausio pritarimo susilaukė tokie teiginiai, kaip: „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje tik tuščias laiko gaišimas“ (M=0,7), „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje visiškai nereikalingas, nes trukdo mokytis“ (M=0,8), „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje nepadedą išmokti dirbti komandoje“ (M=1,0), „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje reikalauja daug laiko ir trukdo mokslams“ (M=1,5).

Toks mokytojų ir klasės vadovų nuomonių pasiskirstymas rodo, kad respondentai, pripažįsta, jog, dalyvaujant mokinių savivaldoje, jų ugdytiniai gali ir turi galimybes išsiugdyti bendrąsias kompetencijas, būtinas sociokultūriškumo formavimuisi. Kaip teigia Kvieskienė (2003), socializacija - procesas, kurio metu visuomenės kultūra mikroaplinkos ir makroaplinkos sąlygomis perduodama vaikams, siekiant formuoti iš kūdikio individualybę, paklūstančią tam tikroms kultūros tradicijoms ir socialinėms normoms. Šiuo atžvilgiu socializacija yra būtina kiekvienos visuomenės funkcionavimo sąlyga, viso socialinio gyvenimo esmė tiek kultūros, tiek socialiniu atžvilgiu, ji pasireiškia ir pagrindinėmis, ir dalinėmis formomis. Anot Parson ir Bales (1955), socializacija, prasidėjusi šeimoje ir kitose socialinėse grupėse, institucijose ir erdvėse, kiekvieną individą integruoja į visuomenę skirtingai ir drauge sudaro galimybes kurti savo individualybės bruožus ir vertybes.

Tyrimo klausimas: Ką mokytojai norėtų tobulinti mokinių savivaldos veikloje?

Siekiant išsiaiškinti, ką mokytojai norėtų tobulinti mokinių savivaldos veikloje, respondentams buvo pateiktas atviras klausimas „Ką siūlytumėte tobulinti mokyklos mokinių savivaldos veikloje?“. Dažniausiai mokytojai teigė, kad būtina aktyvinti mokinių savivaldą, skatinti iniciatyvumą, savarankiškumą, drąsą, bendravimą grįsti tarpusavio supratimu. Svarbu, kad mokiniai gebėtų konstruktyviai spręsti konfliktus. Be to, svarbu, kad į mokinių savivaldą būtų įtraukiama kuo daugiau mokinių iš įvairių klasių, sudaryti sąlygas visiems norintiems. Reikėtų: „aktyvesnės veiklos,

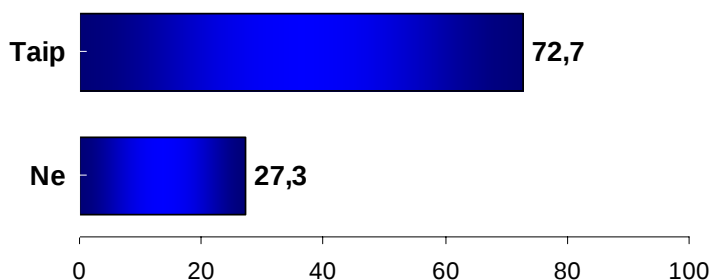
formų įvairovės“, „Aktyvesnio mokinių dalyvavimo“, „aktyviau dalyvauti projektuose, būreliuose, renginiuose „aktyviau dalyvauti veikloje, prisiimti daugiau atsakomybės kiekvienam“, „aktyviau dirbti, kad visa mokyklos bendruomenė (mokiniai, tėvai, mokytojai) būtų supažindinti su mokinių Tarybos nariais, jų veiklos funkcijomis bei darbo rezultatais“, „aktyviau, drąsiau vykdyti įvairias akcijas, organizuoti renginius“, „aktyvinti savivaldą, nes tai skatintų mokinius geriau mokytis organizuoti mokinių popamokinę veiklą, netradicinių pamokų vedimą“, „Aktyvinti darbą, veikti drąsiau ir kūrybiškiau“.

Kur kas rečiau mokytojai akcentavo, jog pernelyg aktyvus mokinių dalyvavimas trukdo mokymuisi. Tobulinimą siejo su glaudesniu mokyklos administracijos ir mokinių tarybos bendradarbiavimu, finansavimo problemomis, ilgesne kadencija ar atskirų problemų sprendimu. Mokytojų vertinimu, mokinių savivaldoje labiausiai trūksta bendradarbiavimo tiek mokyklos viduje, tiek išorėje, paties mokinių aktyvumo, iniciatyvumo ir didesnės atsakomybės. Mokytojai pabrėžia ir informacijos sklaidos, konkrečių, labiau mokinių poreikius atitinkančių, problemų sprendimą. Be to, mokytojų vertinimuose išryškėja nemaža prieštaravimų, nes, vienų nuomone, mokyklos mokinių tarybą turėtų sudaryti tik tos veiklos verti mokiniai, o kitų vertinimu, būtina sudaryti sąlygas mokinių savivaldoje dalyvauti visus norinčius.

2.2.12 pav. Mokytojų ir klasės vadovų nuomonės, ką reikėtų tobulinti mokinių savivaldoje, pasiskirstymas

Mokinių socializacijos pradžiamokslis mokykloje be jokios abejonės turi ryškesnės ar mažiau reikšmingos įtakos jų tolesnei veiklai. Tai patvirtina ir mokytojų bei klasių vadovų atsakymai į klausimą „Ar prisimenate jau baigusius mokyklą mokinius, kurie aktyviai dalyvavo mokinių savivaldos veikloje?“. Kaip matyti 2.2.13 paveiksle, 73 proc. respondentų prisimena mokinių savivaldoje dalyvavusius mokinius ir tik 27 proc. mokytojų ir klasių vadovų mano priešingai.

2.2.13 pav. Atsakymų į klausimą „Ar prisimenate jau baigusius mokyklą mokinius, kurie aktyviai dalyvavo mokinių savivaldos veikloje?“ pasiskirstymas (mokytojų ir klasių vadovų nuomonė)

Tai tik patvirtina prielaidą, kad iniciatyvūs, kūrybingi ir aktyvūs mokiniai palieka ryškesnį įspūdį ir ilgiau išlieka žmonių atminty. Tikėtina, kad ir tolesnė jų veikla, įgavus daugiau ar mažiau tvirtus socializacijos pamatus, yra sėkmingesnė, tikslingesnė.

Atsakydami į atvirą klausimą „Kuo mokinių savivalda naudinga patiems mokiniams?“, respondentai labiausiai akcentavo, kad dalyvavimas mokinių savivaldoje ugdo moksleivių savarankiškumą, pareigingumą, sąžiningumą, moko priimti atsakomybę už savo veiksmus. Mokiniai gali pareikšti savo nuomonę įvairiais klausimais, teikti pasiūlymus pedagogams, administracijai, priiminėti sprendimus, sąmoningai dalyvauti mokyklos gyvenime, tobulinime. Mokiniams savivalda naudinga dar ir tuo, jog jie mokosi bendrauti ir bendradarbiauti, mokosi planuoti savo laiką, rengiasi ateities profesinei karjerai. Daugelis mokinių įgyja pasitikėjimo savimi. Jie įgyja vadovavimo įgūdžių, gebėjimų įgyvendinti savo idėjas, didėja motyvacija. Mokytojai teigia, kad dalyvavimas savivaldoje aktyvina mokinius, kelia jų iniciatyvumą, organizuotumą, kūrybiškumą.

Mažiausiai mokytojai akcentavo, kad mokinių dalyvavimas savivaldoje naikina jų abejingumą visuomenės problemoms, padeda sprendžiant lankomumo ir mokymosi problemas, moko įvertinti elgesį, pastangas, analizuoti situacijas. Nedidelė dalis mokytojų mano, kad mokiniai dalyvaudami savivaldos veikloje tampa atsakingesniais, darosi kūrybiškesni, į mokytojus žiūri kaip į

bendraminčius. Labai mažai manančių, kad mokinių, kuriems naudinga mokinių savivalda nedaug, arba, kad mokinių veikla savivaldoje jiems niekuo nenaudinga.

2.2.14 pav. Mokinių savivaldos naudingumas patiems mokiniams (mokytojų nuomonė)

Mokinių dalyvavimas savivaldoje visgi nevienareikšmiškai įtakoja jų socializaciją visuomenėje, o tai patvirtina ir jų tolesnė veikla. Mokytojų buvo prašoma nurodyti, *„ką šie mokiniai veikia baigę mokyklą?“*. Remiantis gautais tyrimo rezultatais galima teigti, kad dauguma absolventų, mokytojų vertinimu, ir toliau ne tik, kad sėkmingai studijuoja aukštosiose mokyklose, bet ir aktyviai dalyvauja aukštosios mokyklos, visuomenės gyvenime: *„aktyviai dalyvauja aukštųjų mokyklų savivaldoje“, „aktyviai dalyvauja ir aukštųjų mokyklų studentų veikloje“, „aktyviai dalyvauja ir studentų atstovybės veikloje, tarp mainų programoje“, „aktyviai dalyvauja ir studentų gyvenime“, „aktyviai dalyvauja ir toliau besimokydami, bedirbdami“, „aktyviai dalyvauja įvairiose visuomeninėse organizacijose“, „aktyviai dalyvauja visuomenės gyvenime“, „aktyviai dalyvauja visuomeniniame, politiniame ir kultūriniame gyvenime“, „aktyviai veikia ir visuomenės gyvenime, turi geresnes karjeros galimybes“, „dalyvauja neformalių vaikų ir jaunimo organizacijų veikloje“, „dalyvauja partijų veikloje“*. Respondentų atsakymai patvirtina nuomonę, kad dalyvavimas mokinių savivaldos veikloje teigiamai įtakoja mokinių socializacijos procesus, nes ir po mokyklos baigimo tokie mokiniai sėkmingai dalyvauja kitų institucijų savivaldos ar kitoje organizacinėje veikloje, demonstruoja savo visuomeninius, pilietiškumo įgūdžius, geba bendrauti ir bendradarbiauti.

Respondentų buvo prašoma pabaigti sakinius: *„Tie, kurie aktyviai dalyvavo mokinių savivaldoje, dažniausiai baigę mokyklą...“*, *„Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje moko...“*, *„Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje skatina...“*, *„Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje trukdo, slopina...“*. Iš respondentų atsakymų matyti, kad *„tie, kurie aktyviai dalyvavo mokinių savivaldoje, dažniausiai baigę mokyklą būna aktyvūs ir studijuodami, dalyvauja studentų asociacijų veiklose“, „būna aktyvūs ir visuomeniniame gyvenime“, „būna aktyvūs piliečiai, nebijantys reikšti savo mintis didesnei auditorijai“*.

„Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje moko aktyvios pozicijos gyvenime, atsakomybės“, „aktyvumo ir kūrybiškumo“, „aktyvumo reiškiant savo mintis, apginant savo poziciją“, „aktyvumo, savarankiškumo, draugiškumo, gerumo ir t.t.“, „aktyvumo, bendravimo, bendradarbiavimo, sprendimų ieškojimo, situacijos analizės“, „aktyvumo, dirbti komandoje“, „aktyvumo, drąsumo, bendradarbiavimo bei supratimo, žinių tobulinimo“, „aktyvumo, kūrybiškumo, būti atsakingiems, gerbti kitus, kitų nuomonę išklausyti“, „aktyvumo, pareigingumo, sąžiningumo, atsakingumo“, „analizuoti situacijas, aktyviai veikti, planuoti savo veiklą, kelti tikslus ir uždavinius“, „atsakingumo, bendravimo, iniciatyvos“, „atsakingumo, bendravimo, aktyvumo“, „atsakingumo, organizuotumo“.

„Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje skatina aktyviai dalyvauti aukštosios mokyklos visuomeninėje veikloje“, „aktyviai dalyvauti bet kokioje visuomeninėje veikloje“

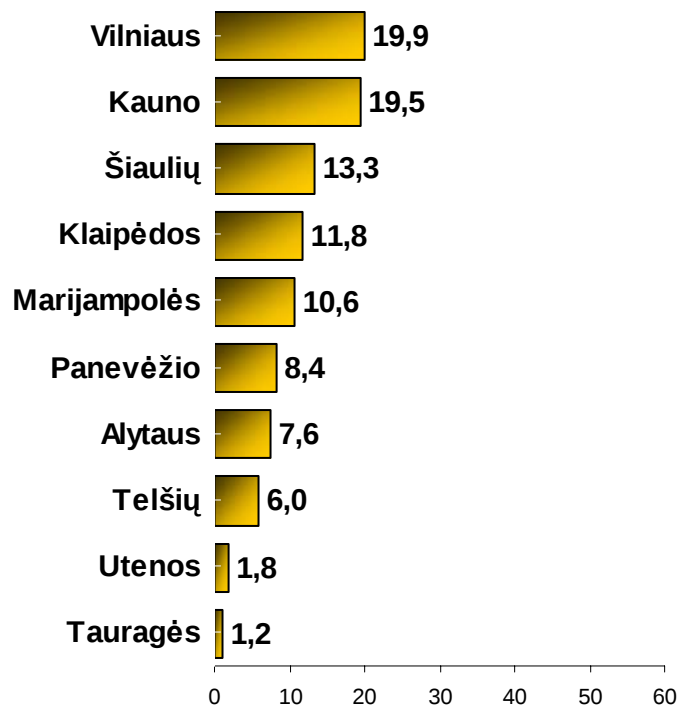
sprendžiant žmogui ir visuomenei svarbius klausimus“, „aktyviai dalyvauti mokyklos gyvenime, stengtis visur būti pirmaujančiu“, „aktyviai reikštis ne tik mokyklos, bet ir šalies gyvenime“, „aktyvumą, atsakomybę, iniciatyvumą“, „aktyvumą, atsakingumą, kūrybiškumą“, „aktyvų gyvenimo būdą“, „aktyvumą, pasitikėjimą savimi“, „aktyvumą, veiklumą, atsakomybę“, „aktyvumą, veiklumą“.

„Aktyvus dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje trukdo, slopina neigiamų asmenybės bruožų vystymąsi, žalingų įpročių, priklausomybių plitimą“, „abejingumą ir apatiją“, „abejingumą, izoliaciją, atsiskyrimą“, „abejingumą, pasyvumą“, „abejingumą, susvetimėjimą, prisitaikėliškumą“, „agresiją“, „agresiją, chuliganizmą, žalingų įpročių vystymąsi“, „baimę, neryžtingumą“, „blogus elgesio pasireiškimus“, „blogus įpročius ir veltėdžiavimą“, „blogus įpročius, užsisiklindimą“.

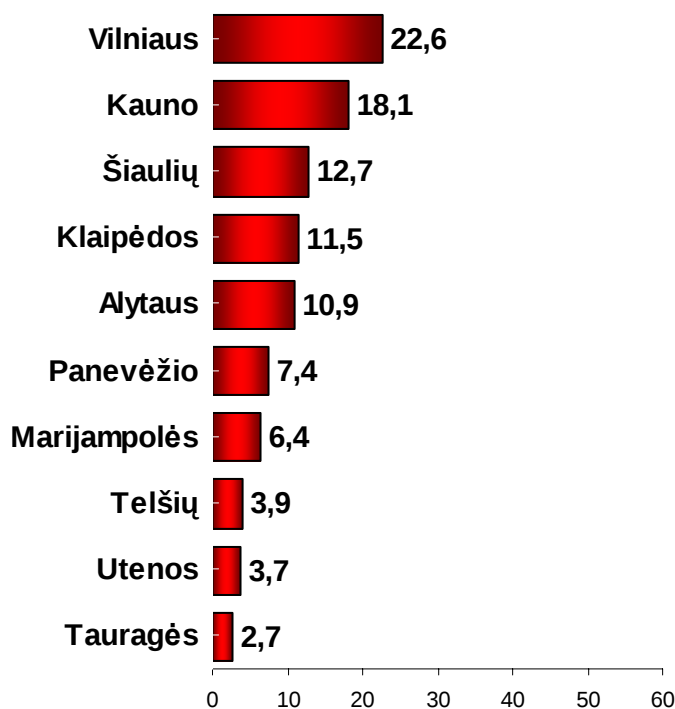
Apibendrinant respondentų nuomonių pasiskirstymą galima teigti, kad aktyvus mokinių dalyvavimas mokinių savivaldos veikloje ne tik sudaro geresnes prielaidas tolesnei mokinių karjerai, bet ir įtakoja bendrųjų kompetencijų, vertybinių nuostatų ugdymą. Mokiniai, dalyvavę mokinių savivaldos veikloje, dažniausiai ir toliau išlieka aktyvūs, kūrybingi, pasižymi, atsakingumu, gebėjimu išklausti kitą, priimti atsakomybę ir spręsti iškilusias problemas. Be to, dalyvavimas mokinių savivaldos veikloje slopina daugelį antivertybių, tokių kaip: agresija, pasyvumas, abejingumas, veltėdžiavimas ir pan. Tai rodo, kad socializacija ir tinkamos aplinkos sudarymas mokinio veiklai, saviraiškai yra du glaudžiai vienas su kitu susiję komponentai. Sėkminga socialinė integracija, arba siekis jaunimą integruoti į socialinę bendriją, formuojant daugumos šalies piliečių bendrą vertybių sistemą ir šiuo pagrindu ugdant socialinius įgūdžius, nuostatas ir vertybes, yra visiškai įveikiamas uždavinys. Svarbu, kad būtų įsiklausoma į mokinių nuomonę, savo pavyzdžiu rodomos bendravimo ir bendradarbiavimo, pilietiškumo pamokos. Tiek mokinių, tiek mokytojų vertinimuose vyrauja pozityvus dalyvavimo mokinių savivaldoje vertinimas, veiksmingai įtakojantis tolesnius socializacijos ir karjeros procesus.

2.3 Dalyvavusių ir nedalyvavusių mokyklos mokinių savivaldos veikloje mokinių požiūrių lyginamoji analizė

Siekiant išanalizuoti dalyvavusių ir nedalyvavusių savivaldos veikloje mokinių nuomonių skirtumus, vertinant savivaldos įtaką jų socializacijos procesui, buvo atlikta palyginamoji analizė, remiantis tiek demografinio bloko skirtumais, tiek ir kitais statistiškai reikšmingais kriterijais. Atsižvelgiant į respondentų pasiskirstymą pagal apskritis, išryškėjo, kad dalyvaujančių ir nedalyvaujančių mokinių savivaldoje kiekis apskrityse pasiskirsto gana proporcingai: didžiausią dalį tiek dalyvaujančių, tiek ir nedalyvaujančių mokinių sudaro Vilniaus ir Kauno apskričių respondentai, o mažiausią – Tauragės bei Utenos apskričių respondentai.

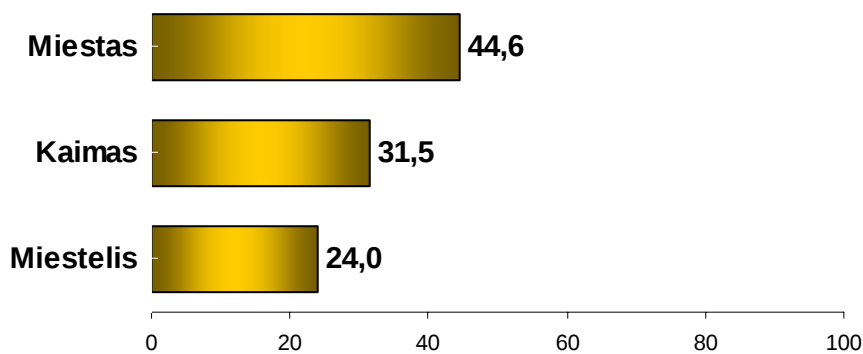

2.3.1 pav. Mokinių, dalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal apskritis

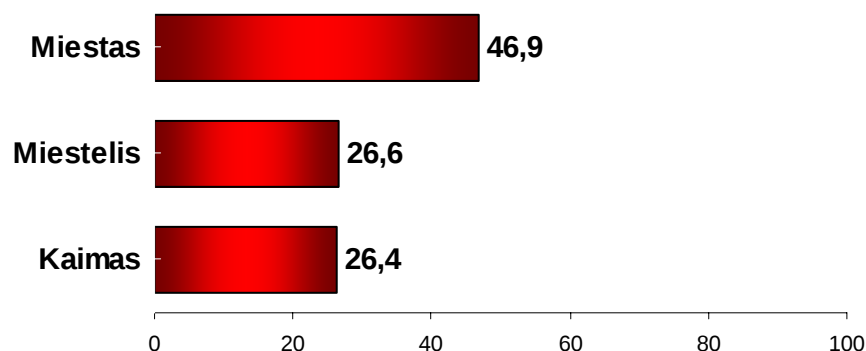

2.3.2 pav. Mokinių, nedalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal apskritis

Vertinant respondentų pasiskirstymą pagal gyvenamąją vietą, galima teigti, kad didžiausią dalyvaujančių mokinių savivaldoje dalį sudaro respondentai, gyvenantys miestuose, o mažiau aktyvūs yra kaimų ir miestelių mokiniai. Tai rodo, kad esama, nors ir nedidelės, tačiau statistiškai reikšmingos priklausomybės tarp mokinių aktyvumo savivaldos veikloje ir jų gyvenamosios vietos.

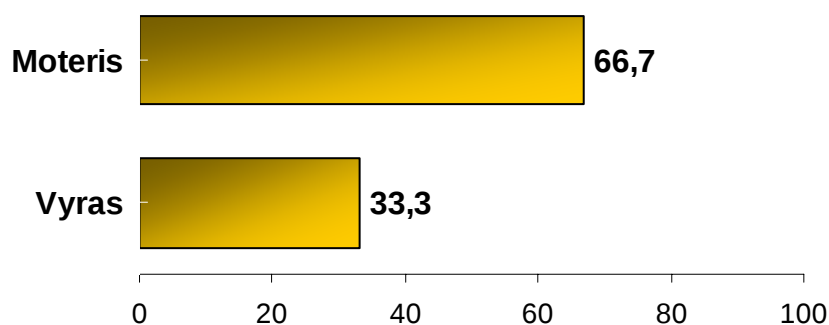

2.3.3 pav. Mokinių, dalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę

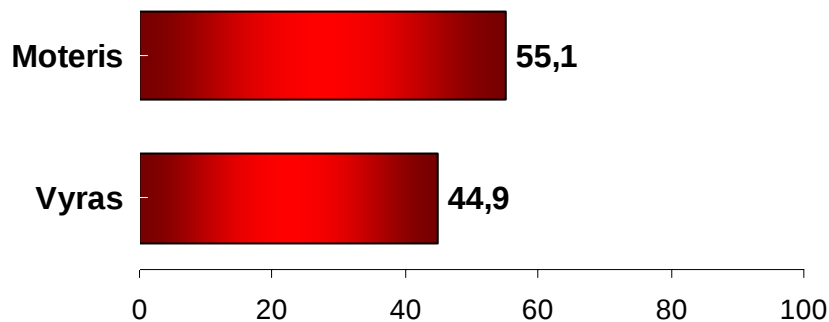

2.3.4 pav. Mokinių, nedalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę

Kaip matyti 2.3.5 ir 2.3.6 paveiksluose, kiek aktyviau mokyklos mokinių savivaldos veikloje dalyvauja mergaitės, sudarančios apie 70 proc. respondentų, nors ir nedalyvavusių mokyklos mokinių savivaldoje respondentų santykis pagal lytį pasiskirsto labai panašiai. Tikėtina, kad šis kriterijus labiau sietinas su tyrime dalyvavusių mergaičių ir vaikų skirtingu santykiu, nei su jų aktyvumu savivaldoje.

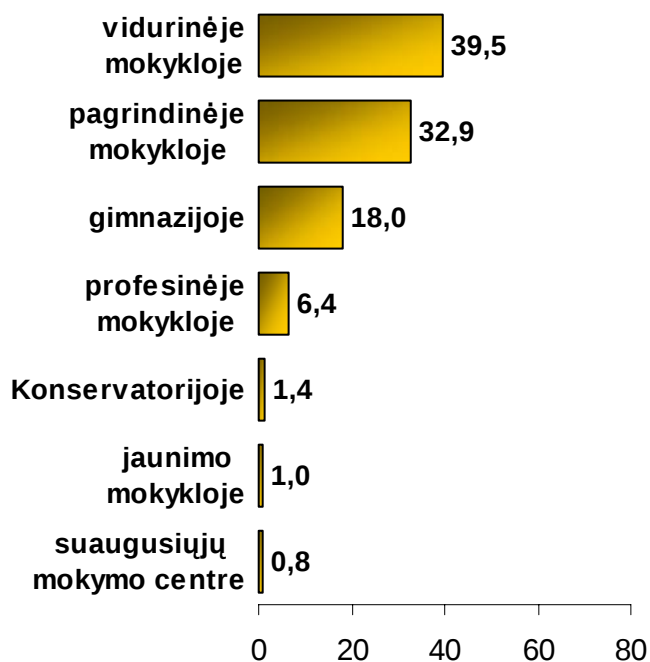

2.3.5 pav. Mokinių, dalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal lytį

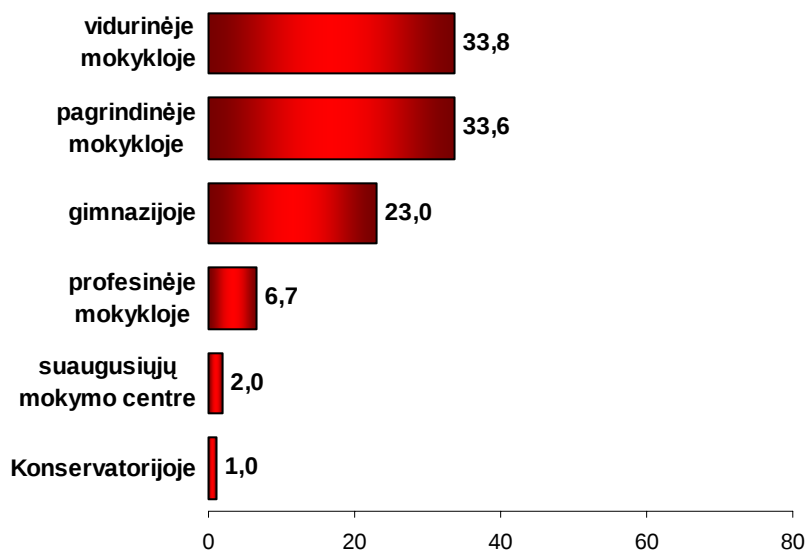

2.3.6 pav. Mokinių, nedalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal lytį

Remiantis demografiniais duomenimis pagal respondentų mokyklos tipą, išryškėjo, kad aktyviausiai mokyklos mokinių savivaldos veikloje (apie 70 proc.) dalyvauja mokiniai, besimokantys vidurinėse ir pagrindinėse mokyklose, kur kas mažiau aktyvūs yra konservatorijos ir suaugusiųjų mokymo centrų ugdytiniai. Tai sietina su ugdymo institucijų susiformavusiomis tradicijomis bei respondentų, dalyvavusių apklausoje, pasiskirstymu, atsižvelgiant į mokyklos tipą.

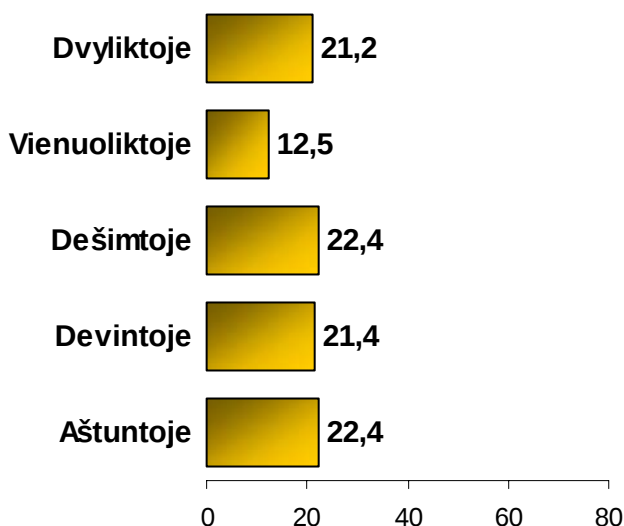

2.3.7 pav. Mokinių, dalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal mokyklos tipą

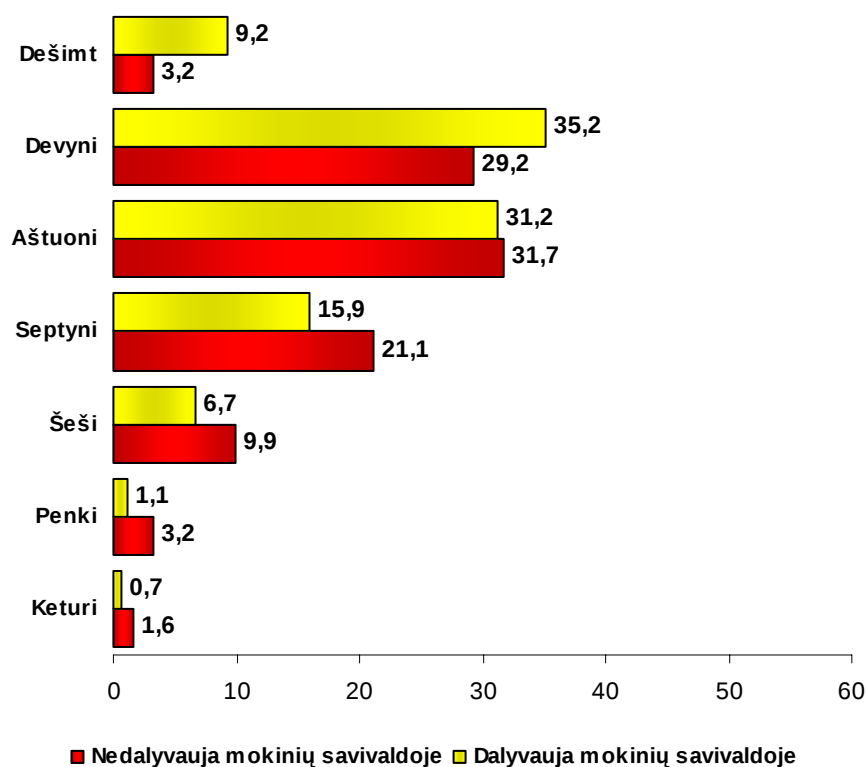
2.3.8 pav. Mokinių, nedalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal mokyklos tipą

Atsižvelgiant į klasę, kurioje mokosi apklausoje dalyvavę respondentai, galima teigti, kad jų aktyvumas savivaldoje pasiskirsto gana tolygiai. Aktyviausiai mokyklos mokinių savivaldos veikloje dalyvauja 8-10-ųjų ir 12-ųjų klasių mokiniai. Nors buvo keliama hipotezė, kad mažiausiai aktyvūs mokyklos mokinių savivaldos veikloje gali būti 10-ųjų ir 12-ųjų klasių mokiniai, visgi ši hipotezė pasiteisino tik iš dalies, nes mokinių savivaldos veikloje dalyvauja apie 20 proc. ir 12-ųjų, ir 10-ųjų klasių mokiniai. Mažiausiai aktyvūs yra 11-ųjų klasių mokiniai (12,5 proc.). Toks nuomonių pasiskirstymas leidžia teigti, jog 11-ųjų klasių mokinių dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldoje iš tiesų nėra aukštas ir gali būti sietinas tiek su mokyklos pakeitimu, tiek su didesniu dėmesio skyrimu mokymuisi ar tiesiog kolektyvo, klasės vadovo pasikeitimu.

2.3.9 pav. Mokinių, dalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal klasę, kurioje mokosi

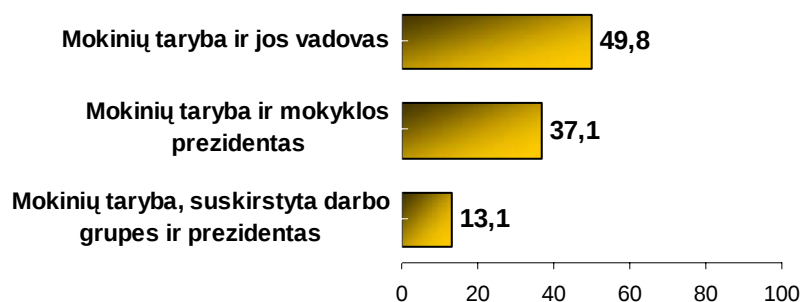
Buvo kelta hipotezė, kad mokinių dalyvavimo aktyvumas mokyklos savivaldos veikloje tiesiogiai priklauso nuo jų mokymosi vidurkio. Kaip matyti 2.3.10 paveiksle, iš dalies ši hipotezė pasitvirtino, nes aktyviausiai mokyklos savivaldos veikloje dalyvauja mokiniai, kurių mokymosi vidurkis yra 9 balai, o nedalyvavusių mokinių – 7-8 balai. Įdomu tai, kad mokyklos mokinių savivaldos veikloje dalyvauja ir tie mokiniai, kurių mokymosi vidurkis svyruoja nuo 4 iki 6 balų. Nors tokie mokiniai sudaro tik apie 8 proc. respondentų, visgi džiugina, kad bent nedidelė dalis mažiau motyvuotų mokinių gali realizuoti kitus savo poreikius savivaldoje ir tokiu būdu neįstiga skirtumų, atsirandančių dėl besiskiriančio gyvenimo būdo ir vertybių.

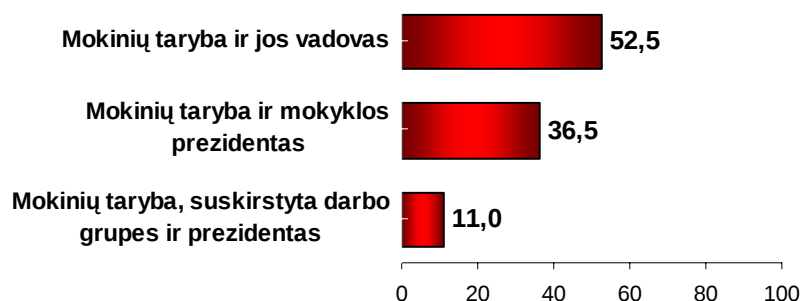
2.3.10 pav. Mokinių, dalyvavusių ir nedalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal mokymosi vidurkį

Palyginus dalyvavusių ir nedalyvavusių mokyklos mokinių savivaldoje respondentų vertinimus, susijusius su savivaldos struktūra, išryškėjo, kad statistiškai reikšmingos priklausomybės nuomonių skirtumuose nėra, nes ir vieni, ir kiti pabrėžia tai, jog dažniausiai mokyklos mokinių savivaldą sudaro mokinių taryba ir jos vadovas. Apie 50 proc. tiek dalyvavusių, tiek nedalyvavusių savivaldoje mokinių akcentuoja, kad mokyklos mokinių tarybą sudaro mokinių taryba ir jos vadovas. Tai rodo, kad respondentai, nepriklausomai nuo jų tiesioginio dalyvavimo savivaldos veikloje, yra informuoti apie savivaldos institucijų struktūrą.

Mažiausio pritarimo tiek dalyvavusių, tiek ir nedalyvavusių mokyklos savivaldoje mokinių vertinimuose sulaukė teiginys, kad mokyklos savivaldą sudaro mokinių taryba, suskirstyta į darbo grupes ir prezidentas.

2.3.11 pav. Mokyklos mokinių savivaldos struktūra (dalyvavusių savivaldos veikloje mokinių nuomonė)

2.3.12 pav. Mokyklos mokinių savivaldos struktūra (nedalyvavusių savivaldos veikloje mokinių nuomonė)

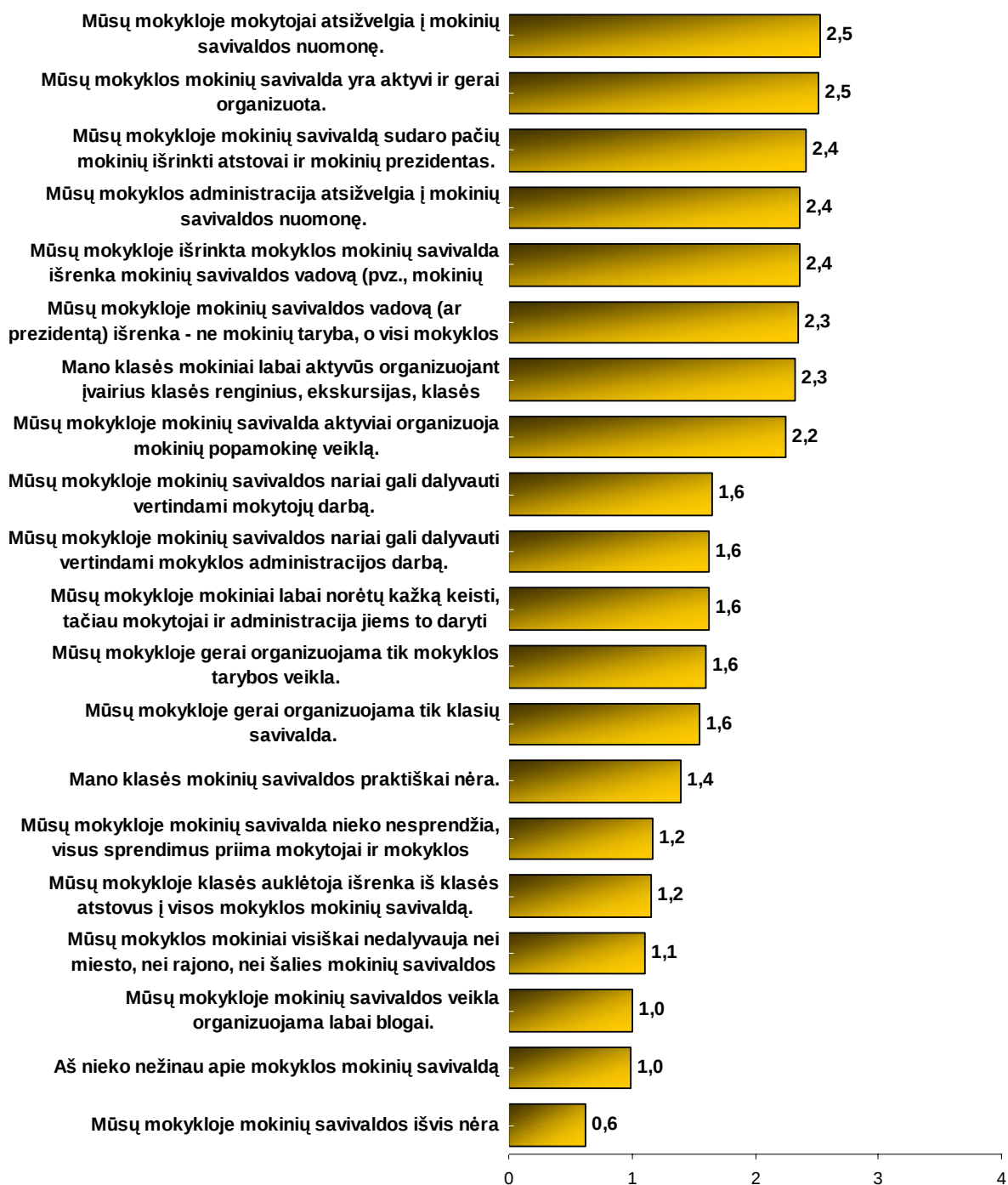
Vertindami teiginius, kuriuose atsiskleidžia mokyklos mokinių savivaldos formos ir veiklos poveikis mokyklos kultūrai, dalyvavę mokyklos savivaldos veikloje mokiniai labiausiai pabrėžė, kad mokytojai atsižvelgia į mokinių savivaldos nuomonę ($M=2,5$) ir pati savivalda yra aktyvi bei gerai organizuota.

Tuo tarpu nedalyvavę mokyklos mokinių savivaldoje mokiniai ypač pabrėžė tai, kad mokyklos mokytojai ir administracija skatina mokinius savarankiškai organizuoti savo veiklą bei tai, kad mokykloje savivaldą sudaro pačių mokinių išrinkti atstovai, savivalda yra aktyvi ir gerai organizuota ($M=2,2$).

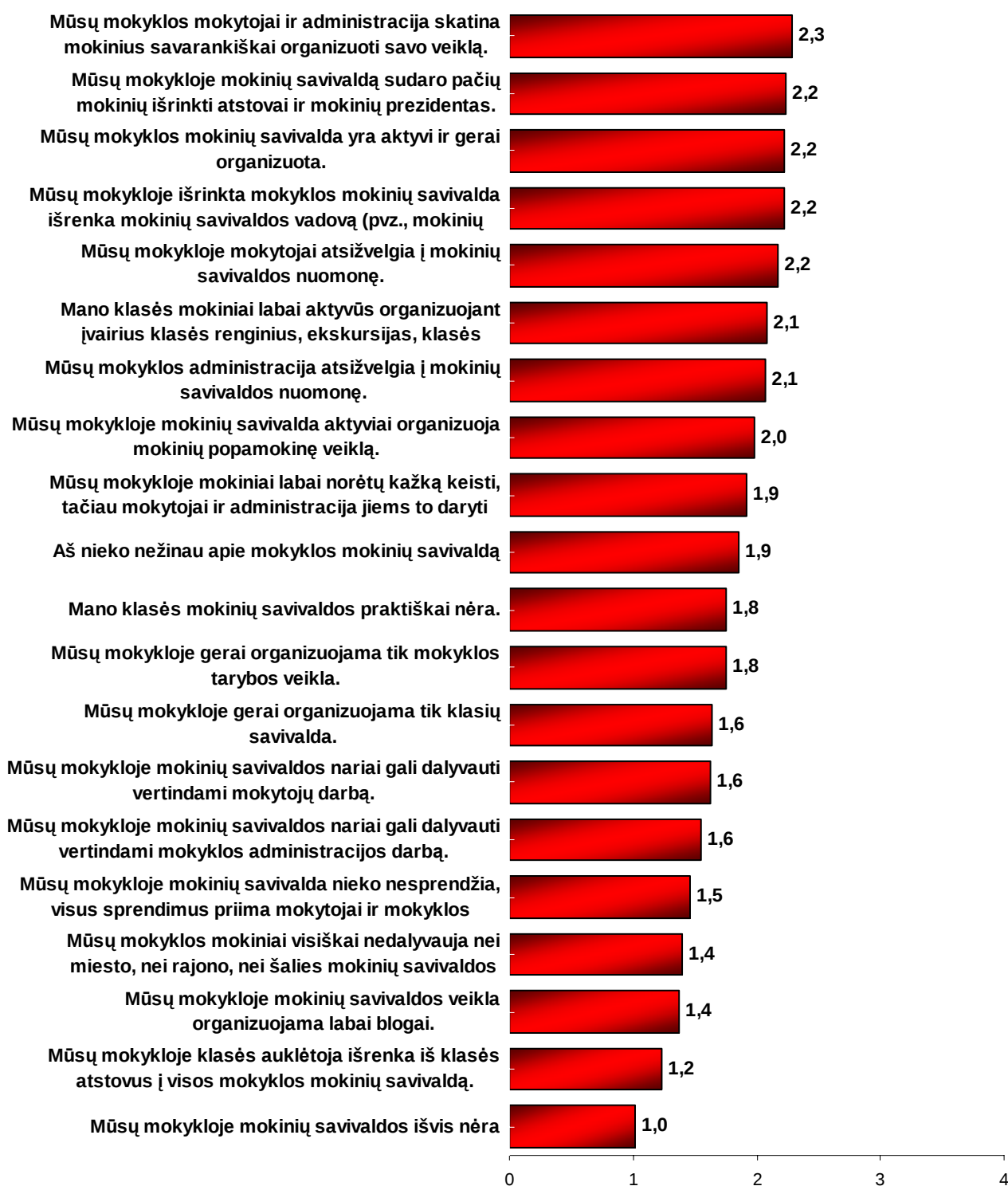
Mažiausio pritarimo dalyvavusių mokyklos savivaldoje mokinių vertinimuose sulaukė teiginiai „Mūsų mokykloje mokinių savivaldos išvis nėra“ ($M=0,6$) bei „Aš nieko nežinau apie mokyklos mokinių savivaldą“ ($M=1,0$).

Toks respondentų nuomonių pasiskirstymas patvirtina nuomonę, kad ir mokytojai, ir administracija yra pozityviai nusiteikę mokinių savivaldos atžvilgiu. Jie ne tik skatina mokinius dalyvauti savivaldos veikloje, bet sudaro sąlygas veikti laisvai ir kūrybiškai, atsižvelgia į mokinių

nuomonę. Tai, kad ir dalyvavę, ir nedalyvavę mokyklos mokinių savivaldoje mokiniai vertina mokytojų paramą mokinių savarankiškai veiklai rodo, jog mokyklose vyrauja demokratiški tarpusavio santykiai, pagrįsti pagarba ir tolerancija kito nuomonei, veiklai ar minčiam. Būtent geri santykiai grupėje, o šiuo atveju tarp mokinių ir mokytojų, tarp mokinių yra vienas svarbiausių veiksmų, lemiančių socialinį produktyvumą. Mokiniais patyrus mokytojų padiršinimą, paramą, skatinami jų socialiniai gebėjimai, mokymasis.

**2.3.13 pav. Mokyklos mokinių savivaldos formos
(dalyvavusių savivaldos veikloje mokinių nuomonė)**

**2.3.14 pav. Mokyklos mokinių savivaldos formos
(nedalyvavusių savivaldos veikloje mokinių nuomonė)**

Žemiausio pritarimo mokinių, nedalyvavusių mokyklos savivaldoje, susilaukė teiginiai „Mūsų mokykloje savivaldos išvis nėra“ ($M=1,0$) ir „Mūsų mokykloje klasės auklėtoja išrenka iš klasės atstovus į visos mokyklos mokinių savivaldą“ ($M=1,2$). Toks respondentų nuomonių pasiskirstymas

rodo, kad tiek dalyvaujantys, tiek ir nedalyvaujantys mokyklos mokinių savivaldoje mokiniai ne tik gerai žino savivaldos struktūrą, bet ir jos organizavimo formas, formavimo procedūras. Be to, abi respondentų grupės gerai žino apie mokykloje esančią ir veikiančią mokinių savivaldą. Tai suteikia mokiniams, net ir nedalyvaujantiems mokyklos mokinių savivaldos veikloje, galimybę išgyventi bendrumo jausmą, dalytis džiaugsmiais, rūpesčiais ar tiesiog informacija. Žinojimas apie tai, kad mokykloje veikia mokinių savivalda suteikia galimybę joje nedalyvaujantiems mokiniams, iškilus problemoms kreiptis pagalbos, užtikrina tam tikrą saugumą, kad gali būti išgirstas, išklaustas ir netgi suprastas. Tai neišvengiamai skatina norą užimti atšiaresnę poziciją, reikalui esant, kovoti už savo teises.

Buvo analizuojami respondentų nuomonių skirtumai, vertinant teiginius, išryškinančius būtiniausias kompetencijas, kurias ugdo dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldoje.

Kaip matyti 2.3.15 paveiksle, dalyvaujantys mokyklos mokinių savivaldos veikloje mokiniai labiausiai pabrėžė gebėjimą veikti mokyklos vietos bendruomenės ar visuomenės gyvenime, gebėjimą veikti savarankiškai ir prisiimti atsakomybę už savo veiksmus bei gebėjimą įgyti tokių žinių, kurios būtų prasmingos ir naudingos ($M=3,0$).

Nedalyvaujantys mokyklos mokinių savivaldoje mokiniai labiausiai akcentavo gebėjimą veikti savarankiškai ir prisiimti atsakomybę už savo veiksmus ($M=2,7$). Kaip būtinas kompetencijas nedalyvavę mokyklos savivaldos veikloje mokiniai išskyrė ir gebėjimą mąstyti bei spręsti problemas, gebėjimą gerbti save ir kitą žmogų, gebėjimą veikti, sąžiningumą, gebėjimą tobulėti ($M=2,6$).

Tai rodo, kad dalyvavę mokinių savivaldos veikloje mokiniai labiau pabrėžia visuomenines vertybes: galimybę veikti, būti aktyviam, demonstruoti pilietiškumą, įgyti žinių ir ugdytis reikiamus gebėjimus.

Reikšminga ir tai, kad tiek dalyvavę, tiek ypač nedalyvavę mokyklos mokinių savivaldoje mokiniai pabrėžia galimybę laisvai veikti, atsakomybės ugdymą, galimybę mąstyti ir spręsti iškilusias problemas. Toks respondentų nuomonių pasiskirstymas rodo, kad ugdymas sąlygoja tapimo visuomeniniu individu procesą, tuo pačiu plėtojantį socialinio pasirinkimo galimybes (dalyvauti ar ne, reikšti savo nuomonę ar ne), suteikiantį tam tikros socialinės grupės nariui būdingų savybių ar elgesio bruožų.

Žemiausio pritarimo dalyvavusių mokyklos mokinių savivaldoje mokinių vertinimuose sulaukė teiginiai „aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje tik tuščias laiko gaišimas“ ($M=1,2$), „aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje visiškai nereikalingas, nes trukdo mokytis“, „aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje nepadeda išmokyti dirbti komandoje“ ($M=1,6$).

Nedalyvavusių mokyklos mokinių savivaldoje mokinių vertinimuose žemiausio pritarimo taip pat susilaukė teiginiai „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje nepadeda išmokti dirbti komandoje“ (M=1,4), „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje tik tuščias laiko gaišimas“, „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje visiškai nereikalingas, nes trukdo mokytis“ (M=1,6), skiriasi tik jų reikšmingumo akcentai.

Toks respondentų nuomonių pasiskirstymas rodo, kad tiek vieni, tiek ir kiti respondentai labai panašiu intensyvumu pabrėžia svarbiausių kompetencijų ugdymą, dalyvaujant mokyklos mokinių savivaldoje, taip pat pastebimas reikšmingas teiginių pagrindžiančių trukdymą ugdytis atskiras kompetencijas ar neigiamą įtaką mokinių socializacijai (žr 2 priedą). Todėl galima teigti, kad mokiniams suteikta galimybė dalyvauti savivaldoje (nepriklausomai nuo to, dalyvaujama ar nedalyvaujama toje veikloje) ar tiesiog žinoti apie tai, sąlygoja pozityvias mokinių nuostatas tiek mokyklos, tiek jos valdymo atžvilgiu ir ypač reikšmingai įtakoja tam tikro asmenybės tipo, elgesio modelio susiformavimą, pasireiškiantį tam tikroje aplinkoje. Nuostatose ryški visuomeniškumo, pilietiškumo jausena.

2.3.15 pav. Ugdomos kompetencijos, dalyvaujant mokyklos mokinių savivaldos veikloje (dalyvavusių savivaldos veikloje mokinių nuomonė)

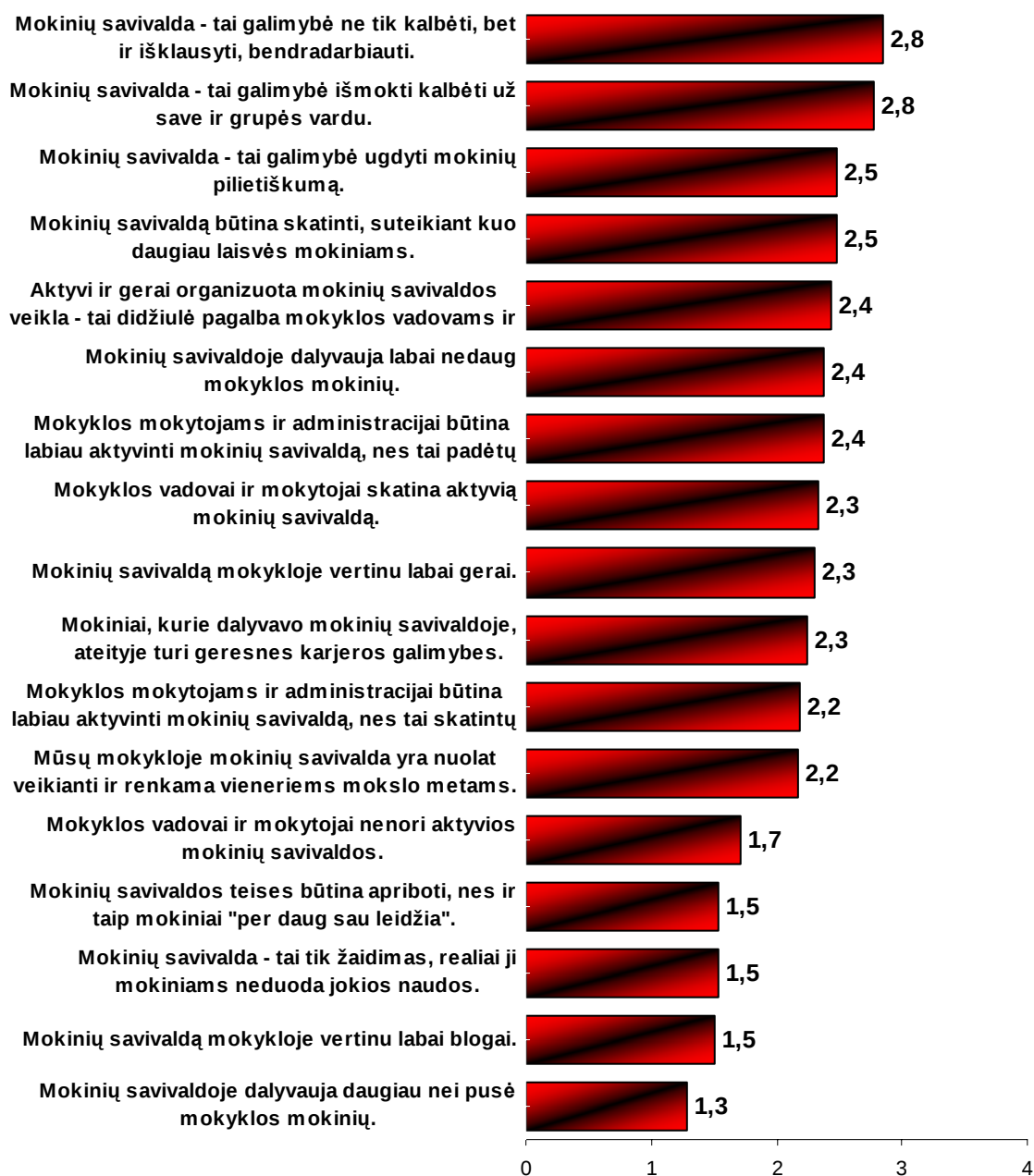
2.3.16 pav. Ugdomos kompetencijos, dalyvaujant mokyklos mokinių savivaldos veikloje (nedalyvavusių savivaldos veikloje mokinių nuomonė)

Išreikšdami savo požiūrį į mokinių savivaldą, tiek dalyvavę, tiek nedalyvavę mokyklos mokinių savivaldos veikloje ganėtinai vieningai vertino teiginius „*Mokinių savivalda - tai galimybė ne tik kalbėti, bet ir išklausti, bendradarbiauti*“, „*Mokinių savivalda - tai galimybė išmokti kalbėti už save ir grupės vardu*“. Toks respondentų nuomonės vieningumas parodo tai, kad mokyklos mokinių savivalda vertinama ypač pozityviai, tačiau dėl ribotų galimybių joje dalyvauti, mokyklos mokinių savivalda nėra masinis reiškinys. Visgi tiek vieni, tiek ir kiti respondentai gerai žino savivaldos teikiamus privalumus ir galimybes saviraiškai, atskirų socialinių įgūdžių formavimui: darbas grupėje, komandoje, sprendimų ir atsakomybės priėmimas, bendravimas ir bendradarbiavimas.

2.3.17 pav. Požiūris į mokyklos mokinių savivaldą (dalyvavusių savivaldos veikloje mokinių nuomonė)

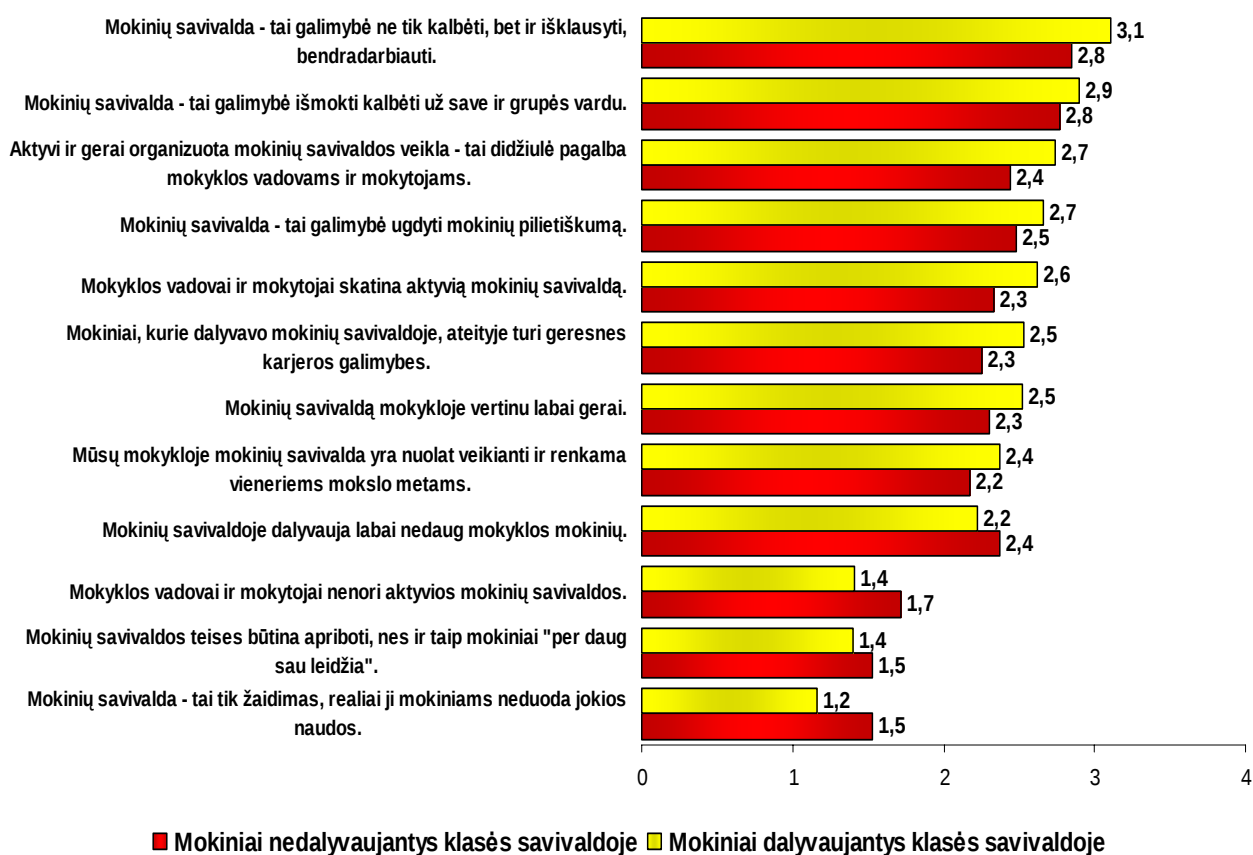
Reikšminga tai, kad ganėtinai aukšto pritarimo mokinių, nedalyvavusių mokyklos mokinių savivaldoje, vertinimuose susilaukė teiginys, jog „*mokinių savivalda – tai galimybė ugdyti mokinių pilietiškumą*“.

2.3.18 pav. Požiūris į mokyklos mokinių savivaldą (nedalyvavusių savivaldos veikloje mokinių nuomonė)

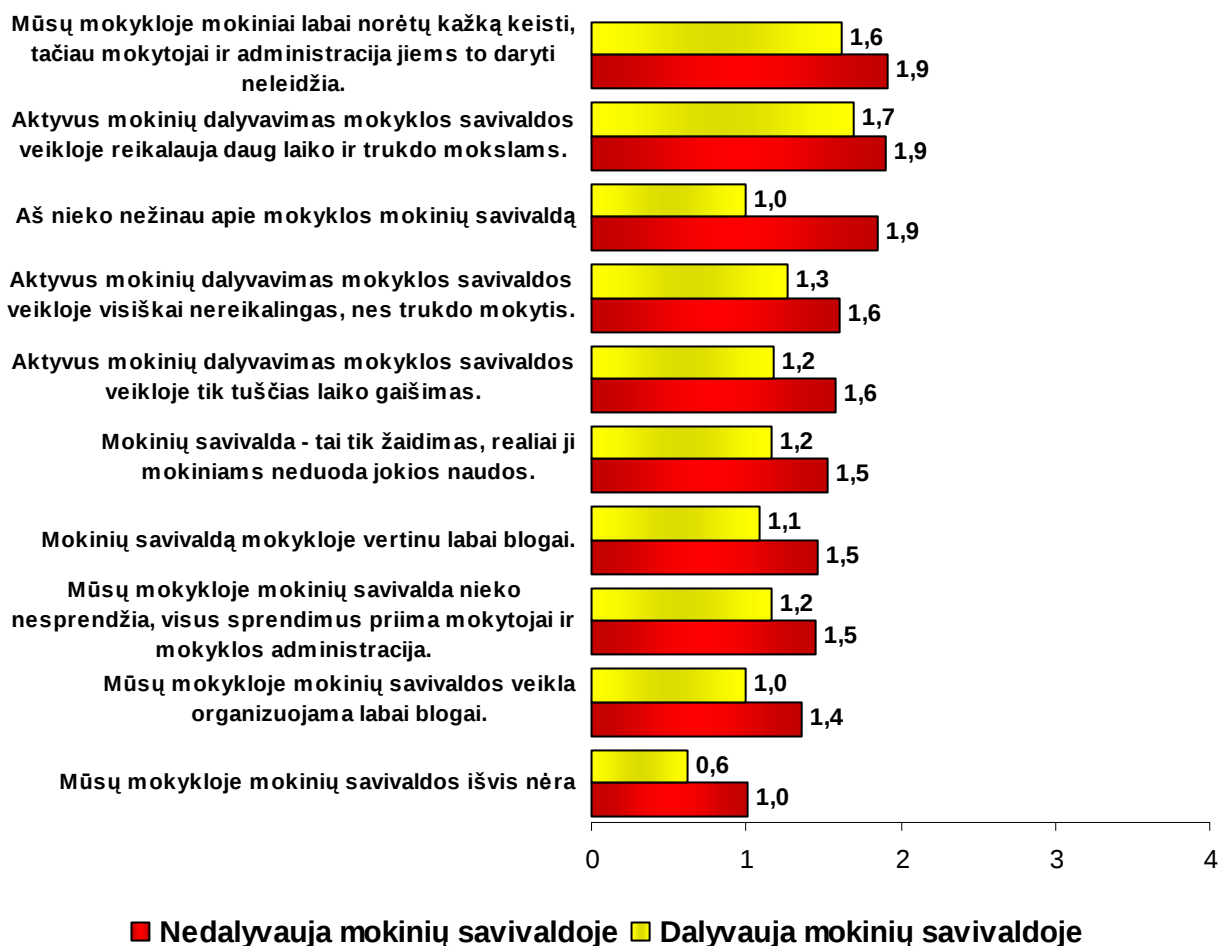
Abi respondentų grupės vertino teiginius, kuriuose atsiskleidžia tiek negatyvus tiek pozityvus mokinių savivaldos vertinimas. Dalyvaujantys mokyklos mokinių savivaldoje mokiniai neigė, kad mokinių savivaldą vertina labai blogai arba tai, kad mokinių savivalda – tik žaidimas, kuris realiai neduoda jokios naudos. Tuo tarpu nedalyvaujantys mokyklos mokinių savivaldoje mokiniai labiau neigė teiginius „*mokinių savivaldoje dalyvauja daugiau nei pusė mokyklos mokinių*“ arba „*mokinių savivaldą mokykloje vertinu labai blogai*“, „*mokinių savivalda – tai tik žaidimas, realiai ji mokiniams neduoda jokios naudos*“ ir pan.

Lyginamoji respondentų nuomonė vertinant mokinių savivaldą pateikiama 2.3.19 paveiksle.

2.3.19 pav. Dalyvavusių ir nedalyvavusių mokyklos mokinių savivaldoje mokinių nuostatų vertinant mokinių savivaldą palyginimas

Kaip matyti iš dalyvaujančių ir nedalyvaujančių savivaldoje (2.3.20 pav. ir 2 priedą) neigiamų požiūrių į mokinių savivaldą palyginimo, akivaizdžiai matyti, kad nedalyvaujantys savivaldoje mokiniai išreiškia labiau neigatyvią nuomonę apie mokinių savivaldą nei dalyvaujantis savivaldoje mokiniai.

2.3.20 pav. Dalyvaujančių ir nedalyvaujančių mokinių savivaldoje nuomonių palyginimas

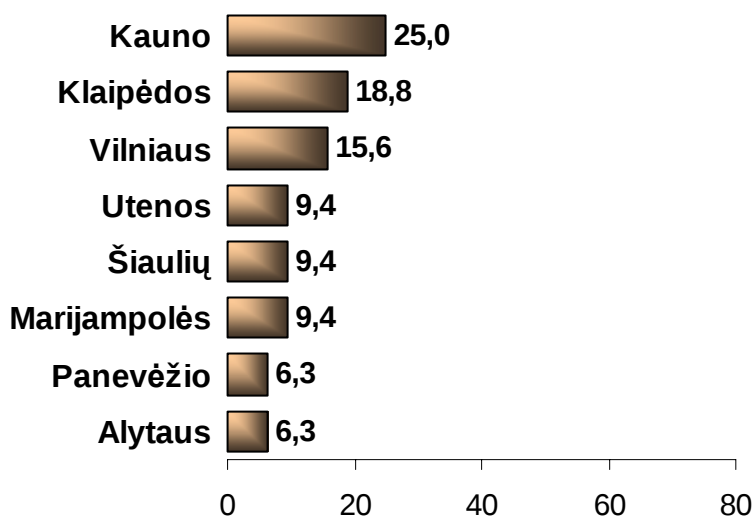
Apibendrinant dalyvavusių ir nedalyvavusių mokinių savivaldos veikloje vertinimus, išryškinančius savivaldos įtaką socializacijos procesui, galima teigti, kad esminių skirtumų nepastebėta. Iš esmės ir viena, ir kita respondentų grupė savivaldą vertina itin pozityviai ir labiau pabrėžia jos efektyvią naudą mokinių socializacijai visuomenėje nei neigiamas nuostatas. Reikšminga tai, jog mokinių dalyvavimas ar nedalyvavimas savivaldos veikloje neįtakoja jų neigiamų nuostatų ir gana vieningai mokinių savivalda traktuojama kaip galimybė bendradarbiauti ar ugdytis pilietiškumą. Išlieka problema – galimybė masiškiau dalyvauti mokyklos savivaldos veikloje. Psichologų teigimu, 3-4 klasėse ypač pasireiškia didelis bendravimo ir savęs vertinimo poreikis, kuris yra vienas iš svarbiausių žmogaus elgesio varomųjų jėgų. Tačiau, kai asmenybė

nuolat susiduria su nesėkmėmis, neigiamais aplinkinių vertinimais, atstūmimu, savęs vertinimo lygis ima pamažu kristi. Tada prasideda kova už savęs teigiamo vertinimo išsaugojimą, bet kokiais (pradžioje socialiai priimtinais, vėliau ir nepriimtinais) būdais. Taigi noras parodyti kitiems ir sau pačiam savąją asmenybės vertę bei reikšmingumą, siekimas pašalinti menkavertiškumo jausmą, pasireiškia iškreipta asocialia forma (Suslavičius, Valickas, 1999). Todėl ypač svarbu, kad į mokinių mokyklos savivaldos veiklą būtų įtraukiami mokiniai kuo jaunesnio amžiaus. Tuomet tikėtinas dar didesnis poveikis sėkmingam mokinių socializacijos procesui ir prisitaikymui visuomenėje. Be to, nors išryškėjo nedidelė galimybė dalyvauti mokinių savivaldos veikloje ir mažesnę mokymosi motyvaciją turintiems mokiniams (tokie mokiniai sudaro 8 proc. respondentų), visgi jų dalyvavimas, matyt, yra gana fragmentiškas ir labiau sąlygotas klasės vadovo pasitikėjimo ar paties mokinio asmeninių savybių, ryškaus aktyvumo, lyderio bruožų.

Galimybė mokiniams dalyvauti savivaldos veikloje sąlygoja socialinių gebėjimų ugdymąsi, tokių kaip: mokėjimas išklausti kito nuomonę, aiškiai išsakyti savąją, konstruktyviai spręsti kylančias problemas, turi galimybę ugdytis mokantis grupėje, komandoje, bendruomenėje. Socialiniai mokinių įgūdžiai tobulinami keliant bendrus socialinius tikslus, kurie, šiuo atveju, yra sąlygojami mokyklos tradicijų ir mokinių poreikių.

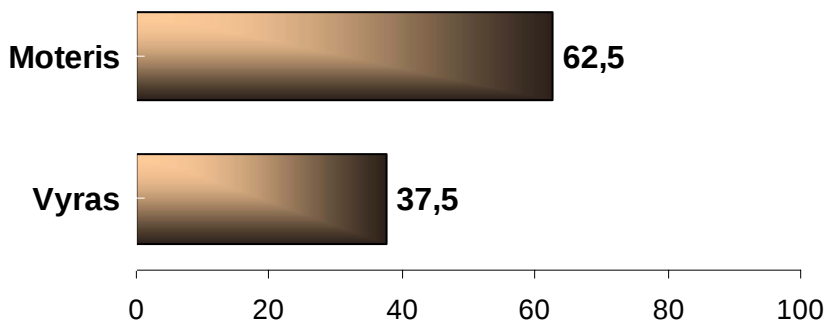
2.4 Mokyklos absolventų, dalyvavusių savivaldoje, tolesnės veiklos analizė

Siekiant išanalizuoti dalyvavusių savivaldos veikloje mokinių tolesnę veiklą, buvo siekiama apklausti mokyklų absolventus, aktyviai dalyvavusius mokinių savivaldos veikloje. Šią respondentų grupę reprezentavo 32 jau baigę mokyklas įvairaus amžiaus ir socialinio statuso tyrime dalyvavę respondentai. Atsižvelgiant į respondentų pasiskirstymą pagal apskritis, išryškėjo, kad daugiausiai absolventų dalyvavo iš Kauno apskrities. Kaip matyti 2.4.1 paveiksle, absolventų populiaciją reprezentavo atstovai iš aštuonių apskričių. Nors buvo siekiama apklausti virš 60 šios tyrimo populiacijos atstovų, tačiau anketų grįžtamumas buvo tik 53 %.

2.4.1 pav. Mokyklos absolventų aktyviai dalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal apskritis

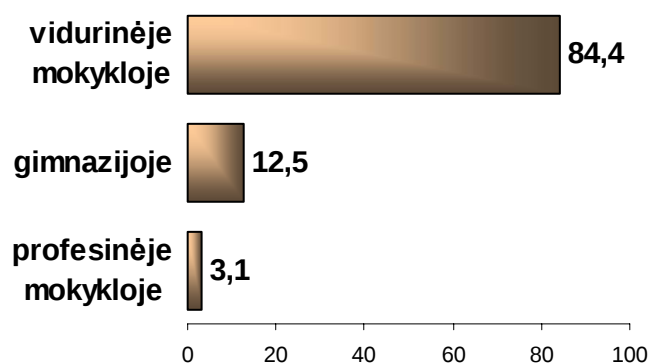
Absolventų, aktyviai dalyvavusių mokyklos mokinių savivaldoje, pasiskirstymas pagal lytį pateikiamas 2.4.2 paveiksle, kuriame išryškėja, kad kur kas didesnę dalį tyrime dalyvavusių absolventų tarpe sudaro moterys.

2.4.2 pav. Mokyklos absolventų, aktyviai dalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal lytį

Tai patvirtina ankstesnius tyrimo rezultatus, iš kurių matyti, jog tiek dalyvaujančių, tiek jau baigusių mokyklą absolventų, dalyvavusių mokyklos mokinių savivaldoje, tarpe vyrauja moteriškosios lyties atstovės. Tuo tarpu vaikinai lieka pasyvesni arba mieliau renkasi sportinę papildomąją veiklą.

Atsižvelgiant į mokyklos tipą, respondentai pasiskirsto taip:

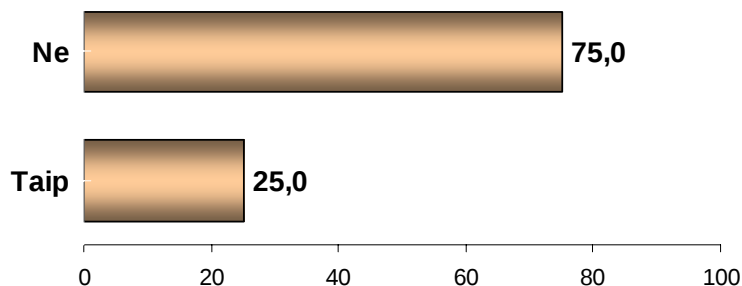
2.4.3 pav. Mokyklos absolventų, aktyviai dalyvavusių savivaldos veikloje, pasiskirstymas pagal mokyklos tipą

Kaip matyti 2.4.3 paveiksle didžioji dauguma respondentų (apie 84 proc.) mokėsi vidurinėje mokykloje ir tik 3 proc. respondentų yra baigę profesines mokyklas bei dalyvavę mokinių savivaldos veikloje.

Siekiant išsiaiškinti, ką konkrečiai absolventai veikė besimokydami mokykloje ir dalyvaudami mokyklos savivaldos veikloje, respondentams buvo pateiktas atviras klausimas ir prašoma nurodyti realizuotą veiklą. Tyrime dalyvavusių absolventų nuomonės pasiskirstė gana tolygiai, nes dažniausiai respondentai teigė, kad „Buvau aktyvistas, norėjau išjudinti mokinius aktyviai veiklai“, „Buvau mokinių tarybos narys, dalyvavau organizuojant popamokinę veiklą“, „Buvau mokyklos mokinių tarybos narė, dalyvavau mokyklos dramos studijoje, organizuodavau įvairius renginius“, „Buvau mokyklos mokinių tarybos prezidentas, dalyvavau mokyklos dramos studijoje, dalyvavau įvairių dalykų sprendimų priėmime“, „Renginių organizavimas, vedimas, įgarsinimas, radijo stoties veiklos koordinavimas, laikraščio leidyba“. Iš respondentų atsakymų ryškėja, kad dažniausiai mokinių savivaldos veikloje jie turėjo konkrečias pareigas ir vykdė veiklą pasirinktoje srityje. Ryškiausias renginių organizatoriaus vaidmuo, siejamas su aktyvumu bei kitų narių išjudinimu ar įtraukimu į veiklą. Tai rodo, kad, dalyvavę mokinių savivaldos veikloje, absolventai turėjo galimybę laisviau ir dažniau reikšti idėjas, požiūrius, dalintis turima patirtimi. Tikėtina, kad susiformavęs tam tikras socialinis klimatas skatino jų dalyvavimą bendroje veikloje, o tuo pačiu

žadino norą mokytis. Įgyta socialinė patirtis įtakojo tolesnę respondentų veiklą, ryškų socialinį, pilietiškumo vaidmenį.

Tyrimo rezultatai patvirtino, kad tiek dalyvaujantys mokyklos mokinių savivaldoje mokiniai, tiek absolventai nėra ar nebuvo aktyvūs mokinių savivaldoje, vykdomoje už mokyklos ribų.

2.4.4 pav. Absolventų dalyvavimo mokinių savivaldoje už mokyklos ribų pasiskirstymas

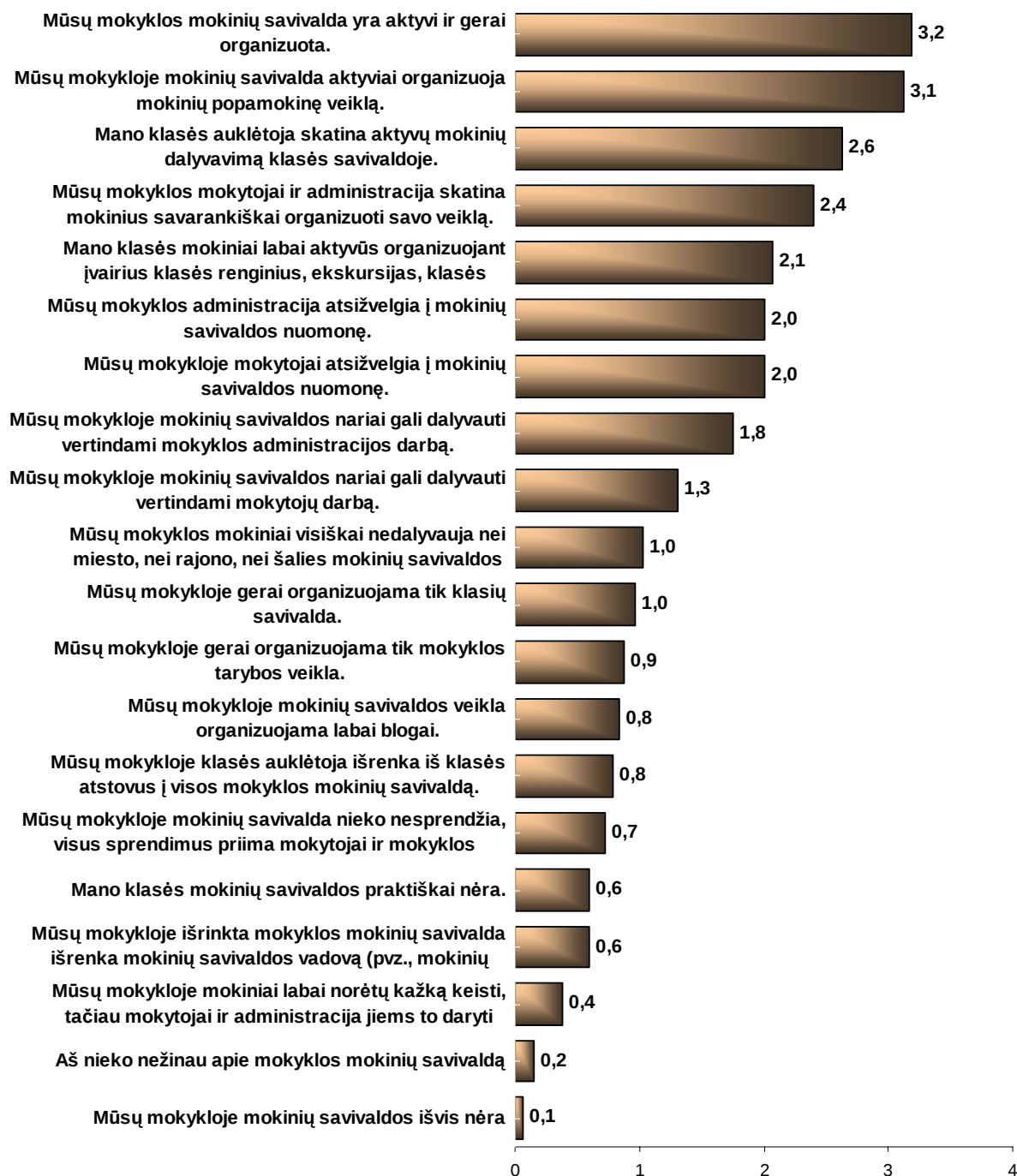
Kaip matyti 2.4.4 paveiksle, mokinių savivaldos veikloje už mokyklos ribų dalyvavo tik 25 procentai respondentų. Tuo tarpu nedalyvavusių respondentų skaičius sudaro 75 procentus. Todėl galima teigti, kad apklausoje dalyvavę respondentai dažniau apsiribodavo dalyvavimu mokyklos savivaldos veikloje, nesistengdami aktyviau įsitraukti į miesto, rajono ar šalies mokinių savivaldos institucijų veiklą.

Siekiant išsiaiškinti, kaip, absolventų vertinimu, buvo organizuojama mokinių savivaldos veikla mokykloje, respondentams buvo pateiktas 24 teiginių blokas, vertinant nuo 1 iki 5. Apibendrinus tyrimo rezultatus, išryškėjo, kad labiausiai absolventai pritarė teiginiams „*Mūsų mokyklos mokinių savivalda yra aktyvi ir gerai organizuota*“ ($M=3,2$), „*Mūsų mokykloje mokinių savivalda aktyviai organizuoja mokinių popamokinę veiklą*“ ($M=3,1$).

Akivaizdu, kad kiekvienas asmuo, nori jis to ar ne, vienaip ar kitaip yra įtraukiamas į vis glaudesnius tarpusavio santykius bei priklausomybę nuo kitų. Kaip teigia Fromas (1981), demokratija gali išsilaikyti prieš autoritarizmo grėsmę tik iš pasyvios, stebėtojiškos virtusi dalyvavimo demokratija. Bendruomenėje asmuo, veikdamas drauge su kitais, realizuoja save, suvokia ar atranda savo dalyvavimo „realumą“, išreiškia esamus gebėjimus ir formuojasi naujus. Be to, bendravimas yra ir bendradarbiavimo pagrindas, tačiau vien jis neužtikrina bendradarbiavimo pagrindo. Bendradarbiavimas reiškia, kad dirbama iš vien, kad siekiama bendro tikslo, kuris yra svarbesnis nei pavienio asmens rezultatas.

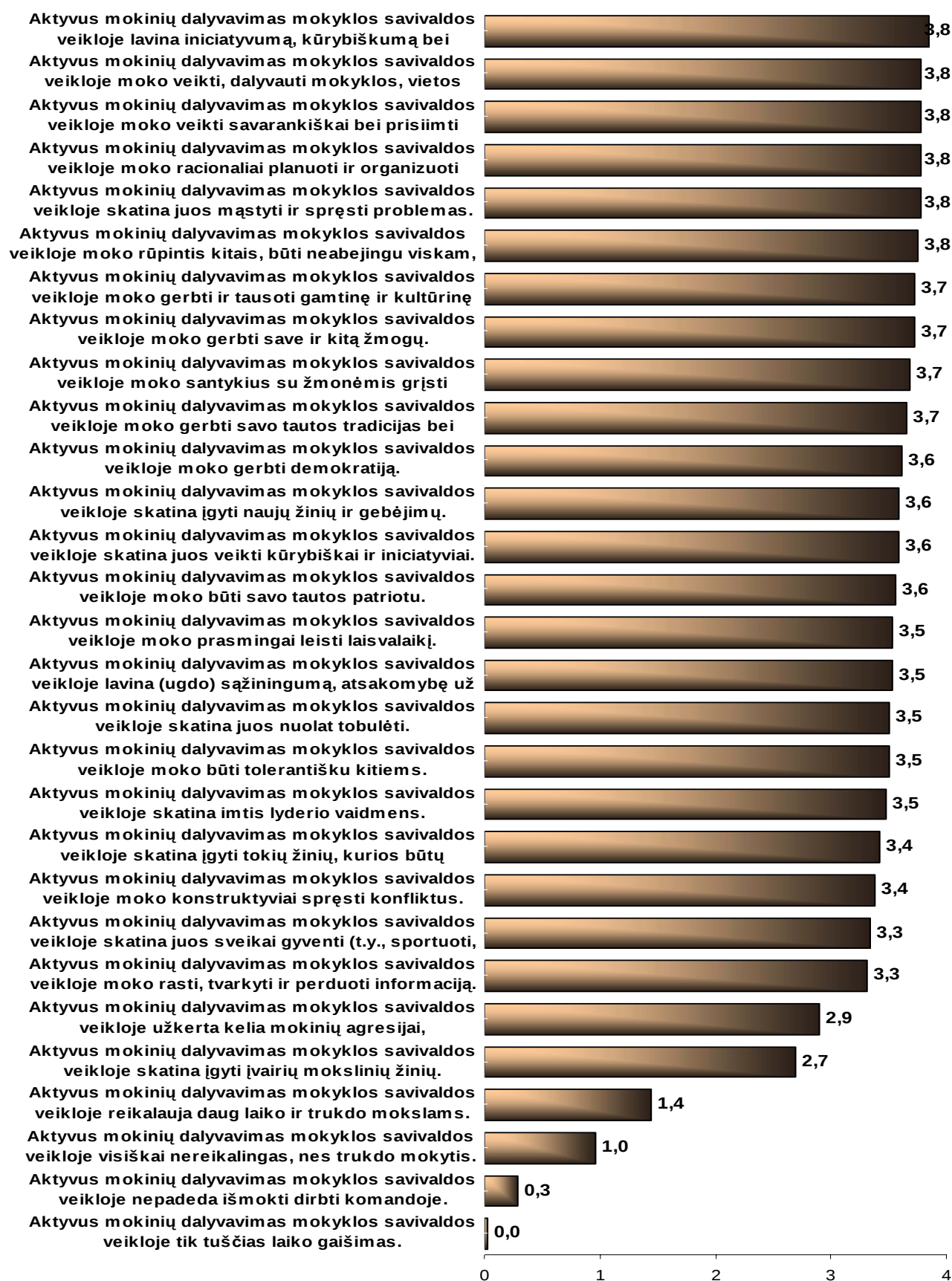
Mažiausio pritarimo susilaukė teiginiai „*Mūsų mokykloje mokinių savivaldos išvis nėra*“ ($M=0,1$), „*Aš nieko nežinau apie mokyklos mokinių savivaldą*“ ($M=0,2$). Toks respondentų atsakymų pasiskirstymas rodo, kad absolventų vertinimu, mokykloje mokinių savivalda ne tik

realiai veikianti, bet ir gana gerai organizuojama, ypatingą dėmesį teikiant popamokinių renginių organizavimui, kitų mokinių interesų atstovavimui, socialinių gebėjimų, pilietiškumo ugdymuisi.

2.4.5 pav. Mokinių savivaldos veiklos vertinimas. Absolventų nuomonė

Siekiant išsiaiškinti, kokios bendrosios kompetencijos ugdomos dalyvaujant mokinių savivaldoje, absolventų vertinimui buvo pateiktas 29 teiginių blokas, vertinant ranginėje skalėje.

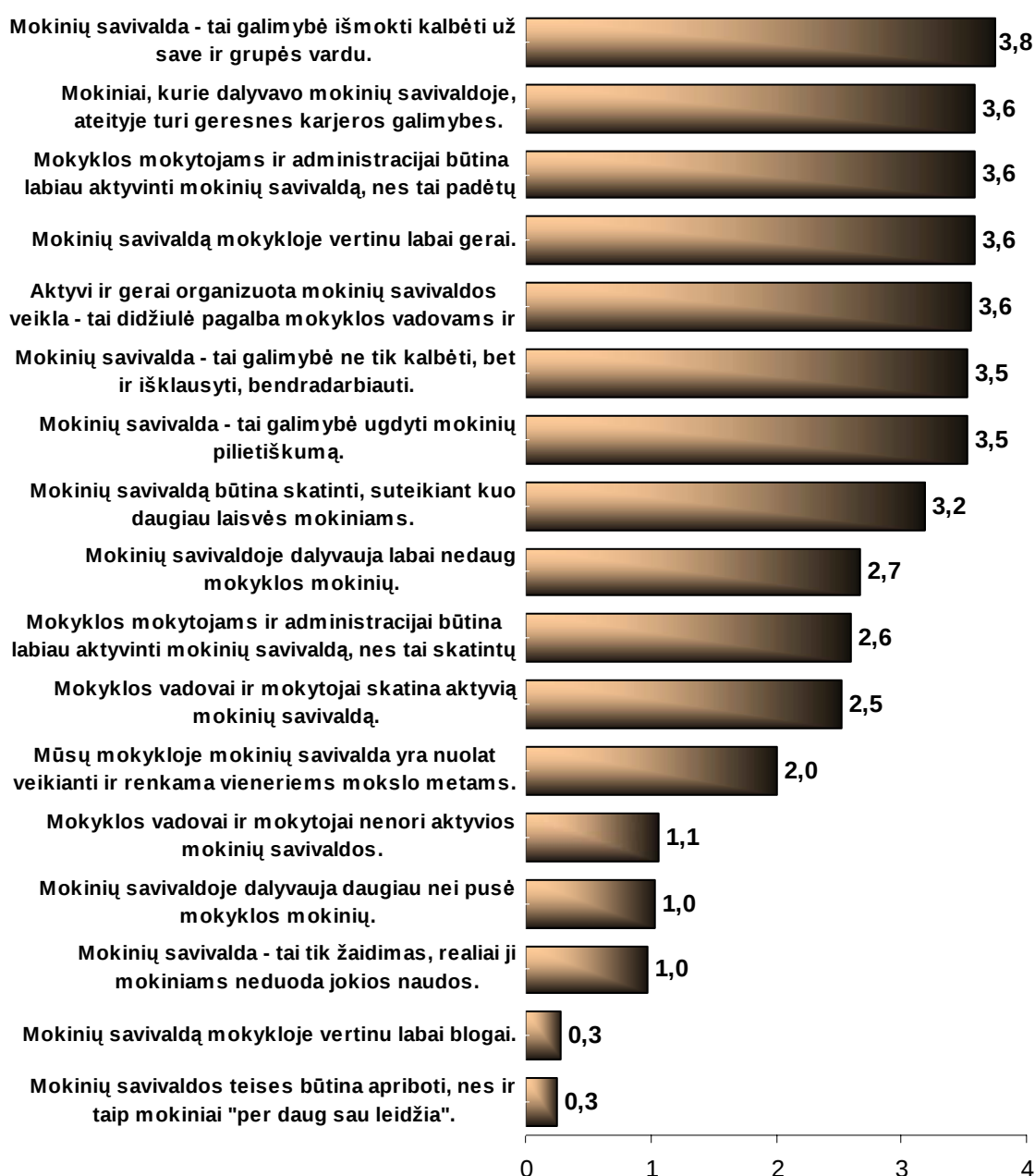
2.4.6 pav. Ugdomos kompetencijos, dalyvaujant mokyklos mokinių savivaldos veikloje (dalyvavusių savivaldos veikloje absolventų nuomonė)

Kaip matyti 2.4.6 paveiksle, respondentai dažniausiai akcentavo, kad „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje lavina iniciatyvumą, kūrybiškumą bei kokybės siekimą“, „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje moko veikti, dalyvauti mokyklos, vietos bendruomenės, visuomenės gyvenime“, „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje moko veikti savarankiškai bei prisiimti atsakomybę už savo veiksmus“, „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje moko racionaliai planuoti ir organizuoti veiklą“, „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje skatina juos mąstyti ir spręsti problemas“, „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje moko rūpintis kitais, būti neabejingu viskam, kas vyksta šalia“ (M=3,8). Remiantis išskirtais respondentų teiginiais, galima teigti, kad dalyvavimas mokinių savivaldos veikloje, absolventų vertinimu, neabejotinai įtakoja sėkmingesnę socializaciją, kadangi ugdomos tokios kompetencijos kaip iniciatyvumas, kūrybiškumas, veiklumas, gebėjimas prisiimti atsakomybę, planuoti ir organizuoti veiklą ar spręsti problemas. Visa tai skatina vaidmenų pasiskirstymą, dalyvavimą ir pasiryžimą įnešti indėlį, siekiant bendro tikslo. Įgytos žinios ir susiformavę socialiniai gebėjimai tampa prielaida tolesnei aktyviai visuomeninei veiklai.

Kaip nereikšmingus teiginius respondentai traktavo „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje tik tuščias laiko gaišimas“ (M=0,0), „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje nepadedą išmokyti dirbti komandoje“ (M=0,3), „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje visiškai nereikalingas, nes trukdo mokytis“ (M=1,0), „Aktyvus mokinių dalyvavimas mokyklos savivaldos veikloje reikalauja daug laiko ir trukdo mokslams“ (M=1,4). Iš absolventų atsakymų matyti, kad iš esmės dalyvavimas mokyklos mokinių savivaldos veikloje vertinamas itin pozityviai ir visiškai nesiejamas su trukdymu sėkmingam mokymuisi ar negebėjimu dirbti komandoje. Taigi respondentų vertinimuose ryškus socialiai naudingo ugdymo akcentavimas, neatsiejamas nuo asmens ugdymo visuomenės raidai. O tam padeda ne tik mokomieji dalykai ar akademinės disciplinos, bet ir aktyvi socialinė veikla. Tai rodo, kad suaugusieji, socialiai veikdami, plėtodami elgesio būdus ir integruodamiesi į kitas socialines grupes, remiasi anksčiau įgyta socialine patirtimi ir jos pagrindu kaupia naująją. Nors ir toliau daugelio dalykų jie turi mokytis aplinkoje iš naujo, tačiau turi galimybę lanksčiai pritaikyti turimas žinias bei patirtį naujose situacijose.

2.4.7 paveiksle pateikiamas teiginių, atskleidžiančių absolventų, dalyvavusių mokyklos mokinių savivaldoje, požiūrį, vertinant savivaldą, reitingas. Vieningiausiai respondentai vertino teiginius „Mokinių savivalda - tai galimybė išmokyti kalbėti už save ir grupės vardu“ (M=3,8), „Mokiniai, kurie dalyvavo mokinių savivaldoje, ateityje turi geresnes karjeros galimybes“, „Mokyklos mokytojams ir administracijai būtina labiau aktyvinti mokinių savivaldą, nes tai padėtų

išspręsti mokinių užimtumo po pamokų problemas”, „Mokinių savivaldą mokykloje vertinu labai gerai”, „Aktyvi ir gerai organizuota mokinių savivaldos veikla - tai didžiulė pagalba mokyklos vadovams ir mokytojams” (M=3,6). Tai rodo, kad absolventai, dalyvavę mokyklos mokinių savivaldos veikloje, savivaldą pirmiausia sieja su atskirų socialinių gebėjimų ugdymusi, su galimybe dalyvauti mokyklos valdyme bei su galimybe geresnei karjerai.

2.4.7 pav. Požiūris į mokyklos mokinių savivaldą (dalyvavusių savivaldos veikloje absolventų nuomonė)

Kaip nereikšmingus teiginius respondentai akcentavo tai, kad „Mokinių savivaldos teises būtina apriboti, nes ir taip mokiniai „per daug sau leidžia“ „Mokinių savivaldą mokykloje vertinu

labai blogai“ (M=0,3), „Mokinių savivalda - tai tik žaidimas, realiai ji mokiniams neduoda jokios naudos“, „Mokinių savivaldoje dalyvauja daugiau nei pusė mokyklos mokinių“ (M=1,0), „Mokyklos vadovai ir mokytojai nenori aktyvios mokinių savivaldos“ (M=1,1).

Toks absolventų nuomonių pasiskirstymas tik patvirtina ankstesnius tyrimo rezultatus, kad mokiniams savivalda yra reikalinga, ji mokyklose gana aktyviai veikianti institucija, sąlygojanti mokinių socialinę brandą, jų atskirų bendrųjų kompetencijų ir socializacijos ugdymą.

Apibendrinant absolventų, dalyvavusių savivaldos veikloje, vertinimus, galima teigti, kad mokinių dalyvavimas savivaldos veikloje – tai siekis ugdyti jų socialinius ir pilietinius įgūdžius bei gebėjimus, socialinę atsakomybę ir atsparumą, socialinę savikontrolę. Pagaliau tai galimybė veikti komandoje, bendruomenėje. Durkheim (1998), Weber (2000) teigia, kad bendruomenės akivaizdžiai veikia gyvenimo kokybę ir joms nykstant gyvenimas akivaizdžiai blogėja. Taigi šie faktai byloja, kad bendruomenė (tai gali būti šeima, gali būti žmonių grupė, kurią jungia tam tikros bendro naudojimo vertybės ir kuri turi bendras tarnybas, įstaigas, interesus ar geografinį artumą) labai svarbus visuomenės gyvenimo kokybės socialinis junginys, užtikrinantis daugelio socialinių funkcijų racionalų panaudojimą, gerinant socialinę psichologinę žmogaus gyvenseną, skatinant socializacijos procesą. Mokyklos mokinių savivaldoje, kaip ir bendruomenės viduje, vyksta socialinis kultūrinis gyvenimas, formalių socialinių darinių funkcionavimas bei neformalus jų narių tarpusavio bendravimas, dažniau pastebimas miesto ir mažiau kaimo ar miestelių tipo gyvenvietėse.

IŠVADOS

Apibendrinant mokinių savivaldos įtakos socializacijai tyrimo analizės rezultatus, galima teigti, kad:

1. Ištyrus mokinių ir mokytojų požiūrius į savivaldą, išryškėjo, jog tiek mokiniai, tiek mokytojai labai pozityviai vertina mokinių galimybes dalyvauti mokinių savivaldoje, o patį dalyvavimą sieja su esminiais šios institucijos ar veiklos joje bruožais: bendradarbiavimu, pilietiškumo ir organizacinių ar vadovavimo gebėjimų ugdymu.
2. Mokiniam savivalda – tai galimybė ne tik kalbėti, bet ir išklausti, bendradarbiauti, išmokti kalbėti už save ir grupės vardu“, pagalbos priemonė mokyklos vadovams ir mokytojams.
3. Mokytojams mokinių savivalda – tai galimybė ne tik kalbėti, bet ir išklausti, bendradarbiauti išmokti kalbėti už save ir grupės vardu, galimybė padėti mokyklos vadovams ar mokytojams arba geresnei ateities karjerai.
4. Ištyrus, kiek mokinių dalyvauja savivaldoje mokykloje ir už jos ribų, atsiskleidė, kad mokinių dalyvavimas savivaldoje nėra masinis reiškinys. Tai sąlygoja tiek savivaldos nuostatai, tiek susiformavusios mokyklų tradicijos.
5. Ir mokinių, ir mokytojų vertinimuose nurodomas konkretus mokinių, dalyvaujančių klasės, mokyklos, miesto, rajono ar šalies savivaldos veikloje, skaičius. Daugiausiai mokinių dalyvauja klasės ir mokyklos mokinių savivaldoje. Mažiausiai - kitų šalių mokinių savivaldos veikloje. Nepakankamas mokinių dalyvavimas ir miesto, rajono ar šalies mokinių savivaldos institucijų veikloje, o nedalyvavimo priežastys susiję tiek su struktūros specifika, tiek su informacijos sklaidos problemomis.
6. Išanalizavus, kokios savivaldos formos labiausiai paplitusios mokyklų praktikoje, išryškėjo, kad ir mokinių, ir mokytojų vertinimu, mokyklose veikianti mokinių savivalda pasižymi aiškiai apibrėžta struktūra, kuri yra trijų tipų: mokinių taryba ir jos vadovas; mokinių taryba ir prezidentas; mokinių taryba, suskirstyta į darbo grupes, ir vadovas ar prezidentas.
7. Į mokyklos mokinių savivaldą renkami ir deleguojami mokiniai (dažniausiai vienas ar du iš klasės), dalyvaujantys mokyklos mokinių savivaldoje, atstovaujantys klasei ir atliekantys konkrečius vaidmenis ar turintys tam tikrų įpareigojimų.
8. Ryškiausiai mokinių savivaldos veikloje, mokinių ir mokytojų vertinimu, pasireiškia renginių, akcijų, plenerų ir kitų panašaus tipo priemonių organizavimas. Atskirais atvejais mokiniai, dalyvaujantys miesto ar rajono mokinių savivaldos veikloje, dalyvauja ir miesto, rajono

bendruomenių veikloje, daugiausia dėmesio skirdami jaunimo kultūriniam prusinimui, pagalbos teikimui religinei bendruomenei.

9. Išanalizavus, ką mokiniai ir mokytojai norėtų tobulinti mokinių savivaldos veikloje, paaiškėjo, kad veiklos tobulinimas labiausiai siejamas su pačių mokinių motyvacija bei atsakomybe. Jeigu mokiniai savivaldos veikloje labiausiai pasigenda įdomesnių renginių, aktyvumo, dinamiškumo, bendradarbiavimo su kitomis panašiomis institucijomis, tai mokytojai savivaldos tobulinimo galimybes pirmiausia sieja su pačios savivaldos aktyvinimu, mokinių iniciatyvumo, savarankiškumo ir bendravimo, grįsto savitarpio supratimu, skatinimu.
10. Palyginus dalyvavusių ir nedalyvavusių mokyklos mokinių savivaldos veikloje mokinių požiūrius, išryškėjo, kad iš esmės dalyvavimas savivaldoje vertinamas teigiamai, tačiau dėl specifinių savivaldos struktūros reikalavimų, dėl per didelio užimtumo ne visi mokiniai gali įsijungti į šią veiklą. Dalyvavimo ar nedalyvavimo mokinių savivaldos veikloje pasirinkimas mokinių yra siejamas su dalyvavimu kitoje veikloje, mokymusi, nenoru ar abejingumu, o kartais tiesiog realių sąlygų, susijusių su gyvenamąja vietoje, nebuvimu.
11. Ištyrus, kokias gyvenimui būtinas kompetencijas ugdo mokinių dalyvavimas savivaldoje, galima teigti, kad galimybė dalyvauti mokinių savivaldoje ugdo moksleivių savarankiškumą, pareigingumą, sąžiningumą, moko prisiimti atsakomybę už savo veiksmus. Daugelis moksleivių įgyja pasitikėjimo savimi, dalyvavimas savivaldoje aktyvina mokinius, kelia jų iniciatyvumą, organizuotumą, kūrybiškumą.
12. Mokytojai teigia, kad dalyvaudami savivaldoje moksleiviai mokosi bendrauti ir bendradarbiauti, mokosi planuoti savo laiką, rengiasi ateities profesinei karjerai. Jie įgyja vadovavimo įgūdžių, gebėjimų įgyvendinti savo idėjas, didėja jų motyvacija.
13. Ištyrus, kokią tolesnę veiklą (studijos, įsidarbinimo galimybės ir pan.) pasirenka mokiniai, dalyvavę savivaldos organizacijose, paaiškėjo, kad jie ir toliau lieka aktyvūs, iš dalies turi geresnes galimybes karjerai. Didžioji dauguma mokinių, dalyvavusių mokyklos savivaldoje, yra ne tik aktyvūs aukštųjų mokyklų ar kitų institucijų savivaldos, bet ir partijų, nevyriausybinių organizacijų nariai, visuomenės aktyvistai.
14. Mokinių dalyvavimas mokinių savivaldoje tiesiogiai susijęs su sėkmingesne mokinių socializacija ir yra veiksmingas būdas, siekiant vertybių įtvirtinimo ir mokymo proceso modernizavimo.

15. Mokinių savivaldos institucijos, klasių vadovai, kiti pedagogai, mokinių aktyvas ir institucijose veikiančios kitos nevyriausybinės organizacijos yra ne tik socialinio proceso modernizavimo partneriai, bet ir prielaida sėkmingesnei mokinių socializacijai visuomenėje.
16. Į mokinių savivaldos veiklą nepakankamai įtraukiami socialinę atskirtį patiriantys mokiniai (dažniausiai dalyvauja gerai besimokantys, aktyvūs mokiniai), todėl būtina ieškoti alternatyvių veiklos formų, galinčių teigiamai įtakoti jų socializaciją visuomenėje.

REKOMENDACIJOS

Mokinių savivalda – itin svarbi mokyklos gyvenimo struktūra, padedanti mokiniams ugdytis praktinės veiklos gebėjimus, demokratinės gyvensenos patirtį. Todėl ypač svarbu sudaryti tinkamas sąlygas šios institucijos veiklai ir tolesniam vystymuisi.

Klasės lygmenyje:

- Geriau pažinti kiekvieną mokinį kaip asmenybę ir skatinti prasmingai veiklai,
- Rasti būdų ir priemonių, kurių pagalba klasės savivaldos veikoje dalyvautų visi mokiniai, ypač pasyvesni, abejingiesni,
- Pratinti mokinius projektuoti, organizuoti renginius ir jiems vadovauti pasiskirsčius vaidmenimis,
- Dalintis informacija ir skatinti aktyviai veiklai visoje mokyklos bendruomenėje.

Mokyklos lygmenyje:

- Ieškoti galimybių lankstesnei mokinių savivaldos struktūrai, siekiant įtraukti kuo daugiau mokinių,
- Vystyti produktyvų bendravimą ir bendradarbiavimą tarp mokinių-mokinių, mokinių-mokytojų, mokinių-klasės vadovų, mokinių-mokyklos administracijos, mokinių-mokyklos bendruomenės, mokinių-miesto, rajono savivaldos institucijų,
- Ieškoti alternatyvių veiklos formų tiems mokiniams, kurie nedalyvauja mokinių savivaldos veikloje,
- Sudaryti sąlygas mokiniams mokytis planuoti veiklą etapais, numatyti jos rezultatus, jai vadovauti, laikytis bendrų veiklos principų, kelti, analizuoti organizacines problemas ir jas spręsti dialogu susitariant, ieškant kompromiso ir pan.
- Skleisti informaciją, atlikti veiklos savianalizę ir išorinį vertinimą.

Miesto (rajono) lygmenyje:

- Ieškoti galimybių lankstesnei mokinių savivaldos struktūrai, siekiant įtraukti kuo daugiau mokinių iš įvairių mokyklų,
- Sudaryti sąlygas mokinių savivaldai bendrauti ir bendradarbiauti su kitomis miesto, rajono savivaldos institucijomis, bendruomenėmis,
- Išskirti prioritетines mokinių savivaldos veikos sritis, orientuotas į miesto (rajono) bendruomenės kultūrinį prusinimą, pilietiškumo ugdymą,

- Ieškoti alternatyvių veiklos formų mokiniams, nepatekusiems į mokinių savivaldos veiklą, ypač priklausantiems socialinės rizikos grupei.
- Dalintis ir skleisti informaciją apie konkrečią veiklą šioje srityje,
- Sudaryti sąlygas įsijungti į šalies ar tarptautinę mokinių savivaldos veiklą.

Šalies lygmenyje:

- Ieškoti galimybės lankstesnei mokinių savivaldos struktūrai, siekiant įtraukti kuo daugiau mokinių iš įvairių vietovių ir mokyklų,
- Sudaryti sąlygas mokinių savivaldai bendrauti ir bendradarbiauti su kitomis savivaldos institucijomis, bendruomenėmis, nevyriausybinėmis organizacijomis,
- Ypatingą dėmesį skirti socialinę atskirtį turintiems mokiniams, ieškant alternatyvių veiklos formų ir galimybės nemokamai dalyvauti papildomojo ugdymo užsiėmimuose,
- Išskirti prioritetines mokinių savivaldos veikos sritis, orientuotas į šalies bendruomenės kultūrinį prusinimą, pilietiškumo ugdymą,
- Dalintis ir skleisti informaciją apie konkrečią veiklą šioje srityje, vystyti tarptautinį bendradarbiavimą.

LITERATŪRA

1. Baršauskienė V., Leliūgienė I. (2001). Sociokultūrinis darbas bendruomenėje. Kaunas: Technologija.
2. Bendroji pilietinio ugdymo programa (2004). Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. liepos 5 d. įsakymas Nr. ISAK – 1086.
3. Frankl, V. (1997). Žmogus ieško prasmės. Vilnius: Katalikų pasaulis.
4. Kvieskienė, G. (2003). Socializacija ir vaiko gerovė. Vilnius.
5. Леонов, Д. А. (1999). Психология смысла. Природа строения и динамика смысловой реальности. Москва: Мысль.
6. Mullins, L. J. (1993). Management and Organisational Behaviour. London: Pitman Publishing.
7. Равен, Д. (1999). Педагогическое тестирование: проблемы, заблуждения, перспективы. Москва: Когито центр.
8. Reikalavimai valstybinių ir savivaldybių mokyklų nuostatams. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. liepos 16 d. įsakymas Nr. ISAK-1162.
9. Rokeach, M. (1992). Value Education in Educational Settings // Understanding Human Values. Individual and Societal. New York: The Free Press.
10. Roe, R. A., Ester, P. (1999). Empirical Findings and Theoretical Perspective // Applied Psychology. An International Review. Vol. 48, no 1, p. 1–21.
11. Schwartz, S. H. (1999). A Theory of Cultural Values and some Implications for Work // Applied Psychology. An International Review. Vol. 48, no 1, p. 23–47.
12. Wojtyła, K. (1997). Asmuo ir veiksmai. Vilnius: Aidai.

PRIEDAI